

ANUL VII.

CLUJ,

1909.

RĂVAȘUL

REVISTĂ CULTURALĂ ILUSTRATĂ

Apare lunar sub direcțiunea unui Comitet.

Intemeietorul revistei: Dr. Elie Dăianu.

Cuprinsul Nr. 8 - 9.

- ȘTEFAN TĂȘEDAN: Icoane din viața poporului român din Bihor.
 DR. IACOB RADU: Din «Monografia parohiei gr.-cat. a Hațegului».
 DR. IULIU FLORIAN: Științele naturale și credința.
 I. E. TOROȚIU: Căntece populare din Bucovina.
 I. E. TOROȚIU: Scrisoare din America.
 FRIEDERIC HEBBEL: «Maria Magdalena», tragedie în 3 acte, trad. de:
 I. E. TOROȚIU.
 AL. CIURA: Notițele unui dascăl.
 DR. SIMEON RAMONȚAI: Un document.
 DR. IULIU FLORIAN: Congresul dela Velehrad.
 B.: Orientalii la congresul din Velehrad.
 SANDU BUJOR: Noaptea (poesie).
 I. G.: La Sinaia.
 I. G.: Scriitori și scrieri: «Tălmăciri» de Iosif și «Poesii» de Ecaterina Pitiș.
 X. In clasa cultă.
 SANDU BUJOR: Toamnă . . . (poesie).
 Revista politică; Pentru lege și limbă. — Scrisoare din Bucovina. —
 Bărbați distinși din jurul Clujului.
 Cronică politică.
 Crestături. — Cronică. — Cărți—Reviste—Ziare. — Posta Redacției.

Prețul abonamentului: Pe an . . . . . 10 cor.
 În străinătate . . . . . 12 cor.

Adresa: Cluj (Kolozsvár) str. Jókai 6.

Tipografia «Carmen» Petru P. Barițiu în Cluj (Kolozsvár). Telefon 756.

Intre băncile mai mari

„ECONOMUL“

din CLUJ—KOLOZSVÁR

oferă, pe lângă garanția cea mai mare, procentul cel mai avantajos pentru depuneri spre fructificare.

Depunerile se plătesc de regulă, amăsurat cu situația casei, imediat și fără abdicere.

Depuneri se pot trimite și prin postă pe speșele institutului.

Pentru depuneri de ale bisericilor și instituțiilor culturale și filantropice se fac condițiuni escepțional de favorabile.

Capital acționar și rezerve . . .	₤. 620.000
Depuneri	» 1,500.000
Esconturi	» 2,300.000

Casa nouă și sistemul asigurărilor împotriva focului și spargerii pentru depozite.

Casete Selfmen pentru mici economii.

Condițiuni favorabile pentru discounturi de cambii și pentru împrumuturi ipotecare.

Filiale în Gherla, Mureș-Ludoș, Pânticeu.

Expozitură în Aiud, cari asemenea primesc depuneri și fac toate operațiunile de bancă.

Diracțiunea.

La
Tipografia „Carmen“ Petru P. Barițiu în Cluj

Ferencz József-ut Nr. 58

se află toate cărțile și documentele pentru **Reuniuni Raiffeisen.**

La dorință să pot căpăta și timbrate.

RĂVAȘUL

Editor și redactor resp.
Petru P. Barițiu

Adresa: Cluj, Jókai u. 6.
Abonamentul pe 1 an 10 cor.
pe o jumătate de an 5 cor.

Intemeietorul revistei:
Dr. E. Dăianu.

Icoane din viața poporului român din Bihor

1700—1748.

II. Episcopii Aug. Benkovits și Iosif de Camellis.

După domnia, de aproape 140 de ani, a protestanților, peste dieceza și bunurile episcopatului romano-catolic de Oradea, în urmă, la 24 Nov. 1693, dobândește Aug. Benkovits, deja din 1682 episcop al Orăzii-Mari, toate bunurile episcopoești, capitulare, atât cele din comitatul Bihorului, cât și cele afară de comitat¹⁾. Dar cât de mare nu-i era supărarea când vedea, că abia câteva sate au mai rămas din turma număroasă de odinioară. De aceea cel dintâi lucru a lui Benkovits a fost, ca să-și câștige credincioși. Știa el însă foarte bine, că de ungurii protestanți, descendenții catolicilor de odinioară, înzădar se va apropia; aceștia, în decursul celor 140 de ani, s'au îndârjit într'atâta, că numai prin minune s'ar fi putut efectua convertirea lor.

Eră însă aici un popor obidit, lăsat pradă tuturor și nesprijinit de nimeni; de toți disconziderat și disprețuit, în bine; de toți ademenit cu cu tot felul de momeli, în lipsă și năcaz, făgăduindu-i-se, că va dobândi și el drepturi și i-se vor acorda privilejii însă în sfârșit era tot părăsit, înlăturat ca un obiect netrebnic. Era poporul românesc.

Asupra acestui popor delăsat își aruncă Benkovits privirea; dela acesta așteptă el întărirea bisericii sale sdruncinate din temelii; dela acesta speră recăștigarea mării pierdute a diecezii și a episcopilor de Oradea-mare.

Vreme de pierdut însă nu avea. Trebuia să-și apere de o parte drepturile vechi preste poporul român, preste care episcopii latini veacuri întregi stăpâniseră, ca și preste supușii lor, fiind românii (câțiva în

¹⁾ Kereszturi. Descriptio Eppatus M.-Varadinensis, II. pag. 95.

jurul Beiuşului) uniţi cu episcopii acestia în cele spirituale şi cu deosebire în cele materiale, dobândind tot felul de privilejii. De altă parte trebuia să prevină episcopilor Sârbi, cari de toate ocaziunile se folosiau, ca să-şi estindă domnia şi puterea preste toţi românii neuniţi, deci şi preste cei din Bihor.

Ştiut este, că patriarhul Sărbesc din Ipek, Arseniu Cernoevici, obţinând prin decretul împărătesc din 21 August 1690 diferite drepturi, a venit în Ungaria cu o mulţime de Sârbi, aducând cu sine mai mulţi episcopi şi preoţi, pe cari apoi îi orânduieşte preste diferite ţinuturi şi sate, pe unde adecă erau colonizaţi sârbi! Prin decretul din 11 Dec. 1690 se întăresc din nou drepturile lor dobândite, iar în 20 August 1691 li-se acoardă o mulţime de drepturi şi scutinte noue. Astfel de drepturi erau:

Folosinţa calendarului vechiu;

Alegerea mitropoliţilor lor prin preoţi şi mireni;

Mitropolitul să aibă dreptul de liberă dispunere asupra tuturor bisericilor orientale, de a sfinţi şi pune episcopi, de a înfiinţa mănăstiri, de a zidi biserici, de a sfinţi şi aşeza preoţi în sate şi oraşe. El să fie cu un cuvânt capul liber şi independent al bisericii orientale;

... Clerul să fie scutit de sarcina de a plăti decime, contribuţiuni honorare şi altele asemenea, şi de a încuarta milicie, şi nimenea afară de împăratul să nu poată aresta vre'un preot de a lor²⁾. Prin decretul din 4 Martie 1695, împăratul reînnoieşte, respective mai adaugă câteva noue drepturi şi scutinte, între cari şi următoarele:

Achiepiscopul îşi menţine demnitatea şi iurisdicţiunea avută în vechime;

Episcopii au drept să îndeplinească funcţii religioase; pe cei vinovaţi să-i coreagă, respective pedepsească, venitele, ce lor din vechime le compet, le pot primi; au drept să administreze oficiile episcopoeşti, însă nu în prejudiciul vre unui prelat, ori în prejudiciul bisericii catolice.

Poporul de pe teritoriul împărătesc are drept de a trăi în religiu-nea sa; mai departe este scutit de plătirea decimelor, pe cari le poate da spre susţinerea episcopilor săi, dacă nu cumva aceasta va fi în prejudiciul prelaţilor catolici.

În Bihor, e drept, nu s'au făcut colonizări în 1690, erau însă sârbi mai de de mult veniţi aici. Pe lângă aceea se mai strecurau şi sârbi noi, așa, că în Orade, în locul suburbiului Uj-Bécs, deja în 1702 există suburbiul numit «Ráczváros»³⁾: («Oraş sârbesc»).

²⁾ Vezi în româneşte la Dl. Dr. A. Bunea, «Episcopii Petru Paul Aron şi Dion. Novacovici», pag. 29.

³⁾ Kereszturi. Descriptio Eppatus M.-Varadinensis, tom. II. pag. 291.

Cu așezarea Sârbilor veniți din Albania, li-se deschisără și celor vechi ochii, și li-se deschisără și Românilor, cari locuiau în vecinătatea lor. După vre-o 20 de ani, cine mai știe face deosebire întră sârbi vechi și nuoi; ei însă toți deopotrivă doresc să fie împărtașiți în privilegiile acordate mai nou. În ce privește românii, ei încă erau neuniți; și astfel încă tot sub numele de «rasciani» și «rutheni» treceau, în afacerile publice; pentrucă dară să nu fie și ei scutiți de decimele regești, dacă și ei sunt Sârbi? Dovadă eclatantă despre confundarea românilor cu sârbii avem în rescriptul Cons. Locotenențial din 5 Sept. 1725, adresat Comitatului, în care se ordonează investigația făcută în 1727. Textul rescriptului e următorul: Illustrisimi... (titlul) «Qualisnam inter Eminentissimum Dominum S. R. C. Cardinalem ex Com. de Csáky, qua Eppatus Varadinensis Administratorem et Presbyteros totamque praetensam Communitatem Orientalis Ecclesiae Graeci Ritus, deguentium *Rascianorum*...

Praetitulatae DVestrae et licet quidem praefata Sua Eminentia plurimis authenticis Testimoniis, coram sua Mtas Scрма productis sat luculenter edocuerit, quam graves excessus iidem Graeci ritus presbyteri *Rasciani* et *Rutheni*... comittant, quia tamen summeffata Mtas Scрма ex eo quod eiusmodi *dicti populi Rutheni et Rasciani*... solitus oppressiones ac... excessus... etiam publicum concernerent... — (dă poruncă să se facă cercetare contra preoților acestora «Rasciani» și «Rutheni» aievea români). Iacă deci și preoții, și și poporul, sunt sârbi și ruteni!⁴).

Cât de puțin pricepători erau cei dela putere în cunoașterea popoarilor se vede și din cazul următor. Precum ne încredințează o investigație din 16 Faur 1750 în amintitul «Ráczváros», erau vre-o 60 familii române, iară sârbii cu ruthenii și cu grecii (despre care zice investigația, că sunt «venituri») dimpreună, erau numai vre'o 30 de familii. Și cu toate aceste suburbiul, respective pe atunci satul amintit, nu s'a numit «Oláhváros», ci «Ráczváros».⁵)

Mai târziu, când românii în urma multelor frământări și opintiri ale episcopilor sârbești din Arad, și din partea celor din Viena sunt considerați de sârbi, și astfel pot țineă drept la scutințe de decime, se mai află și în curtea episcopului latin bărbați, cari cu părere de rău constată că Viena așa de mult e indusă în eroare, cât pe toți bărbații, cari poartă mustață li consideră de sârbi.⁶)

⁴) Arhiv. Cott. 1727, Nr. 23. Fasc. VIII.

⁵) Arhiv. Cott. 1749, Nr. 2, 3, 4. Fasc. VII.

⁶) Arhiv. Ep. gr.-c. de Oradea. Ms. Nr. 245. (... a vulgo Viennensi non difert, qui ferre omnis, qui Mystacem alit Rascianus est).

Episcopul Benkovits pricepând situația lucrurilor, din toate puterile să siliă să câştige vre'o scutință și pentru clerul unit, cu atât mai vărtos, că clerul român neunit, ca atare nu se bucură de nici un favor, ci dincontră trebuiau să facă tot felul de servii domnilor de pământ și altora.

Clerul unit rutean obținuse în 23 August 1692 un decret împărătesc, în virtutea căruia, bisericile, fețele bisericești, precum și averile uniților se bucură chiar de acele imunități și libertăți, de cari se bucură bisericile, persoanele bisericești, și averile credincioșilor bisericei latine; iar special pentru preoții uniți de legea grecească se spune, că fiind preoții legii grecești însurați, feciorii lor, născuți fiind din părinți slobozi, și din căsătorii legitime, să fie liberi deplin, iar dacă până acum ar fi fost siliți la ceva lucruri, de acum înainte așa ceva să nu se întâmple, afară de cazul, când acești feciori ar rămânea între țerani ca muncitori.

Știind Benkovits, despre decretul acesta, în 1693 și în trei rânduri reacearcă pe episcopul unit din Munkács, pe Iosif de Camellis, rugându-l să-i dee mână de ajutor la convertirea Românilor. Episcopul de Camellis deocamdată numai atâta face, că pe călugărul grec Isaia din Dobrițin îl denumește de vicar preste preoții din jurul Orăzii. În 1695 însă vine la Oradea, aducând cu sine și literile despre libertățile date preoților ruteni. Literile acestea le publică printre popor, cu adausul, că numai acei preoți uniți se vor bucură de scutințe, cari vor arăta atestate dela el (dela De Camellis), despre unirea lor sinceră, și că funcționează undeva, ca preoți; altmintrelea vor fi supuși greutăților impuselor de domni și de comitat.⁷⁾

Înarmat cu privilegiile acestea, De Camellis tot mereu se învârte printre români. Cutrieră cu deosebire părțile din jurul Orăzii mari, unde cu toată căldura propovăduște unirea; îndeplinește apoi diferite funcții sacre; hirotonește preoți.⁸⁾ Cu deosebire se învârte prin satele calvinești, unde propagă cuvântul adevărului cu blândețe, cu dragoste, iar când acestea nu ajută, cu toată severitatea. Precum ne încredințază fasiunile din cercetarea din 1727, nu odată s'a întâmplat, că Iosif de Camellis, în furia sa, îi și bătea pe preoții renitenți; cu deosebire se

⁷⁾ Kereszturi: Op. cit. tom. II. pag. 95.

⁸⁾ Dintre preoții hirotonisiți de I. de Camellis ne sunt cunoscuți următorii: Dem. Mihalovici din Bártfalva și Széltalló; Vasile Pop din Királyi; Stefan Pap d. Magul din Cséhtelek; Ioan Pap de Homorog; Stefan Pap din Lazuri; Gavril Pap din Kisjenő; Ioan P. din Hagymádfalva; Petru P. din Bogdászóvárhegy Ioan P. din Cséhtelke și Andreiu P. din Monospetri. Investig. din 1727, Arh. Cottulni Nr. 23. Fasc. VIII.

întâmplă aceasta cu preoţii ridicăţi de calvini, pe cari li alungă din sate, iar dacă i-se opuneau li pedepsia amar.

Iar când afacerile din dieceza sa li cheamau acasă, lăsa în locul său de vicar pe canonicul Stefan Farkas, dându-i poveţe, cum să tracteze cu poporul român. Încă şi daruri lasă pentru bisericile sărace cugetând, că şi prin acestea li va câştiga pe români unirei.

Zelului acestor doi episcopi se datoreşte, că multe sate din jurul Orăzii, de pe Luncă şi aproape întreg jurul Beinşului, au trecut la unire. Dar împrejurării, că de Camellis a convertit o mulţime de români este de a se mulţami şi confundarea românilor uniţi cu rutenii; Episcop rutean i-a convertit, deci ruteni sunt şi ei, ca atari au preoţii lor drept la scutirile asigurate în decretule din 23 Aug. 1692 şi 8 Oct. 1701.

Multe erau semnele de înfrăţire între preoţii uniţi şi cei latini. Preoţii români, pentruca să-şi arete convingerea despre unitatea credinţei lor cu a latinilor, luau parte la diferite procesiuni, ce le arajau latinii. Astfel la sărbătoarea «Corpus Christi» se îmbrăcau în ornate bisericesti şi preoţii români uniţi, dintre cari unul ducea crucea în fruntea cortelului, iar altul cetea, respective cântă româneşte evangelia a patra. La sărbătoarea sf. Marcu, mergeau latinii şi în biserică uniţilor unde li primeau uniţi cu drag. Iar la Bobotează preoţii latini umblau şi la români cu crucea şi românii li primeau bucuroşi, tot aşa şi preoţii români, ei încă mergeau la latini fără ca să aibă ceva neplăceri.

Tot aşa au mers aceste până pe vremea protopopului Ioan Pap, când stricându-se relaţiile cele prieteneşti înceată de a mai funcţiona împreună; ba chiar ura îşi face lăcaş în inimile oamenilor.⁹⁾

ŞTEFAN TĂŞEDAN

CUGETĂRI

Trad. de: I. P. C.

Intr'o grădină cea mai frumoasă şi mai mirositoare floare este roza; după ea şi mai frumoasă şi mai mirositoare este crinul. — Iubirea faţă de Dumnezeu e cea mai frumoasă şi mai mare virtute; decât aceasta şi mai frumoasă, dar poate şi mai greu de cultivat este nevinovaţia, care é făptuirea cea mai desăvârşită a iubirii faţă de Dumnezeu. —

⁹⁾ Inv. din 13 M. IV. 1749, Arhiv. Cottului, Nr. 2. Fasc. II.

Din

„Monografia parohiei gr.-cat. a Haşegului“.

(Urmare)

Industria şi comerţul.

Terminând descrierea istorică-bisericească şi culturală a Haşegului, care este scopul principal al scrierii noastre, credem a face un lucru folositor, dacă vorbim pe scurt şi despre trecutul şi starea actuală a vieţii *industriale* şi *comerciale* a acestui oraş, care nu numai în privinţa culturală şi bisericească, ci şi din acest punct de vedere, a avut şi are o rolă însemnată în viaţa Românilor din acest colţ al *Ardealului*.

Atât situaţia geografică cât şi poziţia sa de centru a unui vechiu şi însemnat district, a făcut ca Haşegul să fie totdeauna şi un important oraş comercial şi industrial. Fiind departe, mai mult ca 30 klm., de alte oraşe cu târguri, ca Deva, Hunedoara şi Orăştia, şi încunjurat de toate părţile cu munţi şi codrii greu de străbătut, mai ales în vremurile vechi când drumurile bune de azi lipseau, aci veneau şi vin spre a-şi vinde produsele câmpului, lemnăria şi vitele şi a târgul cele de lipsă locuitorii satelor aşezate pe şesul frumos, la poalele munţilor sau împărăstiate prin văile şi munţii acestui ţinut. Prin drumul de ţeară, sau şoseaua, croit încă de Romani, cari intră în ţara Haşegului pe la poarta de fer şi leagă Bănatul timişan cu Ardealul, Haşegul făcea din vechime mijlocirea de negoţ între aceste două ţări şi era de sigur un popas însemnat al neguţătorilor Sârbi şi Greci, cari cutierau ţările spre a-şi vinde marfa; iar prin pasul Vulcanului se înleznea trecerea neguţătorilor din vecina Oltenia şi din depărtatul orient. Neguţătorii din părţile Sibiului încă prin veacul al XIV-lea căutau Haşegul cu marfurile lor. (Transilvania 1872 p. 173). Însemnătatea comercială a Haşegului se adevereşte şi prin aşezarea companiştilor Greci¹⁾, după cari o stradă a oraşului până mai deunăzi se numea «Uliţa Grecilor». De Companie se vor fi ţinut neguţătorii: Chir Sandul şi Supanul Stanca Sârbul, ambii dela Haşeg, cari în 1747 târguiau marfă dela alt neguţător²⁾ tot aşa şi B. Pavlovici şi Di S. Popovici, cari scriu la anul 1821 lui Hagi

¹⁾ Iorga, l. cit. I. p. VIII.

²⁾ N. Iorga, ibid. I. p. 45.

Constantin Pop din Sibiu, în afaceri neguţătoreşti³⁾. Cele mai vestite târguri la Haţeg se ţineau şi se ţin primăvara la Florii şi toamna la S. Măria mică, când să vând vite şi oi în număr foarte mare şi vin neguţătorii şi măiestrii cu şetrile din mari depărtări. Astăzi comerciul în Haţeg încă este, bună parte în mâni româneşti. Dintre 27 comercianţi 8 sunt Români.

Industria sau meseriile de tot felul încă au fost îmbrăţişate din vremuri vechi de către Haţegani, cari pentru înlesnirea şi scutirea profesiei lor se află de mult constituiţi în corporaţiuni sau «ţehuri» cu statute sau «articuli» aprobaţi din partea Principilor transilvani: Astfel cismaşii şi argăsitorii (tălpari, tăbăcari, timari) au articli aprobaţi prin diploma dată de către principele Michail Appaffy I. la anul 1672⁴⁾.

Conţinutul acestei diplome şi al celor 21 articuli este următorul: După o introducere mai lungă, obicinuită la asemenea acte, se spune că sau prezentat înaintea Măriei Sale măestrii cismari şi tălpari, nobilii şi circumpectii locuitori ai Haţegului: Gavriil Szirman, Martin Csismadia, Arbonas Toma, Părvul Timar, Petru Sidoul, Neagu Csismadia, Crăciun Grama şi Adam Szabados, şi s'au rugat în numele lor şi al fraţilor lor să le întărească articlii sau statutele ţehului lor. Întră aceşti măestrii se vede că mai mulţi erau Greci de origine ca: Pana, Sidoul şi Grama, cari vor fi fost din familii de companişti dar s'au făcut meşteşugari. Dintre toţi se mai ţin astăzi numai două familii Timar şi Csismadia sau Csismaş. —

Conţinutul articulelor este următorul:

I. Afară de cismarii şi tălparii Măriei Sale a Principelui şi cei ai Magnificilor Domni (ai Magnaţilor) în Haţeg numai membrii ţehului pot purta acest meşteşug. Pe sama lui poate să lucre ori cine, dar fără de ucenic, ear de va ţinea calfă va fi globit cu 3 florinţi.

II. Meşterii cismari şi tălpari vor ţinea adunare publică şi vor alege un „*ţehmeşter*“ şi un „*vicemeşter*“, cari în timp de un an vor conduce afacerile ţehului şi la caz de lipsă prin circularea tablei vor convoca pe meşteri la adunare.

III. Vor judeca în toate controversese ivite întră membrii ţehului, din vorbe, bătaie sau din pricina meşteşugului, — sau când vor fi acuzaţi de către străini; şi vor putea da pedeapsă până la 2 florinţi fără apelată, iară dacă obiectul părţii sau gloaba trece peste 2 florinţi se va putea apela.

³⁾ N. Iorga, Negoţul şi meşteşugurile în trecutul românesc, Bucureşti 1906 p. 256.

⁴⁾ Vezi adnex: I.

IV. Cismarii și tălparii, cari au învățat pe teritorul altui țeh vor fi primiți în țeh plătind 12 florinți. V. Măestrul nelnsurat în răstimp de 6 luni să se însoare altcum va fi oprit dela meșteșug. VI. Dacă moare vre-un măestru, soția lui până li poartă numele poate purta și meșteșugul. VII. Calfa, care ia în căsătorie pe văduva sau fata unui măestru va fi primit în țeh plătind 6 florinți. VIII. Tot așa va fi primit și feciorul meșterului dacă a învățat meseria după legile țehului. IX. Un măestru nu poate avea mai mult ca 2 calfe și 2 ucenici, de cât dacă și ceilalți vor avea tot atâția sau nu vor avea lipsă de dâșii. Plata calfei va fi 40 bani la săptămână. Calfa să abzică lucrul cu 2 săptămâni mai înainte. X. Durata uceniciei e 4 patru ani din cari măestrul poate ierta $\frac{1}{4}$ an; când intră în ucenicie să plătească țehului 1 florint. XI. Dacă moare vre-un măestru sau altcineva din casa lui, să-i sape (țehesii) grăpa având a primi dela casa mortului mâncare și beutură; iar dacă nu le pot da să deie țehul 25 bani. La înmormântare să fie de față fie care membru al țehului. XII. Țehmeșterul va purta grija și de măestrii, de calfele și de ucenicii bolnavi și din banii țehului să plătească îngrijitori, medicul, medicina și tot ce va fi de trebuință. XIII. Măestrul, care chemat fiind cu tabla nu se va prezenta la adunare să fie pedepsit cu 12 bani, iar care va opri tabla la sine cu 8 bani. XIV. Cine va fi prins că lucră acest meșteșug fără a fi membru al țehului să fie oprit dela lucru, și de fie care caz, globit cu 6 florinți. XIV. Ucenicul, care nu a învățat meșteșugul la măestrii amintiți în art. I. numai așa vor fi primiți în țeh, dacă vor jura ca aievea și-au împlinit anii uceniciei. XVI. Statorește cum să se împartă banii de gloabe. XVII. Care calfa lucră împreună cu calfe cari nu se țin de țeh să plătească țehului 3 florinți. XVIII. Ucenicul când intră la stăpân pe lângă florintul statorit în art. X. să mai deie patru ples de mâncare și o vadră de vin⁶⁾, iar când a terminat anii uceniciei iară să deie aldămaș. XIX. Calfa care si-a împlinit cu cinste anii sei este dator să facă: *un model*⁶⁾: o cismă de militar cu pinteni, un păpuc (gheată) cu copcii și o cismă cu talpa îngustă (pe ramă) și până lucră la aceste piese are să țină cu mâncare și beutură pe doi măestrii supraveghietori. XX. Sub pedeapsă de 12 florinți este oprit ori cine de a aduce în oraș marfă de cismărie, afară de marfă turcească. Asemenea este oprit a vinde cordovan sau altfel de pielărie decât cea adusă prin vămile Ardealului, iar cel ce va fi prins cu marfă de altă proveniență să fie globit de cătră udvarbirău cu 12 florinți și marfa confiscată pe seama țehului.

⁶⁾ Un fel de aldămaș!

⁹⁾ Remek sau Mester Remek. Hățeganii zic și acum remet!

XXI. În târgul de săptămână înaintea meşterilor nu poate nime cumpăra piei de ori ce trebuială, decât dacă lor nu le trebuie. Se poate însă la târgul de ţeară.

Aceste scutiţe sau privilegii au încurajat şi întărit foarte mult cele două profesii la cari s'a alăturat mai târziu şi ceea a cojocarilor. Dar în urma legilor mai noue⁷⁾ ţehurile cu toate privilegiile lor au fost sterse şi declarată libertatea profesiunilor. Ţehurile au fost înlocuite cu reuniunile sau societăţile de meseriaşi, cea din Haţeg cu statute nouă din anul 1875. Scopul principal al societăţii este: ajutor în bani şi înfăţişarea în corpore la înmormântarea membrilor decedaţi şi ajutorarea văduvelor şi a orfanilor lor. Deci e mai mult o reuniune de înmormântare. Membrii sunt 49 la număr, întră cari cei mai mulţi sunt de alte profesii, fiind azi în Haţeg numai 4 tălpari şi 7 pantofari români.

Altă meserie îmbrăţişată de câtră mulţi hăţegani din vechime este cea a olăritului. Dar fiind că produsul acestei meserii se caută din ce în ce tot mai puţin şi mai cu seamă numai de ţerani, şi rentabilitatea acestui meşteşug a scăzut mult şi în urmare numărul olarilor încă scade mereu şi marfa produsă de ei este de cea mai ordinară. Olari să fie azi în Haţeg vre-o 15. Ei încă şi-au avut corporaţia sau ţehul lor cu articuli întăriţi la anul 1713. Diploma lor însă e deteriorată atât de mult încât nu se mai poate citi din ea mai nimic afară de anul citat. Acum au şi ei societate tot în felul tălparilor cu vre-o 40 membrii.

Alţi măestri români mai sunt în oraşul nostru: măcelari 6, cojocari 7, croitori 3, ferari 2, barbir 1, brutar 1, curelar 1, birjari 2, crişmari 4, ferestrar 1, bărdaşi 3, zidari 3. Afară de aceştia mai sunt câţiva neguţetori de vite şi de bucate şi mai mulţi precupeţi. Ucenici la meserii şi comerţu vre-o 40, cari sunt îndatoraţi a umbla la şcoala de meserii cu totul ungurească.

Este însă dureros, că lipsind cu totul şcoale româneşti, o parte a meseriaşilor prin amestecul cu meseriaşii unguri şi jidani, ori prin căsătorie cu femei de alt neam să instrăinează de al lor. Se impune dar ca cele două societăţi, ale meseriaşilor români, să ajungă sub conducerea unor persoane mai inteligente, cari să le deie altă direcţie şi să le scuture puţin din amurteala, în care veştează.

Persoane vrednice de a le sta în frunte nu ar lipsi, numai zel şi dragoste de muncă mai mult se cere! —

DR. IACOB RADU

⁷⁾ Art. de lege VIII din a. 1872.

Stiinţele naturale şi credinţa

de

DR. IULIU FLORIAN, preot militar.

(Urmare).

II.

Chestiuni controversate din timpul mai nou.

a) Teoria despre originea speciilor de animale.

Carol Darwin, după lungi studii făcute în cinci ani de călătorie prin cele cinci continente la a. 1859 pe urmele naturalistului Lamarck († 1828) a edat un op intitulat: «Originea speciilor» în care susţine că speciile existente din regnul animalic s'au dezvoltat din mai puţine şi nu au fost create deosebit, precum era pe atunci credinţa generală. Argumentul principal în cartea lui Darwin e selecţiunea naturală, prin care atribuie putere deosebită naturii de a conserva indivizii mai apte de trai, a-i dota cu calităţi nouă şi în urmă a-i trece dela o specie la alta¹⁾ Cluj / Central University Library Cluj

Precum omul poate să-şi prăsească fel de fel de porumbi cu însuşiri noue, tot aşa şi natura încă ia măsură mai mare a variat cele câteva specii dela început în nenumăratele specii de azi.

Cartea lui Darwin a făcut o senzaţie la care nici însuş autorul nu s'a aşteptat.

Modesta ediţie de 1250 de exemplare a trecut încă în ziua apariţiei.

«Până acum — scrie Darwin la 1876 — au trecut 16 mii de exemplare. Dacă iai însă în seamă cât de greu de înţeles e aceasta carte, acesta e totuş un rezultat mulţamitor. Cartea e tradusă aproape în toate limbile europene. Chiar şi în limba ebraică a apărut ceea ce dovedeşte(?) că teoria să cuprindă şi în Testamentul vechiu²⁾».

Cauza pentru ce a stârnit atâta interes cartea lui Darwin ne-o spune un zoolog prof. de univ. în Erlangen. Dr. Fleischman, care într'un timp şi dânsul a fost dintre ucenicii lui Darwin.

«Darwin — zice Fleischman — ştie să-ţi înşire o mulţime de lucruri minunate şi să-ţi scrie propoziţii goale fără rost, încât omul

¹⁾ Animale de aceeaş specie sunt de es.: măţa, leul, tigru, leopardul (Felis).

²⁾ Gander op. c. p. 10.

neespert să imbată de cap şi nu vede banalitatea celor scrise. Aci zace puterea înşelătoare a cărţii lui Darwin³⁾.

La aceasta să mai adauge filosofia materialistă de pe timpul acela, care a sărit din tot sufletul în ajutorul lui Darwin, ca să-l sprijinească întru răsturnarea dogmei despre creările deosebite⁴⁾ care dogmă nici nu există în felul acesta.

Dar să examinăm mai de aproape teoria.

Cel mai de frunte argument al darwinismului, selecţiunea naturală, ce-i drept e frumos şi acceptabil la prima părere, dar e curat speculativ şi înşălător.

E adevărat, că omul pe cale artificială poate să ajungă la animale mai perfecte, dar să ştie din experienţă că soiurile de animale produse pe aceasta cale dacă să neglije să reîntorc iarăşi la forma lor originală şi sălbătăcesc.

Aceasta dovedeşte dar tocmai contrarul la aceea ce vreau darwiniştii.

E de înşămnat, că nici chiar Darwin nu a fost convins despre puterea selecţiunii naturale, de aceea, aducând mai multe exemple de selecţiune artificială, face următoarea concluziune disperată: «Din explicaţiile de mai sus putem vedea, că chiar şi dacă am avea un timp infinit la dispoziţie, ar fi o procedură din cale afară de grea ori chiar imposibilă să schimbi o specie în alta»⁵⁾.

Dar aceea ce e cu neputinţă pe cale artificială «Intr'un timp infinit» a fost cu putinţă în natură în sute şi mii de ani, zice Darwin de acea îşi ia refugiul la timpul preistoric.

Aceasta aserţiune însă e gratuită până ce nu avem date pozitive, cari se dovedească mai pe sus de ori ce îndoială existenţa unor vieţuitoare intermediare, cari într'un timp au făcut trecerea dela o specie la alta.

Ba, după cum observă un critic recent al darwinismului având în vedere fazele multe, prin cari au trecut speciile singuraticе, formele intermediare ar trebui să fie mai multe decât formele cu organism desăvârşit şi dezvoltate amăsurat condiţiunilor de trai⁶⁾.

Dar din potrivă straturile vechi ale pământului arată că întră formele de vieţuitoare, ce s'au stins şi întră acele ce le avem azi nu este nici o deosebire esenţială. Paleontologia, care ar fi chemată să

³⁾ Dr. Fleischman: «Die Darwinische Theorie», Leipzig 1903. p. 286.

⁴⁾ Vezi Dr. V. Suciul Teol. dogm. sp. Vol. I. p. 292.

⁵⁾ Die Abstammung des Menschen und die nat. Zuchtwahl üb. v. Carus, Stuttgart 1875 II. B. p. 148.

⁶⁾ Dr. Baum Darwinismus u. Entwicklungslehre Regensburg 1909 p. 87.

spună cuvântul decizător în teoria lui Darwin, nu poate arăta nici o ființă intermediară și cu toate că s'au făcut săpături multe și s'au aflat resturi de viețuitoare multe, din timpul și epoca în care se ivesc mai întâi scheletele lor, de cumva nu s'a stins specia din care fac parte, consună întru toate cu scheletele celor de azi⁷⁾.

Ce privește exemplul des folosit de darwiniști despre cai, cari în epoce mai vechi se află cu mai multe copite, iar în timpul mai nou au numai o copită, după naturalistul Zittel, nu arată altceva decât că în epoce deosebite au existat diferite soiuri de cai, cari s'au stins și cari prin urmare nu se pot privi de forme intermediare, ce ar fi făcut trecere dela o specie la alta⁸⁾.

Paleontologia nu ne servește deci până acum nici un dat pozitiv, care ne-ar îndemna să *primim sub oare care formă*, dezvoltarea unei specii în alta la clasele mai înalte de viețuitoare, cu atât mai puțin sub forma aceea mecanică ce ne-o propun darwiniștii.

Sunt însă dovezi pozitive, cari arată că în ordul insectelor trecerea dela o formă la alta și chiar și dela o specie la alta, este posibilă abstragând dela deosebitele forme comune, prin cari trec unele insecte, ca de es. vermii de mătăsă; sunt niște specii de gândaci (Dinarda) și furnici din India, cari după cum s'a constatat cu siguranță s'au transformat din alte specii mai vechi, ori sunt în stadiul de trecere la o specie nouă.

Mai dese sunt transformările și în timp mai scurt se întâmplă acele la insectele parasite numite «*Symploemon anomnatis*» și «*Mimeciton pulex*» cari se vâra în cuibul furnicilor. Aceasta insectă din urmă se alătură la niște furnici, oarbe și trăește de pe iele așa că le înșală îmbrăcând formă asemenea lor. O altă insectă parasită trăește de pe furnici iară astfel că își însușește niște organe ce asudă un suc dulci și plăcut furnicilor.

E de însemnat că aceste transformări, ce să petrec înaintea ochilor nostri sunt numai dovezi indirecte, că trecerea dela specie la alta e posibilă din cauze și împrejurări, ce s'au ivit în «lupta pentru existență», dacă se poate numi așa înlesnirea modului de trai. Dovezi indirecte să numesc aceste transformări de aceea, pentru că forma originală nu pierе cu desăvârșire.

Transformările aceste repentine a insectelor părăsite, au îndemnat pe naturalistul Erich Wassman S. I. să facă cercetări amănunțite în

⁷⁾ Vezi pe larg despre aceste Dr. V. Suci, Teol. dogm. spec. Vol. I p. 278.—281.

⁸⁾ Dr. Baum op. c. p. 89.

regnul insectelor de pe întreg pământul. În urma acestor cercetări s'a convins că multe specii de insecte s'au dezvoltat în decursul vremurilor. Deosebitele faze prin cari au trecut dela forma lor originală până la aceea de azi, se află petrificate în straturile pământului. Unele insecte atât de tare s'au abătut dela specia lor încât de abia le mai poți clasifica în ordul ce li se cuvine⁹⁾. Aceste transformări sunt dovezi directe pentru trecerea dela o specie la alta.

Dacă cercăm după cauza acestor transformări ce s'au aflat și la deosebite specii de pești și melci¹⁰⁾, ceea ce precum ne spune naturalistul Năgeli și părintele iezuit Wassmann, o celebritate în biologie, nu s'a poate statorii și generaliza în forma aceea cum a crezut Darwin, ci fiecare caz își are espicare deosebită. Un lucru e comun la toate transformările aceste și acesta e impulsul intern de a trece dela o formă la alta, la care impuls se adaug apoi împrejurările esterne.

La întrebarea că ce deosebire este între Darwinism și acest transformism, răspundem că, Darwinismul susține dezvoltarea și transformarea mecanică amăsurat împrejurărilor de traiu, precând transformismul ce s'a observă la viețuitoarele mai inferioare își are cauza principală în imboldul intern creat deodată cu principiul lor de viață. Tocmai de aceea acest feliu de transformism s'a numește descensiune, — ca și prin aceasta s'a se eschidă acele legi sau norme mecanice, cari ar determina trecerea dela o specie la alta. Darwinismul și evolutionismul croește forme nouă pentru speciile de viețuitoare, după legi mecanice teoria descensiunii are în vedere mai mult proveniența speciilor de azi amăsurat unui imbold intern de transformare.

Dar acum se impune altă întrebare.

Dacă e adevărat, că o specie de viețuitoare s'a poate transforma în alta cum rămânem — cu Sf. Scriptură, — care z'ce espres că D-zeu a poruncit pământului s'a producă viețuitoare după speciile lor.¹¹⁾

Cum am accentuat Sf. Scriptură nu ne propune știința naturală și nici nu vrea s'a ne dea definițiunea științifică a speciilor. Nu e dar nici o piedecă de a susține dezvoltarea speciilor de azi din mai multe sau chiar numai din o singură formă de viețuitoare, numai s'a avem dovezi plausibile la îndemână.¹²⁾ Până acum încă aceasta transformare în regnul viețuitoarelor mai perfecte, din lipsă de dovezi e numai un

⁹⁾ E. Wassmann: «Die moderne Biologie, Freiburg 1905 3, Aufl. p. 323—431

¹⁰⁾ Dr. Baum o. Ć. p. 30—40.

¹¹⁾ Fac. 1, 24—25.

¹²⁾ Der Kampf um das Entwicklungsproblem E. Wassmann S. I. Freib. in Br. 1907 p. 12.

vis al darwiniştilor, căci cu cât sunt organismele mai perfecte cu atât sunt şi mai constante şi au o putere de rezistenţă mai mare.

Că transformismul sau trecerea dela specie la alta să poate admite cu unele restricţiuni am văzut mai în sus din rezultatele unor naturalişti vrednici de credinţă. În contra faptelor produse de dânsii nu are valoare nici o argumentare. Nu să poate susţinea deci asertiunea simplă: «transformismul nu are cauză», ci numai cu adausul acesta: «mechanic» adecă: «transformismul mehanic nu are cauză».¹³⁾

Tot asemenea nu e corectă argumentarea dedusă din aceasta asertiune: «Imboldul acesta (de a să schimba în o specie superioară). . . nu există. Pentrucă fiecare fiinţă voeşte să-şi conserve existenţa şi nici una nu ţinteşte la nimicirea existenţei proprii, care nimicire s'ar întâmpla în cazul când o fiinţă ar voi să treacă în o specie superioară»¹⁴⁾

Am văzut că aievea există în unele fiinţe un imbold de a să transforma în alta specie Acest imbold e cauză suficientă de a ne esplica transformismul. Tot așa ar putea să existe acest imbold şi în fiinţele superioare, dacă faptele nu ar dovedi contrarul.

Ce priveşte existenţa fiinţelor e adevărat că fiecare vieţuitoare «voeşte să-şi conserve existenţa şi nici una nu ţinteşte la nimicirea existenţei proprii» dar nu e adevărat că nimicirea unei fiinţe s'ar întâmpla prin trecerea ei dela o specie la alta.

Specia se determină prin forma esteriora şi prin un anumit număr de însuşiri. Existenţa însaşi a fiinţelor e un ce independent de aceste însuşiri. Trecând dar fiinţe dela o specie inferioară la alta mai superioară, cu însuşiri mai perfecte, nu să nimiceşte ci din potrivă să perfecţionează. Specia veche ce-i drept să nimiceşte prin aceasta, dar nu să nimiceşte însaşi existenţa fiinţei, pentrucă nimicirea specii nu e identică cu nimicirea fiinţei, precum însaşi fiinţa nu e identică cu calităţile ce determină specia, din care face parte. Atunci s'ar putea zice că o fiinţă îş nimiceşte existenţa când lucră în detrimentul său propriu şi să stinge fără nici o urmă.

La transformismul dictat de imboldul intern şi puterea de viaţă, indivizi trec dela o formă la alta şi îşi perfecţionează organele amăsurat condiţiunilor de traiu; nu lucră deci la nimicirea existenţei, ci la perfecţionarea existenţei.

Ce să ţinem dar despre originea speciilor? Fost-au acele constante, ori sau schimbat cu timpul?

¹³⁾ Dr. V. Suciş op. c. p. 293.

¹⁴⁾ op. et l. c.

La aceasta întrebare putem răspunde cu un principiu iuridic, care zice, că nimenea nu poate fi conturbat în posesiunea unui lucru până ce nu se dovedeşte ilegalitatea acelei posesiuni.

Ştiinţa naturală din vremuri străvechi ţine ca fapt constanţa speciilor în general, iar sf. Scriptură după senzul ei literar înfăţişează deosebita creaţiune imediată a lui D-zeu. Cazurile de transformare la fiinţele mai inferioare sunt numai excepţiuni.

Până când dar nu avem dovezi indetultitoare pentru fiecare specie de animale, nici ştiinţa naturală şi nici credinţa nu pot fi scoase din iustă posesiune a constanţei speciilor, care este un fapt dovedit de paleontologie.

Cât ce să vor afla însă dovezi indetultitoare şi pentru fiinţele mai perfecte precum s'a aflat pentru cele mai inferioare, ştiinţa naturală abandonează cu totul constanţa speciilor şi teoria transformismului îi va ocupa locul până atunci însă transformismul rămâne numai teorie.

Darwinismul ca atare, care precum am arătat să bazează pe selecţiune mecanică naturală a speciilor, azi, de mulţi naturalişti e abandonat şi numai aceia mai ţin la Darwin, cari sperază ceva dela teoria lui pe sama filosofiei materialiste,

Am citat mai sus părerea profesorului Dr. Fleischman despre cartea lui Darwin.

Ce priveşte însăşi teoria; citez pe un alt naturalist, zoolog profesorul Dr. F. von Wagner care de asemenea a fost odată apostol zelos al darwinismului.

Profesorul Wagner a publicat o lucrare, în revista «Umschau» (:1900, 2. ht.) intitulată «Zur gegenwärtigen Lage des Darwinismus».

În aceasta lucrare scrie Wagner următoarele: «Trebuie să recunoaştem că în cercurile mai serioase însufleţirea dela început (pentru darwinism) a scăzut în mod conziderabil şi să iveşte un fel de scepticism care vrea să lapede ori ce transformism. Sfârşitul veacului nu va afla darwinismul cu deplină învingere ci în lupta contra noilor potrivnici».¹⁵⁾

Eroarea principală a darwinismului o află şi prof. Wagner în neluarea în samă a metodei inductiv, care judecă din fapte singuratece şi singur e îndreptăţit de a da direcţiă ştiinţelor naturale. Darwinismul deci nu e ştiinţă naturală ci filosofie naturală, «care azi mâne va înmulţi numărul acelor teorii, cari odată au fost primite cu aplaus iar mai târziu s'a răcit cu totul interesul faţă de ele».¹⁶⁾

¹⁵⁾ Vom Sterbelager des Darwinismus Dr. Dennert. Stuttgart 1905 p. 53:

¹⁶⁾ ibid p. 54.

Tot așa de nefavorabil să exprimă și renumitul anatom din Berlin Oskar Hertwig.¹⁷⁾

În urma acestora cu atât mai cu efect ne putem provoca la revista oamenilor specialiști «Biologisches Zentralblatt» care rostește sentință de moarte asupra darwinismului când scrie că: «darwinismul aparține istoriei, ca și filosofia lui Hegel? două lucruri curioase a veacului nostru cari dovedesc în deajuns cum poți purta de nas o generațiune întreagă.»¹⁸⁾

¹⁷⁾ ibid p. 94.

¹⁸⁾ Biol. Zentrbl. p. 355 1896.

CÂNTECE POPORALE DIN BUCOVINA

— Culese în graiul poporului de: I. E. TOROUȚIU —

*Pasări galbănă'n cioc
Nu ni-ai cântat gi-noroc
Usca-ță-s'ar ciocu' tău
Că gi tăt norocu' niue
Ai cântat să cie rău
Că gi tăci dzâlili mēli
Ai cântat să cie rēli.*

*Mândru-i codru' șă'mpanat
Mni să pari că-i uscat
Mândru-i codru' șă'nfrundzât
Mni să pari că-i ciungit
Mândră-i lumé și buiacă
Cui îl-i cihnă și îl-i dragă
Mnie mni-i cerneală neagră.*

*Foăii vergi ș' un dudău
De-ar chi trăsniț Dumnădzău
Pcetrili*) dela Braslău
Talpa leagănului mnieu
Să nu mai legene nime
On nifericit ca mini.*

*Frundzuliță foi gi fag
Ț'am cântat, mândră, cu drag
Tătă vara prin zăvoi
Dar gi-om da oci-amândoi
Nuș ciu ce va ci cu noi
Dară vreme o trecut
Și io nu ce-am mai vădzut
Gânduri vin, gânduri să duc
Anii dup'olaltă fug
Io gi doru-ți mă usuc
Ca șă frundzâli gi nuc.*

*) Pcetrili-pietrile. Platră-pciatră, pkiatră, ciatră, kiatră.

Scrisoare din America.

Publicată de: I. E. TOROUȚIU

Frunză verdi, ș'o alună
 Auzăt-am o minciună
 Că America-i țară bună
 Țară bună ș'a mânăoasă
 Scoati măduva din oasă
 Sînt și bani cu număr mari
 Zăci lacom fișticari
 Țară bună ș'a bogată
 Ș'a di bani li plină toată
 Țară bună tari mari
 Las' să vii ori ș'a cari
 Las' să vii să să miari
 Dar ci ari să pățască
 Trebuie să să gândiască
 Picum am pățat și ieu
 Tot cercând lumé mereu.
 Io întăi nu m'am gândit
 Ori di-i bini di pornit
 Di pornit în țări străini
 Cu credinț ș'a legi păgâni
 Așa io nu m'am gândit
 Până vremé o vinit
 Că de-acasă m'am pornit.
 Când de-acasă am plecat
 Pi mândră mi-am sărutat
 Ș'a cu gându' am plecat
 Ca să plâng pi drum meręu
 După puișoru niu
 După mandră țara mé
 După dânsa săleaca.
 După neamuri am oftat
 Cu mini nu le-am luat :
 «Taci ș'a nu ti supara
 Eu 'napoi m'oi înturna
 Înapoi în țara mea
 Țara mea cea mândră, mari

Dară sărăcuță țari.
 Taci, mandruța, cii cuminti
 Ș'a nu-ți pierdi a ta minti
 Ș'a țani-ți tu ciinsté ta
 Să nu ti rădă lumea.»
 Când de-acasă am plecat
 Cu neavasta m'am iartat
 Ș'a din gură-am cuvântat:
 «Iartă-mă, mândru-ța me
 Poati nu ti-oi mai videl
 Știi bunu Dumnădzău
 Di-oi vidé io satu niu.»
 Am plecat, ș'a tot m'am jus
 Undi soarili-o apus
 Pi țugu cari-am plecat
 Cu mult dor și mult banat
 Cu sufletu 'nspăimântat
 C'am vădzut cii n'am giisăt.
 Pleacă țugu lin ș'a rar
 Ș'a io plâng cu mult amar:
 «Maică, m'ai făcut băiet
 Ș'a atunci ti-ai bucurat,
 Maică, tu când m'ai făcut
 Țăță dulci io ț'am supt
 Țăță dulci și amară
 Să îmblu din țară 'n țară.
 Ca ș'a pâné din sacară
 Că pi-aici pi unde sânt
 N'aud clopoti trăgând
 Nici toacă n'aud bătând
 Nici popă ca să slujască
 Nici dascâl ca să citească,
 Cum iara în țara noastră.
 Dulci-i satu' ș'a plăcut,
 Di undi io am vinit.
 Împărțăt mni-o fost așa

Să mă duc din țara mé,
 Să-mi doresc căsuța mé.
 Of, Doamni, dă-m' ajutori
 Pi-aici ca să nu mor
 Ciieti mnilă șâ di mini
 Pintr'aieste țări străinii
 Ca să-m' cii pomniri.
 Asta-i țara cé vestită
 N'ar mai fi ci pomenită
 Că di când s'o pominit
 Mulți barbaț' au mai perit
 Șâ nevesti-au vădujit.
 America inglizască
 Dumnădzău s'o prăpădiască
 In afundu' iadului
 La mămuca dracului.
 Odată când m'aș vidé
 Înapoi in țara mé
 În salașu mnieu dorit
 Șâ di mini părăsăt
 Aș plăti di bucurie
 Tăți banii pe-o liturghie
 Scris-am asta pi hârtje
 'ntreaga mé călătorie
 Dar am mai lasat afară
 Osteneala mé amară
 Șâ truda din noapti 'n noapti
 Ci-oi sâmțâ-o pân' la moarti.
 Dragă mândrulița mé,
 Cată, fă cum fi puté
 Amândoi parti s'avem
 Inima s'o mângâiem
 Să ni-o potolim di dor
 Să ni cie mai ușor.
 Aici lumé tari-i ré
 Că di nu ai bani la tini
 Ca să dai pi 'ngropăciuni
 Of! ti duci într'alt sat
 Șâ ti 'ngroapă subt on gard.
 Drăgulița pui di cuc
 Mni-ai cântat ca să mă duc

Mni-ai cântat tot supt fereastă
 Până ci mai scos din casă.
 M'ai trimăs din țară 'n țară
 Pân' ci mai pus pi vapoară
 Dar domnu' cu vapoarâli
 Faci multă jălani
 Că nevesteli tot plâng
 Pi la poartă șâ pin crâng
 Nevestili șâ maicili
 În tăti diminețâli
 Șâ in tăti sârili
 Pân' s'arată zorili
 Că s'o dus Puiuțu' lor
 Șâ nu pot dormi di dor
 Știi maicuță, știi tu bini,
 Ramas bun șâ dila tini,
 Zâlili mni-s suparati
 C'am pleacat cali diparti
 Pisti țări șâ pisti mări
 În țara cu Inglejă
 Cu cari nu pot grâl
 Dar cu trudă oi trăi
 Pân' la tini oi vini.
 Asta-i țara-'nglezului
 La sfințātu soarilui.
 Am sosăt la Nevi-ior
 Acolo mai stam să mor
 Că noi tăți stam la cercari
 Ca jiițili la vândzari
 Mă gândiam in capu' mnieu
 Bun șâ mari-i Dumnădzău!
 Încotr'o m'a îndrepta?
 Ori 'napoi m'a inturna?
 Mă gândiam că merg la bini
 Dar mergeam l'amari suspini
 Șâ la țugu'-american
 Ca copchii tăți plângiam
 Iar pi loc când am ajuns
 M'am rugat lu' Dumnădzău
 C'am vădzut undi is eu.
 Doamni mult am mai ciercat

Un neam bun de mni-am aflat
 Iar' io când mni l'am aflat
 Doamni, mult m'am bucurat!
 Dicât în țară străină
 Să beu apă din fântână
 Mai bini-aș ci 'n satu' mneu
 Ș'aș bé apă din părâu
 Că apa cé din fântână
 Rău mă strică la inimă.
 Mai bini beu din părâu
 Șa să ciu în satu' mneu.
 Am pleacat o cali lungă
 N'am pi nimi să m'ajungă
 Dau-ar Dumnădzău spri bini
 Să m'ajungă or șa cini
 Ori șa cini de-al mneu neam
 Că amu pi nimi n'am
 Numa' unu' de-aș avé,
 Doamni bini mni-ar păré
 Străin-ts ca-un pui di cuc
 Șa n'am niilă un' măduc
 Că-s în țară' ntri străini
 Ca șa iarba întri schini.
 Când în țara mé iaram
 Tot nii'lă macar aveam.
 Puni, Doamni, lună'n nori
 Să mă duc und' nii-i dor

(Dintr'o scrisoare a unui bucovinean din America).

Că nii-i dor de a ni eu sat
 Că di mult io l'am lasat
 Șa ni-i dor de neavasta
 Mândrulița, draga mea
 Șa di grădina cu flori
 Șa di fraț' șa di surori
 Să di grădina cu schini
 Di neamuri șa di vecini.
 Ș'amu dragă pășărică
 Du-m' această scrisorică
 Du-ni-o tu în depărtari
 Peste țară pésti mari
 Pân' la neavasta mé
 Până la mândrulița mé,
 Șa io puni în fereastă
 Când s'a scula s'o citească
 Dacă ea nu te-a cunoaști
 Dzâ-i că tu vii dila mini
 Șa-i aduci vorbă di bini
 Cinstea ca să șo păzască
 La mine să să gândiască
 Șa să-m' scrie-o carti bună
 S'o citesc sara pi lună
 Sub arichi să-mi iei guriță
 Dela mândra mé drăguță,
 Ear în plisc s'aduci scrisoari
 Dila ea din dipartari.

POEZII POPORALE

Spune-mi bade-adevărat
 Au de mine te-ai lăsat,
 Altă mândră ți-ai căutat?
 Ți-a fi bade cu bănat!
 De-aș știi baș adevărat
 Așa m'aș culca pe pat
 Beteagă trei zile-aș sta
 Și nimica n'aș mânca
 Doar' mi-ar inima crepa!
 Și afară să mă scoată

Să mă vadă lumea toată,
 Să mă calce carăle
 Să vadă popoarele
 Că ce fac dragostile

*

De față care-'i frumoasă
 Nu-'i păcat c'o ți la casa,
 Că-'i frumoasă ca luna
 Iubește de-a nebunal...

Friederic Hebbel**Maria Magdalena**

— Tragedie în 3 acte. —

Traducere de: I. E. TOROUȚIU

Persoanele:

Meșterul Anton, măsar	Un secretar
Soția sa	Adam, sergent
Clara, fiica lor	Al doilea sergent
Carol, feciorul lor	Un băiat
Leonard	O servitoare.
Wolfram, un negustor	

Se petrece într'un orașel.

ACTUL ÎNȚĂIU

Odaie în casa măsarului.

Scena I.**CLARA, MAMA.**

CLARA. Haina ta de nuntă? Ai ce bine-ți ședel! Par' că astăzi ar fi făcută!

MAMA. Da, copilă, moda aleargă înainte până nu mai poate și apoi se întoarce îndărăt. Așa fel de rochie de zece ori a ieșit din modă și ea-răși a venit în modă.

CLARA. De astă dată, dragă mamă, nu în tocmă! Mănicile sunt prea largi. Dar să nu te superi!

MAMA. (zimbînd.) Atunci eu aș trebui să fiu tu!

CLARA. Va să zică așa erai atunci! Și-ai avut și o cunună, nu-i așa?

MAMA. Cred și eul! De altfel la ce aș fi crescut mirta în vază!

CLARA. Te-am rugat de-atâtea ori și tu n'ai îmbrăcat-o nici odată. Ziceai în totdeauna: pentru mine nu e mai mult haină de nuntă, ci de

Îngropare, și cu dansa nu-i de jucat. Ei, și-apoi la urma urmei la vâul tău nici nu mă mai puteam uita, căci alb, cum atârna în jos, îmi zugrăvea deapăruri moartea ta și-mi aducea înainte ziua, în care muierile bătrâne, gârbove, ți-l vor trage peste cap. — Și astăzi, vezi, tot ai îmbrăcat haina de nuntă! De ce?

MAMA. Când cineva e așa de bolnav ca mine, și când nu știe dacă-și va mai dovânda sănătatea ori nu, atunci aceluia îi trec multe prin minte. Moartea-i mai îngrozitoare, decât se crede, o, ea-i amară! Ea întuneacă lumea, ea stinge razele tuturor, una după alta, ea stinge luminile, ce licăresc în jurul nostru în mii și mii de culori vioaie; ochii prietenoși ai bărbatului și ai copiilor își pierd strălucirea lor, și pretutindeni besnă, numai în inimi lumină! În inimi moartea aprinde o flacără puternică, limpede, și atunci se vede mult foarte mult, chiar ceea ce n'am dori să vedem. Eu una, n'am nimic rău pe suflet, am îmblat în căile Domnului; în casă am făcut, ce-am putut, v'am crescut pe voi amândoi, pe tine și pe fratele tău, cu frica lui Dumnezeu, și sudoarea amară a tatălui tău n'am împrăștiat-o dar un ban mi-a rămas întotdeauna pentru cei săraci, și dacă alungam câteodată pe vr'un cerșitor, poate că eram atunci prea năcăjită, ori poate că veniau prea mulți; nu era o nenorocire pentru cel alungat, căci îl chemam îndată înapoi și-i dedeam îndoit. Ah, dar cei aceștia! Vezi, totuși tre-

mură omul când îl amenință ceasul cel din urmă. Se încolățește ca un vierme și se roagă la Dumnezeu pentru viață, precum un serv roagă pe stăpânul său, ca să-i dea voie să facă a doua oară lucrul pe care l'a făcut rău, ca în ziua de plată și răsplăt să nu i-se micșoreze sâmbria.

CLARA. Încetează cu aceste dragă mamă, că îți strică!

MAMA. Nu, copila mea, așa mă simt mai bine. Cum, nu sunt eu acuma earăși sănătoasă și în putere? Nu m'a chemat pe mine Domnul numai să recunosc că haina nu-i fără pată nici curată, și nu mi-a permis El să mă întorc înapoi de pe pragul mormântului? Nu mi-a dat El timp să mă împodobesc pentru cununia cerească? Atât de îndurat n'a fost El față de cele șapte fecioare din evanghelia, pe care ai trebuit să mi-o citești aseară. De aceea am îmbrăcat astăzi această haină, astăzi când merg la masa cea sfântă. Am purtat această haină, când răsăriră în inimă-mi cele mai cucernice și mai bune propusuri ale vieții mele. Să-mi aducă aminte de cele, dela cari m'am abătut!

CLARA. Vorbești tot ca în timpul boalei!

Scena II.

CAROL (apare). Bună dimineața, mamă! Ei, Clara, m'ai putea tu suferi, dacă n'aș fi fratele tău?

CLARA. Un lanț de aur? De unde-l ai?

CAROL. Pentru ce asud? Pentru ce lucru seara două oare mai mult decât ceilalți? Obraznico?

MAMA. Sfadă Duminecă desdimeată? Să-ți fie rușine, Carol!

CAROL. Mamă, n'ai un leu pentru mine?

MAMA. N'am bani decât pentru trebuințele casnice.

CAROL. Dă-mi și dintr'aceia! Nu te teme n'oi mârâi, dacă vr'o paisprezece zile li face plăcinta mai uscată. Așa făcea-i de multe ori. Știu eu prea bine! Când cruțai banii pentru haina cea albă a Clarei, o lună întreagă n'am văzut o bucățică mai bună pe masă. Eu am închis ochii, și am tăcut, deși știam prea bine, că-i pregătea-i o haină nouă, ori cine știe ce. Lasă-mă să trag și eu odată folos dintr'acestea!

MAMA. Ești nerușinat!

CAROL. N'am eu vreme, dar — (vrea să meargă)

MAMA. Încotro mergi?

CAROL. Nu vreau să-ți spun, ca să poți răspunde, fără să roșești, că nu știi, când o să te întrebe despre mine ursul cel bătrân. De altmintrelea n'am de loc lipsă de banii tăi. Mai bine e să nu scoți toată apa dintr'o fântână. (Pentru sine). Aici în casa asta toți gândesc despre mine rău și rău și numai rău. Cum să nu mă bucur, când li văd că tremură de frică. Dacă nu-mi dă leul, la ce să zic, că trebuie să merg la biserică, de nu mă va scoate dela nevoie vr'un prieten? (Iese).

Scena III.

CLARA. Ce va să zică asta?

MAMA. Ah, el îmi sfășie inima. Da, da, tatăl tău are dreptate, acestea sunt urmările! Pe cât de dră-

gălaș poftea el o bucățică de zăhar, când era micuț, pe atât de îndărătnic cere acuma leul. Într'adevăr, acuma n'ar cere leul, dacă atunci i-aș fi refuzat bucățica de zăhar. Asta mă chinuște adese! Și eu cred, că el nici nu mă iubește. L'ai văzut tu măcar o singură dată plângând, când eram eu bolnavă?

CLARA. Eu așa de rar îl vedeam maică numai la masă. Avea mai bun apetit decât mine.

MAMA (iute). Era firesc, trebuia să lucre din greu!

CLARA. Neapărat! Și cum sunt tot bărbații de-a rândul! Dânșii se rușinează mai mult de lacrimile lor decât de păcatele lor. Un pumn strâns de ură, de ce să nu-l arete? dar un ochiu plângător? Și tata! N'a plâns o după amiază-zi întreagă, n'a vărsat lacrimi fierbinți pe giălăul său, când ți-a slobozit sânge dintr'o vână și nu voia să curgă, ah, atunci mi-se rumpea inima în mine, când îl vedeam și pe tata oftând așa de tare! Și când m'am apropiat de el și l'am netezit pe obraz ce-a zis? «Încearcă, poate-mi vei putea scoate din ochiu afurisita de țandură, am atâta de lucru și nu mă pot mișca din loc...»

MAMA (zimbînd). Da, da, dar pe Leonard nu-l mai văd de-o vreme. Ce să fie oare?

CLARA. Da, nici să nu mai viel

MAMA. Nu vreau să cred, că doar îl vezi și în alt loc, decât în casa asta.

CLARA. Doar zăbovesc prea mult,

când merg seara la fântână, de mă bănuiești?

MAMA. Nu, asta nu! Doar' numai de aceea i-am dat voie să-mi vie în casă, ca să nu te pândească seara în amurg. Așa ceva nici mamă-mea nu suferea.

CLARA. Eu nu-l văd!

MAMA. Sunteți mănioși? De altfel, mie-mi plăcea, e un băet așa de așezat! Numai de ar fi din el ceva! Pe vremea mea n'ar fi trebuit să aștepte lungă vreme; atunci se băteau domnii după un scriitor. iscusit, ca ologii după cârjă, căci erau rari. Și noi oamenii mai de jos ne învoeam cu el. Astăzi, a făcut fiului o felicitare de anul nou pentru tatăl său și a căpătat pentru litera aurită dela început atâta, cu cât ar fi putut să cumpere unui copil o păpușă. Măne, i-a făcut tatăl semn și l'a pus să-i citească felicitarea, în taină, cu ușile încuiate, ca neștiința lui să nu fie dată de gol. Dela el căpăta o plată îndoită. Apoi se adunau scriitorii la un loc și se puneau pe băute, de scumpeau berea. Acuma e altfel, acuma noi bătrânii suntem luați în răs de băeți de nouă ani, pentrucă nu știm ceti și scrie. Lumea se face tot mai cuminte și mai cuminte și poate va veni vremea când se va rușina unul de altul, dacă nu va putea umbla pe sârmă.

CLARA. Sună clopotele!

MAMA. Acuma, copilă, vreu să mă rog pentru tine! Cât despre Leonard al tău, ce să mai zic? Iubește-l precum iubește el pe D-zeu, nici mai mult, nici mai puțin. Așa-mi zicea

bătrâna mea mamă, înainte de ce a părăsit lumea această, și mi-a dat binecuvântarea ei; eu am ținut-o destulă vreme, primește-o acuma tul

CLARA (fi dă un buchet) Primește!

MAMA. Țasta e de bună seamă dela Carol.

CLARA (dă din cap; apoi a parte). Aș vrea să fie așa. Ce poate să-i facă o bucurie, trebuie să fie dela ell

MAMA. O, el e bun și mă iubește (Iese).

CLARA (se uită prin fereastră după ea) Iată-o se duce! De trei ori am visat, că zace în sicriu, și acuma — o, răutăcioasele visuri, ele se îmbracă în frica noastră, ca să înspăimânte speranța! N'am să mai cred nicicând în visuri, n'am să mă bucur de un vis frumos, ca să nu mă spăriu de cel urât, care vine după aceea! Cum pășește ea de îndesat și sigur! Se apropie acuma de cimitir — oare cine va întimpina-o întâiu și întâiu? Nu, nu, fără oare care însemnare, să nu fie într'un ceas rău, Doamne ferește, numai — (Tresărind spăriată). Groparul! A săpat tocmai o groapă și iese din ea; dânsa-l salută; privește zimbînd în întunecoasa groapă; aruncă 'n ea buchetul și intră în biserică. (Se aude un choral). Ei cântă: Mulțumesc lui Dumnezeu! (Împreună mânilor) Da, da! De-ar fi murit mamă-mea, nici când n'aș mai fi fost liniștită, căci — — — (C'o privire spre cer). Dar Tu ești milostiv, Tu ești îndurat! Aș vrea să am o credință ca și catolicii, ca să-ți pot aduce un dar. Aș da tot avutul meu să-ți pot cumpăra o inimă frumoasă

aurită și s'o încununez jur împrejur cu rose. Preotul nostru spune, că o jertfă nu-i nimic înaintea Ta, pentrucă totul este al Tău, și nu trebuie să-Ți dăm Ție ce este al Tău. Dar, toate din casa aceasta sunt ale tatălui meu, și totuși îi place atât de mult, când îi cumpăr pe banii lui o năframuță, i-o brodez frumos și i-o pun ca dar de ziua nașterii. Ba, ca să-mi facă cinste, o ia s'o poarte la dânsul chiar, dar numai în serbătorile cele mai mari, de Crăciun, ori de Rusalii. Odată am văzut o copilă mică, mică, de legea catolică, și acea copilă și-a pus cireșele sale pe altar. O, ce mult mi-a plăcut aceasta! Erau cele d'întăiu din acel an, pe cari mititica le putu căpăta, și vedeam cum ardea de dor să le mănânce! Dar' nul! Ea se lupta contra nevinovatei poftă și spre a pune capăt ispitei, le aruncă iute pe altar. Preotul, care slujea, ridică tocmai potirul și se uită aspru la copilă. Și ea spăriată fugi de dinaintea lui, dar Maria zimbea din icoana deasupra altarului atât de blând, ca și când ar fi voit să iese din cadre, să alerge după copilă și s'o sărute. Am sărutat-o eu pentru eal lată, vine Leonard! Ah!

Scena IV.

LEONARD (înaintea ușii). Imbrăcată?

CLARA. De ce atât de gingaș, cu atâta respect. Eu încă nu-s princesă!

LEONARD (întră). Credeam, că nu ești singură. Când treceam pe sub fereastră, mi s'a părut că am zărit copila vecinului.

CLARA. A, de aceea!

LEONARD. Tu ești întotdeauna posomorâtă! Pot să lipsesc și patrușprăzece zile, nouri și senin se pot de zece ori schimba pe ceriu, când mă întorc mereu același nour rece îți învâluie fața!

CLARA. Erau odată alte vremuri!

LEONARD. Întradevăr! Să fi fost tu întotdeauna ca astăzi, acuma de mult nu mai eram noi prieteni bunil!

CLARA. Și ce-ar fi fost?

LEONARD. Așa de liberă te simți de mine? Mie nu-mi pasă; dar atunci (semnificativ) cu durerea ta de măsele de mai deunăzi n'a fost nimic!

CLARA. O Leonard, n'a fost frumos din partea ta.

LEONARD. N'a fost frumos, că am voit să leg de mine prin ultima legătură cel mai sfânt tezaur, care ești tu? Chiar în momentul, când eram în pericol să te pierd? Ori crezi că n'am observat tăcutele priviri, ce le schimbai cu secretarul? Acea a fost o zi frumoasă și plină de bucurie pentru mine! Eu te duc la joc, și —

CLARA. Nu încetezi de a mă supăra? M'am uitat la secretar, de ce să tăgăduiesc. Dar numai din pricina mustăților, cari i-au crescut la Academie, și cari — — (se oprește).

LEONARD. Și cari îi stau atât de bine, nu-i așa? Doară așa ai vrut să zici? O, femeilor! Vouă vă plac soldații și în cea mai hădă caricatură! Ai văzut? Să-i placă fața marțafoiului aceluia! Cât de mic și ce comic rotundă era! S'o pădure întregă de păr! Mi se părea că-i

un — şi să-ţi spun drept mi-i straşnic ciudă pe el, că las', destul mi-a stat în calea mea către tine — mi-se părea că-i un . . . un iepure alb, ascuns într'un tufiş întunecos!

CLARA. Eu încă nu l'am lăudat, nici tu nu trebuie să-l bârfeşti.

LEONARD. Se vede, că-i mai ții parte cu atâta căldură.

CLARA. Ne-am jucat ca copii la un loc, și după aceea — tu știi destul de bine!

LEONARD. O, da, știu, știu! Dar tocmai de aceea.

CLARA. Se înțelege, că eu, care abia atunci l'am zărit, întâiași dată după un timp atât de lung, mă uitam la dânsul și încă mă minunam cât de mare și — (întrerupe).

LEONARD. De ce te-ai roșit, când s'a uitat el la tine?

CLARA. Credeam, că se uită la nigelușul de pe obrazul stâng, credeam că s'a făcut mai mare! Tu știi că întotdeauna îmi închipui asta când cineva mă privește atât de pironit și atunci totdeauna mă roșesc. Mi-se pare, că nigelul mereu crește, câtă vreme privește cineva la el.

LEONARD. Ce-a fost, ce n'a fost nu știu, dar atât știu, că pe mine m'au cuprins florii. Mi-am gândit apoi: încă astă seară o pun la cercare! Vrea să fie ea soția mea, atunci știe că n'are ce cărți. Dacă se împotrivesc atunci —

CLARA. O, grozavă vorbă ai spus atunci, când te-am îmbrăncit și-am sărit ca friptă de pe laiță. Luna care mi-a stat în ajutor cu atâta

dragoste lucind în frunziș, se înecă atunci cuminte în norii umezi; am vrut să plec, dar cineva mă ținea înapoi; întâi am crezut că ești tu, dar erau spinii trandafirilor, cari mă țineau, ca și niște dinți, tu-mi defăimai inima, și eu nu mă mai încredeam în ea, tu steteai înaintea mea, ca un creditor înaintea unui datornic și eu — o Dumnezeu!

LEONARD. Mie încă nu-mi pare rău. Știu, că numai așa mi te-am putut păstra. Iubirea veche, din copilărie, îmi deschise iarăși ochii, și eu nu i-am putut închide destul de ute.

CLARA. Când am venit acasă' mama era bolnavă, bolnavă de moarte. Repusă din senin, ca de-o mână nevăzută. Tata a voit să trimită după mine, dar' mama n'a lăsat, să-mi tulbure bucuria. Ce se petrecea în inima mea, când am auzit! O priveam de departe, nu îndrăzneam s'o ating, eu tremuram, tremuram ca varga. Ei ise părea o îngrijorare copilărească, și-mi făcu semn să mă apropii; după ce m'am apropiat, ea mă trase la sine și-mi sărută buzele profanate. Eu mă sfârșiam de chin, nu alta; i-aș fi mărturisit toate, i-aș fi spus în față, ce gândeam, ce simțeam: tu pentru mine zaci aici! Am încercat să deschid gura, dar lacrimi și suspine îmi înădușiră cuvintele; ea apucă mâna tatălui meu și exclamă cu privirea plină de fericire divină: Ce suflet!

LEONARD. Ea-i acuma earăș

sănătoasă. Am venit să-i exprim călduroasele mele felicitări, și — ce zici?

CLARA. Și — ?

LEONARD. — Să-ți cer mâna dela tatăl tău!

CLARA. Vai!

LEONARD. Ce? Nu-ți place?

CLARA. Să nu-mi placă? Ași muri, dacă n'aș fi în curând soția ta, dar tu nu-l cunoști pe tatăl meu! El nu înțelege de ce ne grăbim, nu vrea să înțeleagă, și noi nu-i putem spune; și apoi el a declarat de-odată de ori că-și va da fata numai aceluia, care va avea, cum spune el, nu numai iubire în piept, ci și pâine în dulap. El i-ți va zice: mai așteaptă, fiul meu, un an sau doi, și tu ce vei răspunde atunci?

LEONARD. Proast-o, pricina aceasta e tocmai înlăturată. Am pânea mea, eu sunt cassar!

CLARA. Ești cassar? Și celalalt candidat, nepotul pastorului?

LEONARD. Era beat, când a venit la examen, s'a închinat la sobă, în loc să se închine la primar, și când s'a așezat pe scaun a resturnat trei cește de pe masă. Știi cât îi de iute bătrânul. Domnule! isbucni el — dar se stăpâni și-și mușcă buzele, ear ochii îi stecleau prin ochelari ca doi șerpi, ce stau gata să sară, și fiecare fibră i-se încordase. Treaba veni la adecă și, hal hal hal rivalul meu își iscodi un fel nou de socoteală, ce-i dădu cu totul alte rezultate; «rău s'o socotit» spuse primarul, și-mi întinse mâna cu o privire, în care se vedea acuma denumirea

mea. E drept, mâna mirosea a tutun, totuși eu cu umilință o sărutăi. — Eată denumirea iscălită și întărită cu pecetea!

CLARA. Asta-i —

LEONARD. Peste așteptare, nu? Dar nici nu-i din întâmplare. De ce nu m'ați văzut patrușprezece zile în casa voastră?

CLARA. Ce știi eu? Poate de aceea că ne-am sfădit Dumineca trecută?

LEONARD. Și sfada am provocat-o anume, cu vicleșug, ca să pot lipsi fără să fie bătător la ochi.

CLARA. Nu te înțeleg.

LEONARD. Te cred. Acel timp l'am întrebuițat, ca să fac doară curte nepoatei celei gheboase a primarului, căci ea are foarte multă trecere la bătrânul, ea e mâna lui dreaptă, precum servitorul de judecătoria cea stângă. Acum pricepe-mă bine! Eu însu-mi nu i-am spus deloc lucruri plăcute, afară de un compliment asupra părului ei, care-i, cum știi, roș, ci i-am spus numai câte ceva despre tine, ceea ce i-a și plăcut ei!

CLARA. Despre mine?

LEONARD. Dal! De ce să nu-ți spun? Am avut doară intenția cea mai bună! Poate nu m'am interesat destul de serios pentru tine, poate — destul! Aceasta a durat numai atâta, până ce am căpătat asta în mână. Ce-am intenționat deci, va afla proasta aceea credulă și nebună după bărbați atunci, când ne va auzi vestirile în biserică.

CLARA. Leonard!

LEONARD. Copilo, Copilo! Fii tu fără prihană ca un porumb, eu voi să fiu înţelept ca şerpele, atunci ne întregim, căci bărbatul şi muierea sunt una, după cum zice evangelia (Răde.) Doar nici nu s'a întâmplat aşa de sine, că tânărul Hermann a fost beat în momentul cel mai important al vieţii sale. Tu desigur n'ai auzit, că omul acela s'ar fi pus pe băute.

CLARA. Nici un cuvânt!

LEONARD. Cu atât mai uşor îmi succese planul. Cu trei păhare era treaba făcută. Câţi-va tovarăşi de-ai mei trebuie să se apuce de el. «Putem felicita?» — Încă nu! — «A, treaba e ca şi făcută! Unchiul tău» — Ş'apoi bea, frăţioare, bea! Când veneam azi dimineaţă la tine; el stetea lângă râu şi privea melancolic în apă, răzimat de bariera podului. Eu îl salută în batjocură şi îl întrebai doar i-a căzut ceva în apă. «Da — răspuse el fără să-şi ridice privirile — şi-ar fi poate bine, să sar şi eu în urmă».

CLARA. Nevrednicule! piei din ochii mei!

LEONARD. Da? (Se face că voieşte să meargă.)

CLARA. Doamne, şi de omul acesta sunt eu legată!

LEONARD. Nu fii copil! Şi acum încă un cuvânt discret. Mai are tătăl tău mia cea de taleri la apotecar?

CLARA. Nu ştiu nimic despre asta.

LEONARD. Nimic? Despre o chestie aşa de însemnată?

CLARA. Iată, vine tata.

LEONARD. Pricepe-mă! Apotecarul, se zice, că-i aproape de concurs, deaceea te-am întrebat.

CLARA. Am treabă în bucătărie. (Iese.)

LEONARD. (singur). Deci s'a sfârşit! Şi totuşi nu mă pot împăca cu gândul acesta, căci meşterul Anton — de i-s'ar pune o literă prea mult din alfabet pe crucea sa, din greşală, el de bună seamă ar fi în stare să umble ca stafie pe pământ, până ce nu i-s'ar scoate litera afară, căci, după părerea lui, ar fi necinstit să-şi însuşească din alfabet mai mult, decât i-se cade.

(Va urma).

Căntece.

Culese de: I. Câmpeanu.

Dorul dela bădiţa
De l'aşi, putea apuca
L'aşi ara, l'aşi sămăna,
L'aşi plivi, l'aşi secera,
Singură mi-l'aşi căra,

Şi l'aşi face stog la şură,
Şi l'aşi îmblăti singură,
Şi l'aşi măcina la moară,
Şi l'aşi face-o azimioară
Şi l'aşi da badii să moară.

NOTIȚELE UNUI DASGAL

Aglomerate.

15 August este o zi însemnată în monotonia zilelor de vacanță. Ulițele pustii ale Blajului se umplu de șgomot și de vieață: vin candidații de clerici, să iau cu asalt cele câteva locuri libere în seminar; să hotărește și soarta celor ce vreau să între, iarăș cu asalt, în Internatul de băieți.

Pentru cele 14 locuri libere din seminar au competat cu totul 40 absolvenți ai gimnaziului. Pentru fiecare loc se luptă trei inși, dintre cari doi trebuie să cadă pentru ca al treilea să ieasă biruitor.

Rămâi numai pe jumătate mirat în fața acestei aglomerații, căci regularea congruei esplică destul de lămurit anumite ascensiuni în domeniul... vocațiunii!

Te gândești, mai mult, la celealalte motive, de ordin mai vechiu, cari au mănât între zidurile seminarului atâtea și atâtea generații.

Întâi și mai întâi: *sărăcia*. Acest nedespărțit tovarăș al tinerimii noastre, după ce l-a condus pas de pas prin clasele liceului, îi zice acum cu oare-care înduioșare: «Ț-aș sfătui să mergi la medicină sau la drepturi, unde ai avea înclinare mai multă. Dar cu ce? N'ai încătrău prietene, întră în seminar!».

Și tinărul, care trecuse pragul gimnasiului cu fruntea inferbântată, cu ochii radioși de fericire, se pleacă în fața logiceii de fier a argumentului, determinându-se pentru o carieră, de care era străin!

E cea dintâi decepție, dar adese cea mai puternică, ale cărei urmări se reșimt târziu în vieață!

E un adevăr trist, dar mulți dintre tinerii, cari se îmbulzesc astăzi, sau se îmbulziau eri la poarta seminarului, îl vor ceti destul de lămurit într'un colț al sufletului lor, unde sălășluește: sinceritatea.

Și așa se îngroapă adese o comoară de iluzii și se începe o carieră cu puțină tragere de inimă, cu mai puțină însuflețire.

Se gândesc vr'odată tinerii solicitori, cari zguduie astăzi zăvoarele porții seminariale, cerând intrare cu insistență: se gândesc ei la viața fără rost a omului, care și-a greșit cariera?

* * *

Un alt motiv, tot așa de puternic ca cel dintâi e de natură istorică, aflându-și geneza în trecutul de umilire, când școalele erau

deschise numai pentru alte neamuri și carierele mai înalte erau niște culmi, pe cari abia le puteai atinge cu privirea... Cu deschiderea școalelor din Blaj s'au rupt răgazurile luminei, revărsându-se în valuri tot mai clare și asupra poporului nostru. Dar cărarea propășirii a rămas tot îngustă. Viitorul cel mai strălucit ce se putea atinge înainte cu o sută de ani era: să ajungi preot, ori, dacă nu să poate, dascăl. Și convingerea aceasta stăpânește și mai ales patura țărănimii noastre, pentru care e cel mai frumos vis să-și vadă ficiorul popă, indiferent dacă acesta simțește măcar cea mai mică atragere pentru statul preotesc.

E o rătăcire aceasta, care ar trebui curmată!

Astăzi, când omului cu școală i-se deschid atâtea cariere, când avem așa de mare trebuință de oameni, cari să ocupe posturi pretutindeni, unde mai e cu putință, e o greșală să se imbulzească așa de mulți la un singur loc, făcând astfel adese imposibili chiar pe aceia, cari probabil ar fi fost neasămănat mai potriviți pentru cariere din chestie.

Avem o mulțime pe cariere, cari sunt asaltate aproape exclusiv de străini: Farmacia, pădurăritul, veterinariatul, comerțul, ramificările mecanice etc.

Evreii cu un simț mai practic și cu mai multă încredere de sine, au ocupat în mare parte terenul acestor rentabile cariere.

Sperăm că cu vreme vor deveni mai practici și ai noștri și nu se vor înspăimânta să-și urmeze cursurile mai înalte, luptând cu aceleaș neajunsuri, cari i-au întovărășit și pe băncile gimnaziului.

Ar fi un câștig foarte mare acesta, stabilindu-se astfel o regularitate în funcționarea unui organism, care până acum nu viețuia decât prin câteva organe.

Mulți tineri n'ar mai fi necesitați să-și aleagă cariere, cari le displac, și iarăș alții nu și-ar pierde cariera dorită, din motivul prea marelui concurențe.

E vremea să se gândească lumea la o distribuire mai națională a forțelor tinere, de cari vom avea neasămănat mai mult folos astfel decât concentrate și aglomerate într'o direcție singulară, care — reclamă abia o treia parte a concurențelor.

E vremea.

Căci dacă nu ne vom trage seama în câțiva ani ne pomenim, că instrucția noastră, susținută cu jertfe uriașe, alături de roadele bune ce le prestează, ne-a dat și una foarte primejdioasă: proletariatul intelectual.

Dr. Simeon Ramonţai.

— Un document. —

Din bunăvoinţa Dlui Dr. Ioan Raţiu, profesor în Blaj, publicăm documentul de mai jos, privitor la cel dintâiu fondator mirean de stipendii la Români de aici, vestitul Dr. Ramonţai, care s'a născut în Someşfalăul de lângă Cluj, şi a fost fiul preotului gr.-cat. de acolo. Eată documentul, cu care vestitul medic a cerut postul de medic din Blaj, ce devenise vacant.

Excellentissime, ac Reverendissime Domine Episcopo!

Praeter inditam naturaliter cuilibet se ipsum perficiendi obligationem; illum adhuc novi praecipuum impensae litterarum studiis opere finem, ut quis aliquando, et Principi fidelis, et nationi obediens, utique autem utilis subditus, et Civis esse possit; quare ad assequendum modo dictum finem, pro omni possibili studiis artis medicae operam sum navatus, majorisque perfectionis, experientiae, et praxeos causa, ad longinquam hanc me recepi Regionem, ubi innotuit mihi nunc Balazsfalvae emersisse, aut proximius emersuram fore intuitu unius medici foundationem; quae fundatio, ut mihi gratiose conferatur Excellentiae Vestrae sequentibus etiam e motivis quam demississime supplicare sustineo.

1. Quod sim Medicus graduatus.
2. Quod sim Nobilis natione Valachus.
3. Quod sim gnarus septem linguarum scilicet: Valachicae, Latinae, Italicae, Gallicae, Germanicae, Hungaricae et Graecae.

Quibus igitur ex rationibus, ut concepitis ardentissimis votis fundatio mihi gratiose conferatur, dum iterato ima in humilitate supplico perenni cum devotionis, et obedientiae cultu emorior.

Excellentiae Vestrae

humillimus servus

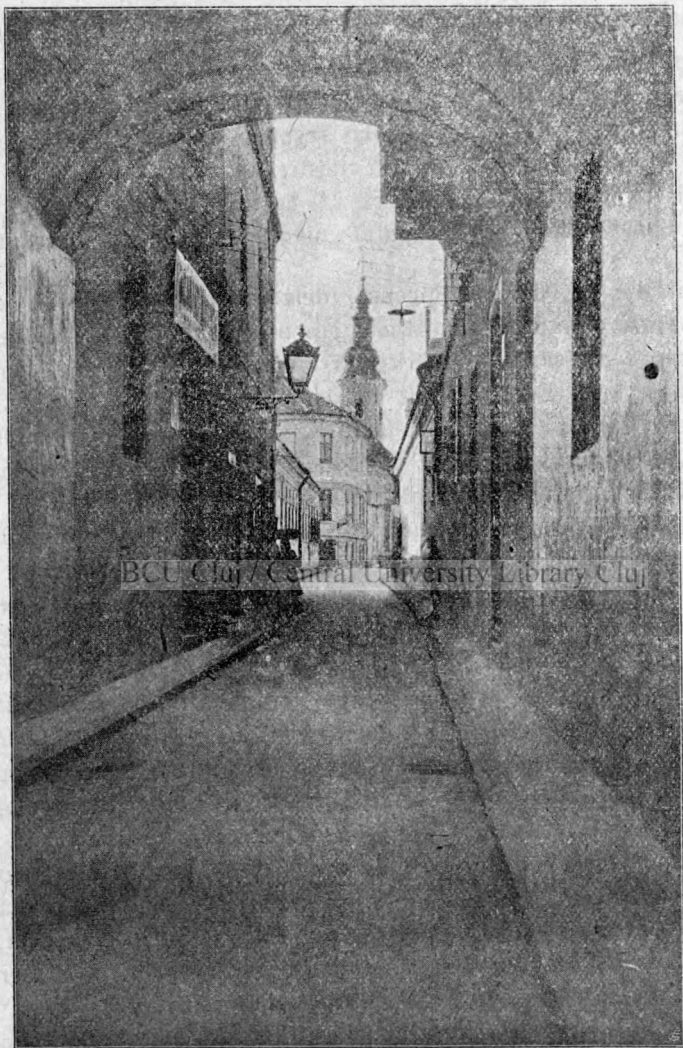
Simeon Ramuntzai m. p.
Medicinae Doctor.

Sig. Roman
in Moldavia.

Pe dos: 1808. Simeon Ramontzai Medicus Petit Stationem Balazfalvenssem.

(Cf. Valler Chirurg In anul 1808. I.)

Biserica gr.-cat. din Cluj.

Congresul dela Velehrad.

Tot mai multe s mne dovedesc în timpul din urmă, că deviza Pontificelui Roman Piu X. de a reinnoi toate întru Hristos — «Omnia instaurare in Christo» — a aflat re unet în toată lumea cre tin   i arhieriei si teologi iscusiti discută chestia, pe ce cale s'ar putea  chiega iar si biserica lui Isus Hristos ca să fie una precun  nsu  a dorit  i precum una a fost la începutul plămădirii sale în mica ceată de Apostoli.

Mai ales de doi ani încoace, dela al cincisprezecelea centenar dela moartea Sf ntului Ioan Hrisostom, nu's a a de încordate rela iunile între biserica apusan   i răsăriteană, între misionarii latini cari petrec în Orient  i întră clerul neunit de acolo, precum o dovede te aceasta pe larg P. Cyrille Charon în lucrarea  ntitulat : «Le XV. Centenaire de saint Jean Chrysostome et ses conséquences pour l'action catholique dans l' Orient grecoslave, Rome 1909»

Actualul Pontifice a  tiut să c stige simpatia Orientului prin serbările aranjate în stil mare cu ocaziunea celui iubileu  i aceasta simpatie s'a manifestat mai pe urmă la Congresul al doilea pentru unirea bisericelor, aranjat de tinerul  i zelosul Me ropolit din Lemberg Andrei Scheptitzky, dela 31 Iulie până la 3 Aug a. c.  n Velehrad, (Moravia). Velehrad poartă amintirea unei cet ti ce oarec nd a fost re edin a lui Swatopluk. Azi e o comună mică cu vre-o 650 de locuitori.

Se spune că aci ar odihni os mintele sf ntului Metodiu, apostolul Slavilor. Cu siguran a însă nu se  tie. Să deduce numai de acolo, că pe la sf r itul vieţii sale multă vreme a petrecut în Velehrad.

T mpul acesta însă a fost de ajuns ca să- i eternizeze memoria în valea îngustă a Velehradului  i să se facă vrednic de o m n stire uria   i o biserică grandioasă, ce s'a ridicat pe locul acesta, ca pe veacuri să vestească pomenirea vieţii sale de apostol  i să servească de loc de pelerinaj  i de rugă sf nt  tuturor slavilor.

Când vezi atâta scumpete adunată într'o biserică dintr'o comună mică cum e  i Velehradul, căci singur altarul pre eşte la sute de mii de coroane — te miri cum de să zidesc case de rugă lui D-zeu, în văi aproape pustii, iară ora ele mari relative sunt sărace în biserici.

Dacă stai însă câteva clipe sub boltiturile uria e a acelei biserici ce s'a clădit din mila crestinilor, înţelegi îndată pentruce a căutat omul totdeauna lini tea  i singurătatea când a voit să- i tragă samă cu sine  nsu . Aci departe de sgomotul de ora  sufletul omenesc mai bine se

simte mai bine ascultă glasul conştiinţei sale. Iată pentru ce aleargă aici la deosebite ocaziuni, sute de mii de evlavioşi încât mănăstirea uriaşă e prea strâmtă în largul ei, pentru atâta rugători şi trebuie sub cerul liber să se facă sf. liturgie, ca toţi cei veniţi din depărtări, să fie părtaşi binecuvântărilor ce se dau din acel prilej.

La acest loc sfinţit prin pomenirea lui Ciril şi Metodiu şi cercetat de atâta peregrini cucernici s'au adunat în anul acesta preoţii, slujitori altarului, ca să ţină sfat pe ce cale s'ar putea uni iarăşi Apusul şi Răsăritul, biserica creştină, care stă sub cârmuirea unui Cap suprem, şi bisericile acelea creştine cari nu stau sub stăpânirea aceluiaş Cap.

Au fost de faţă teologi învăţaţi din Roma, Franţa şi Constantinopol. Neuniţi nu au fost numai doi înşi: protoiereul rus Maļew şi parohul Gocken, din Berlin. Ceialaltii profesori neuniţi nu sau prezentat, fiind «impedecaţi». După cum a dat însă cu socoteala un disertant, numa acei doi părinţi erudiţi au avut curajul de a să folosi de permisiunea sf. Sinod din Rusia, care nu a oprit nimenuia de a lua parte la congresi în sfârşit aceasta încă e un semn bun, căci dela ţinuta sf.-tului Sinod atârână, mult, buna reuşită a congreselor.

Noi românii nu am fost *invitaţi*, totuşi am mers, ca să cunoască lumea, că şi noi existăm, cu toate că de s'ar pune Rusia pe calea unirei, nu am putea'o împedea cu tot zădul şi amarul nostru.

Am fost de faţă trei înşi: înveţatul profesor din Blaj Dr. Vasile Suci, Dr. Nicolau Brânzeu capelan în Petroşeni şi subscrisul. Profesorul Dr. Vasiliu Suci a ţinut o disertaţie prin care singur a luat cu succes poziţie hotărâtoare în contra călindarului gregorian, şi a fost ales într'o comisiune permanentă. De acum dar ne vor cunoaşte.

Nu voi schiţa în amenunte disertaţiunile dogmatice ce s'au ţinut la congresul din Velehrad, căci acelea mare parte se află tractate în literatura teologică. Vreau să relev numai un singur lucru: ţinuta prietenească faţă de biserica din Apus a parintelui protoiereu Maļew.

Ce priveşte disertaţia lui Maļew despre epicleză, după cum mi-a comunicat un preot rutean, nu e redactată în senz catolic, nici că să putea altcum, fără jignirea sftului Sinod. Ținuta pacinică şi-a arătat'o însă păr. Maļew prin acea că recomandă, ca Apusul şi Orientul să se ajutore împrumutat prin deosebite fapte de dragoste, aceasta de altcum e precept evanghelic şi faţă de păgâni nu numai faţă de creştini; durere însă că nu să ţine cont de acest precept mai ales şi-a arătat însă bună voinţa eruditul protoiereu prin faptul, că dânsul a fost de părere, că *Orientul să cinstească sfinţii bisericii apusane.*

Metropolitul Scheptitzky care a resumat vorbirea lui Maltzew în latineşte de trei ori a îmbrăţişat pe savantul liturgist, dând o privelişte mişcătoare.

Întrebare acum: cu ce ne-am ales dela acest congres?

La aceasta întrebare nu se poate răspunde încă nici aproximativ.

Atâta e de constatat că la al doilea congres au fost şi neuniţi; la primul ţinut la 1907 însă nu au fost. Să poate spera deci, că peste doi ani vor lua parte şi mai mulţi, cu atât mai vârtos, că în Rusia spiritele nu's așa ostile față de catolici ca mai'nainte. Iată un exemplu.

Pela sfârşitul lui Iulie a trecut la gr.-cat, în Wiena, un principe, din familia rusească Dolgoruckow, înruţită cu familia domnitoare din Petersburg. Acest principe, care nu e victima vr'unui zăl prozelitic, spunea, că țarevna are mari simpatii față de religiunea catolică şi stăruieşte să se facă odată înţelegerea întră Apus şi Răsărit.

Aceasta dorinţă de altcum e dorinţa tuturor creştinilor, dar nu să poate împlini până atunci, până când nu recunosc cu toţii necesitatea unui Cap văzut, sub care membrele resfirate să se poate încheia într'un singur trup. Cu aceasta am ajuns earaş la Papa dela Roma.

Unirea bisericelor nu ar da de nici o piedecă, dacă nu ar fi Papa; Ei dar dacă nu avem Papă, Cap suprem în biserică, atunci earăşi ori ce unire e eschisă, e imposibilă şi ori ce sfat e superfluu, căci ne lipseşte prima recerinţă şi primul factor al unirii.

Azi când mărirea Scaunului Apostolic e atât de mare încât chiar şi Sultanul îş trimite delegaţi speciali la Roma, ca, precum scrie foaia franceză La «Croix» din 8 Iulie a. c, prin Pontificele Roman să-şi câştige autoritate, e superfluu de a mai discuta despre puterea iurisdicţională a Papei. Aceea nu se mai discută azi, ci pur şi simplu se afirmă.

Unde vom căuta deci după alt Cap al bisericii? Ne vom întoarce doară la patriarhul din Constantinopol, a cărui demnitate azi e nimicită total, s'au la ceialalt?

La aceşti patriarhi se poate aplica asămănarea din S. Evanghelie că cel ce se înalţă umilise-va, dar pentru Pontificii Romani, cari după acuze nedrepte şi-ar fi arogat cu trufie drepturi neîntemeiate, reese tocmai contrariul asămănării: înălţarea autorităţii peste toate puterile şi autorităţile lumesti. Sămn dar, că Papii au fost totdeauna umiliţi ca persoane au reprezentat însă o putere supraomenească care i'a înălţat în puterea oficiului suprem.

Trei zile, — cât am petrecut în Velehrad, am fost frapat de bunătatea şi amabilitatea Metropolitului din Lemberg, — care pentru toţi avea o vorbă dulce, prietenească şi părinţească, am avut onoarea

să schimb cuvinte cu teologi savanţi şi să simt neînsămănătatea mea în lumea mare de idei, în sfârşit am ajuns din parte-mi la concluziunea că nu discuţii nesfârşite vor pune la cale unirea bisericilor, ci cunoaşterea împrumutată. Să ne cunoaştem împrumutat şi să fim cu bunăvoinţă unul faţă de altul, atunci nu va fi departe timpul unei turme şi unui singur păstor.

Dr. Iullu Florian.

Orientalii la congresul din Velehrad.

Când, după călătoria lungă şi monotona, mai ales pe şesurile Moraviei în sus, am ajuns la gara ultimă şi am luat trenul să mă ducă la Velehrad, ca să mai omor vremea cu ceva, am început a întreba dela birjar una alta cu privire la locurile, pe unde, mergem şi la cele ce ne aşteaptă. Birjarul vorbea tare bucuros şi mi-a spus, că zilele acelea a mai dus mulţi domni, chiar şi dame, la Velehrad. Şi cum nu ne înţelegem bine, fiind el boem, iar eu neamţ la vorbă, — mai mult cu arătarea bărbii, decât cu graiul l-am întrebat: sunt şi orientali acolo? »Oh ja, viel,« îmi răspunde el arătând barba până în pept!

De fapt la Velehrad am fost mulţi preoţi cu barbă. Cu toate, că ruteni din Galiţia se rad, deci nu sunt socotiţi aici. Numai Mitropolitul lor, contele Şeptiţchi face excepţie, căci de o vreme încoace poartă barbă. Aceasta n'am ştiut-o eu, şi cum I. P. Sa nu poartă nici un insigniu estern al demnităţii, modestia mea cum am ajuns la congres, m'am îndreptat către cel mai înalt, pe care l-am văzut cu barbă.

Altcum barba nu e criteriu sigur al ritului. Ea are înşămănătate mai mult geografică. O poartă toţi preoţii din orient, fie latini, uniţi sau neuniţi. Iar eu când vreau să vorbesc despre »orientali la congresul din Velehrad«, înţeleg credinţa orientală, întrucât se deosebeşte de cea apuseană, adeca pe *fraţii neuniţi*. Despre aceia, cari au luat parte dintre ei la congresul unionist, despre purtarea lor de acolo şi despre înşămănătatea participării lor pentru viitor — despre aceştia vreau să fac o mică creştătură în cele următoare.

Înainte de toate înse, ca să judecăm drept, trebuie să ne dăm samă de unele lucruri cu privire *natura congreselor din Velehrad*. S'ar înşela foarte acela, care şi-ar închipui acestea ca la »sinodul din

Florenţa, « unde se adună oficios reprezentanţii ambelor biserici, trimişi din toate părţile, dezbat direct modalităţile sau condiţiunile Sf. uniri, formează şi iscălesc câteva puncturi, şi cu acea »causa finita.« Congresele din Velehrad sunt conveniri cu totul private, în ce priveşte efectele juridice pentru Biserică ale isprăvirilor lor; private, chiar şi dacă auzim, că cutare şi cutare episcop şi-a trimes reprezentantul său. Scopul lor e numai deşteptarea interesului, dezbaterea problemelor, pregătirea terenului pe cale doctrinară şi socială. După acea, după 10, 20, fie chiar şi 50, 100 congrese de Velehrad, ar urma sinoadele dela Florenţa cu toată importanţa lor! Deci să nu înţelegem rău congresele din Velehrad; să nu aşteptăm lucruri, cari nu se țin de ele; să nu le judecăm sinistru, dacă ni-se prezintă altcum, decât cum ni-le inchiuiam!

Bine a zis într'un toast Mitropolitul Şeptiţchi: de 800 ani s'a născut dezbinarea între biserici, e destul, dacă noi în 200 ani le unim iară!

Primul congres din Velehrad' acum 3 ani, a fost în cerc cu mult mai restrins şi cercetat aproape numai de iniţiatori, toţi catolici, latini şi greci deopotrivă. La al doilea congres, cel de acum, aflăm între participanţi deja şi persoane marcante dintre fraţii gr. orientali, cum a fost prepozitul Maltzew din Berlin şi — eu o spun aici — un necunoscut profesor şi redactor din Petersburg. Deja *faptul, că s'au aflat şi între fraţii gr. orientali oameni* — nu zic, doritori ai unirii, căci de acestia sunt mulţi, ci — cari să se *manifesteze ca atari şi să iee parte la lucrări concrete spre scopul acesta, împreună cu catolicii şi la iniţiativa lor*: ăsta e un câştig aproape ueaşteptat, de preţ nespus pentru acela, care ştie, cât de gingaşe sunt lucrurile acestea şi cu câte prejudicii trebuie să te lupţi până păşeşti pe arenă!! Şi ce e şi mai mult: nu după străduinţe de zece ani, ci în decursul alor 2 ani, deja la al 2-lea congres s'a ajuns la câştigul acesta. Aici vedem cum după o lungă noapte întunecoasă, se revarsă zorile unui viitor mai senin, cu ceriul limpede zimbitor. »Luminează-te, luminează-te noule Ierusalime,« ne vine să exclamăm cu prorocul.

Astfel judecând lucrul, e prima bucurie ce o simţim când auzim, că au fost *şi orientali* la congresul din Velehrad!

Al doilea grad al bucuriei ni-l face vestea, că a fost de faţă un oriental nu mai mic, ca *părintele Maltzew* din Berlin. Au mai fost şi alţii, între cari, cum spusei mai la deal, o distinsă persoană din Petersburg, dar deocâmdată numai de rolul păr. Maltzew vom să ne ocupăm. Vom simţi al treilea grad al bucuriei, când vom vedea *chiar purtarea minunată* a păr. Maltzew la acea adunare.

Părintele Matzew e unul dintre cei mai mari învăţaţi de azi ai bisericii ortodoxe ruseşti. A scris o mulţime de opuri liturgice şi apologetice, ca liturgist se bucură de o vază deosebită şi înaintea teologilor apuseni. Era în legături strânse cu părintele Nilles, iezuitul din Innsbruck; din incidentul morţii lui a trimis corpului profesorului din Innsbruck o scrisoare plină de spiritul dragostii frăţeşti (am publicat-o în »Răvaşul« nr. 17—18. 1907). Pentru personalitatea sa deosebită, guvernul rusesc l'a pus de paroh suprem în Berlin, ca să aibă un reprezentant vrednic în capitala Germaniei; cred că din aceleaşi consideraţii a fost decorat şi de Regele României cu ocaziunea expoziţiei.

Când am ajuns la congres, mi-a atras atenţiunea o figură'naltă, corpulentă, cu faţă blândă, serioasă, cu păr blond şi haină largă, vineţie. Am întrebat cine-i? mi s'a răspuns, e părintele Maltzew din Berlin! De atunci atenţia mea era nedespărţită de el.

La toate prilejurile, ori unde ne aflam, priveam la păr. Maltzew, căutam, ce face el. A fost procesiune religioasă dela Capela S. Ciril şi Metodie, în biserica cea mare, acolo s'a ținut predică şi rugăciuni: păr. Maltzew a luat parte şi cu evlavie asculta. În convorbirile private, la masă, era pretinos, sta de vorbă cu toţi, vorbea bucuros latineşte, cu toate că un preot ortodox nu e așa deprins cu limba aceea, ca un catolic. În seria disertaţiilor, primul loc i-s'a dat lui. A disertat din bransa studiilor sale, despre o chestie liturgică. Chestia epiclezei e una dintre cele mai anevoioase pentru a se înţelege asupra ei teologii orientali cu cei apuseni. Maltzew cu profundele-i cunoştinţe istorice-liturgice a desfăşurat chestia în modul, care se cuvine doritorului de a împăciui diferenţele între cele 2 partide. A fost aplaudat şi felicitat din toate părţile. El modest şi-a ocupat locul şi o aplaudat el la rândul său, tuturor diseranţilor catolici, cari au urmat. La fiecare conferinţe îl vedeai ascultând liniştit, aprobând din cap sau meditând asupra vreunui pasaj; câte o dată cugetai, că s'a zis prea mult din partea respectivului catolic, mai la vale vom vedea, că nici un catolic nu ar fi cutezat a pretinde atâta, cât a pretins părintele Maltzew.

S'a format, între altele, o secţie pentru chestiile bisericii orientale. În şedinţa din urmă a acestei secţii a ținut păr. Maltzew o cuvântare pe care n-o înţelegeam, căci era în limba slavă; vedeam înse, cum faţa-i blândă se rumeneşte, glasul îi devine tot mai însufleţit, entuziasmul ascultătorilor creşte şi în sfârşit strigăte şi aplauze frenetice primesc cuvintele părintelui, iar Metropolitul unit de Lemberg se scoală şi de 3 ori îmbrăţoşează pe vorbitor... Apoi acelaş Metropolit ni-a explicat în limba latină, cum a vorbit Părintele ortodox despre dragostea şi stima cu care ar trebui să fim unii faţă de alţii, despre lipsa buneii înţelegeri

Între noi, cum ar trebui să ne distingem unii pe alții cu faptele esterne ale carității; să ne cinștim uni altora așezămintele, cultul bisericesc. O vorbire a fost aceasta, vrednică de a fi însemnată în istoria bisericească universală!

Iată purtarea de model a pâr. Maltzew.

Se vorbise, că vor veni un număr mai mare de ortodoxi din Rusia, se luase în plan și conferința unui profesor din Petersburg; cumcă nu au venit am regretat, dar am rămas pe deplin mulțămiiți de prezența pâr. Maltzew, care a făcut destul pentru congresul din anul acesta. De început mai ales e destul. Dacă în proporția aceasta va crește interesul pentru congresele din Velehrad, atunci curând va crește importanța acelorora; atunci se vor putea asemena cu grăunțul de muștar din Evangelie, care din vlăstar mic se face copac mare. Toate ideile, n manifestația lor concretă, au lipsă de o dezvoltare îndelungată, așa și ideia unirii bisericilor, numai să nu ne perdem răbdarea și să ne rugăm cătră Domnul, »unirea credinții și împărțășirea Spiritului Sfânt cerând« ...

Cu proximă ocazie să ne vedem și noi românii orientali, la Velehrad.

B.

BCU Cluj / Central University Library Cluj

NOAPTEA

Lacul doarme legănat
În argint de stele
Luna varsă mir curat
Peste floricele.

În a stelelor clipiri
Doarme lunca-’n floare
Adorm fluturi blânzișori,
Lângă lacrămioare.

Cu un glas duios sonor
Filomela cântă
Fluerul suspinător
Varsă jale sfântă.

Adormit e blândul crâng
Plopii dorm în noapte
Sălcile triste plâng
În a frunzei șapte.

În micuțul cuib de flori
În a lunei rază
Adorm blânzii pușori
În a mamei pază.

Geana nopții în clipiri
Varsă mir de rouă
Peste taina mutei firi
Alinare nouă.

SANDU BUJOR.

LA SINAIA

— O zi de călătorie. —

Îleșim grăbii din odăița curățică a hotelului «Predeal», care ne-a fost adăpostul de noapte în Brașov și ne îndreptăm în spre gară.

Sus pe cer se sting una după alta stelele, ca ochii unor muribunzi...

În curând ne scoatem și biletele. De acum, nerăbdători așteptăm numai să urcăm și să plecăm acolo unde de mult ne mână gândul și dorul.

În tren lume din lume. Afară de obicinuita mulțime pestriță mai călătoresc cu trenul nostru și o seamă de turiști porniți din Brașovul acesta, adormit, acum, în pacea adâncă binefăcătoare a acestei nopți senine de vară, la poalele bătrânei Tâmpa și a celorlalți munți din apropiere cari singuri de mai veghează doară la ceasurile acesteia înaintate din noapte...

În sfârșit se pune și trenul în mișcare. Brașovul cu minunata lui vedere generală rămâne în urmă, tot mai în urmă, în paza munților străjeri... Ci, dacă pierdem din zăre priveliștea aceasta, altele, mai frumoase și mai încântătoare se îmbie ochilor noștri uimiți: Șireagul acela de munți înalți și feroși în frumusețea lor sălbatică, pe cari îi traversează trenul în urcuș anevoios, desvălindu-ne la tot pasul noi și noi podoabe și măreții, ne părea o feerică panoramă divină pe care Dumnezeu însuși o deschis-o privirii noastre extasiate pentru înălțarea sufletelor noastre... Și munții aceștia răpitori de frumoși sunt munții noștri românești! Să poată da glas stâncile lor încremenite de veacuri sau să poată povesti codri lor seculari, câte n'ar avea să ne spună ei despre trecutul nostru la a cărui scurgere înceată ne-schimbați au și adăstat!

Voi, munților mândri, moșnegi cununați
 Cu stelele bolții albastre,
 În leagănul vostru de codri și stânci
 Dorm toate poveștile noastre.
 Alături de șoimii cu ochii aprinși,
 Din tainica voastră dumbravă,
 Se 'nalță 'ndrăsnețe 'n lumina din cer
 Și visele noastre de slavă.

Metropolitul dela Sibiu: IOAN MEȚIANU

BCU Cluj / Central University Library Cluj

Metropolitul dela Blaj: Dr. VICTOR MIHALYI de APŞA

Confundați în astfel de reverii sfinte nici nu luăm seama cum dispar în urma noastră stațiile mai mărunte. — Când ne trezim, avem la dreapta noastră minunata așezare a Predealului românesc, cu case albe, frumoase, infipte puternic ca niște cuiburi de vulturi pe podeiul acesta care e de sigur punctul cel mai înalt al Țării. De aici, din coapsele acestor jgheaburi țâșnesc mai multe izvoare cari împreunându-se mai în jos toate într'o alvie, alcătuiesc valea Prahovii, — vestita vale a Prahovii.

În vreme ce mai luăm noi seama la una-alta, locomotiva se opintește din greu să urce și cel din urmă piept de piatră pe care i-l pun în cale munții. Văzându-se în sfârșit scăpată și de această greutate scoate un fluierat prelung în semn de biruință . . .

Și acum suntem în gara Predealului, — cea dintâiu stație românească ce am văzut. O clădire mare impunătoare care furnică de lume românească și răsună de graiu românesc. Pe toate fațadele, la toate intrările ne vorbesc mângâietoare inscripțiile românești supt cari stau pitite aci iuscripțiile și avisurile și ungurește. De asupra plutește mândru în văduh tricolorul român . . . Cutremurați de un fior de tainică fericire ne închinăm cucernici simbolului sfânt . . . Zorile cari tocmai împânziau cerul și crestele munților în strălucire de purpură păreau a simboliza și ele viitoarea mărire, nu a împăratului Zilei, ci a Neamului nostru românesc . . .

* * *

Trecem cu desgust prin controlul stăpânirii ungurești care caută nod în papură numai ca să ne împiedece trecerea. Dar stăruința noastră nu vrea să cunoască stovile și opreliști . . . În elanul nostru de însuflețire nu ne putem reținea de a nu da de știre și celor de acasă că noi ne aflăm deja «dincolo» . . .

Nu peste mult urcăm trenul românesc. Compartimente elegante cu divane frumoase îmbrăcate în catifea verde—surie care prinde așa de bine. O hartă precisă a tuturor căilor ferate române și un regulament în trei limbi (românește, nemțește și franțozește) al direcțiunii generale a acelorași căi fac pasogerilor în fieștecare compartiment serviciile cele mai utile. Totul în sfârșit e atât de altmintrelea aici!

Un scurt dar unergic «gata», secundat de fluieratul prelung și răgușit al mașinei și trenul se pune așa de fin și de lin în mișcare, încât abea îți poți da seama: dacă stă sau se mișcă. — Noi obicinuiți cu smânciturile trenurilor ungurești și cu purtările nu tocmai cavale-rești ale impiegaților rămânem încântați și de mărunțișurile acestea

— în sine fără de însămnătate, dar totuşi destul de caracteristice pentru cultura celor două ţeri — şi nu ştim: dacă e vis sau realitate.

Trenul coboară zorit acuma pe şoseaua şerpuitoare. Prahova, stăpână pe aceste ţărâhuri îl face mereu să-şi schimbe direcţia, după cum vrea ea să-şi mână minunata ei apă cristalină.

Şireagul de munţi ne impresioară, şi de partea aceasta, înalţi impunători, nesfârşiţi în înălţuirile lor prelungite...

Deasupra tuturor tronează culmile pleşuve ale Buceciului de subţiorile căruia abia s'a putut anina câte un covoraş de muschi şi licheni, îmbrumutând, astfel ceva vieaţă şi verdeaţă stâncăriilor goale. Pălcurile de brazi încep numa binişor mai la vale.

Intr'aceea lăsăm Azuga şi Buştenii, — staţii mai mititele e drept, dar de o eleganţă, aş putea zice chiar de un loc surpi zător. Coşurile fabricii de bere din Azuga dau sătuleţului aspectul unui târguşor.

Urmează Sinaia, — strălucita «urbe» de vile clădite aci în regiunea asta climaterică escelentă a nesfârşiţilor codri de brad; Sinaia, înspre care au fost aţintite zilele acestea toate privirile din prilejul înaltei vizite ce moştenitorul nostru de tron a făcut-o casei domniitoare române.

Ne face impresia unui oraş minunat, nou răsărit, ca în poveşti, prin vraja de miri cărui puteri miraculoasă, pe plaiurile acestea romantice. Vile şi castele cochete ne încântă pretutindenea ochiul. Şi e într'adevăr așa. Aparenţa de data aceasta nu ne înşală. — Înainte numai cu 200 de ani locurile acestea erau pustii şi selbatice cu desăvârşire, când eată că un schivnic bătrân vine să săhăstriască pe plaiurile acestea. O arătare cerească-i împărăteşte într'un vis curiosului părinte voinţa Cerului: precum ca să se dureze aci pe înălţimile acestea — departe de lume aproape de Dumnezeu — un lăcaş sfânt de rugăciune. În curând se găseşte şi ctitorul marimimos (prinţul Cantacuzino) care o zideşte şi inzestrează. Şi a rămas astfel multă vreme mănăstirea aceasta, numită așa după numele biblicului munte «Sinai» stingheră, cercetată doar din când în când — pe la hramuri mai cu seamă — din cetele credincioşilor din împrejurime sau de pasul rar al călătorilor, — până când, venind în cele din urmă Vodă Carol I. în Ţară, se abătu odată în părţile aceste, şi îndrăgindu-le de frumoase ce-s, a hotărât într'o clipă fericită să-şi facă aci reşedinţa sa de vară. Zis şi făcut. Şi eată c'a răsărit dintr'odată, la voinţa lui, oraşul acesta minunat care e podoabă a Ţării şi mândria ei cea mai aleasă înaintea străinilor... Eată ca într'adevăr «omul sfinteşte locul»!

Urcăm sus, tot mai în sus. Pe-o promenadă ce coboară de-a stânga şoselei principale vedem expuse ţesături ţerâneşti, covoare

mai ales și mese, unele foarte frumoase ca să le cumpere boierimea asta dornică de frumseți.

Suim la mănăstire. Pe-o poartă mare intrăm în curtea cea largă a mănăstirii. La mijloc biserica zidită în stil bizantin, de jur împrejur chiliile fraților cu admirabile instalații moderne. Călugării forfotesc incoace și încolo în lungile lor haine negre. Se începe utrenia; unul prinde a bate toaca purtându-o în jurul bisericii.

În biserică lume puțină și lumină și mai puțină. Pictura bizantină, firește și aceasta are un aspect așa de mohorât în paloarea luminii acesteia tainice. Și ne-a-m simți așa de bine, așa de ușurați sufletește în lăcașul acesta de rugăciune, dacă nu ne-ar supăra provocările, cari se răstesc la noi de pe toți pereții, ca să nu vorbim sub decursul st. slujbe, ca și cum noi am ignora cerința aceasta cea mai elementară a oricărei evlavii și religiosități!

Mergem de acici puțin mai în sus la castelul Peleş, care e într-adevăr de-o regală frumusețe, atât prin structura lui maiestooasă, cât și mai ales prin poziția lui încântătoare: dominând, parcă, din înălțimile acestea suverane orașul întreg, țara întreagă. Mulți de admirație ne oprim îndelung în fața lui și ne încredințăm că e vrednic, la tot cazul, de Auguștii lui locuitori și de poporul care l'a ridicat. N'are bine înțeles, dimensiunile uriașe ale palatului regal din Buda, de pildă, (las că așa ceva ar fi și cu neputință la un asemenea loc) dar are ceva mult mai prețios decât acela, are o înfățișare neasemanat mai cuceritoare! În deosebi turnulețul acela suleget, în care termină castelul și care are infipt întrânsul tricolorul face o impresie de nedescris.

De odată un trâmbițat prelung infioară liniștea solemnă, care stăpânește înălțimile acestea solitare. E automobilul regal, care duce pe regina și pe viitoarea regină cu cuconii la biserică. Ca din pământ izvorește la glasul trâmbiței un pluton de vânători, care se postează în atitudinea de salut. Și liniștea solemnă, turburată pe-o clipă, își reia earăși stăpânirea ei de mai înainte.

Coborâm acum egale la vale din regiunile acestea sublime în liniștea și frumsețea lor Dumnezească, pe cari gureșul Peleş de le mai conturbă doară cu poveștile lui minunate ce le spune la arbori și stânci, în absența Augusteii scriitoare...

* * *

Mai în spre seară ieșim earăși nițel prin parcul extraordinar de curat și de frumos. — Ce splendidă-i Sinaia acuma în bogata ei iluminăție! O priveliște mai feerică nici în basme nu se poate

închipul! — Să învie bătrânul schivnic, care înaintea numai cu 200 ani avuse aici arătarea aceea cerească, cred că şi-ar vedea visul cu ochii.

9/IX—1909

I. G.

SCRITORI ŞI SCRIERI

«Tălmăciri» de Iosif şi «Poesii» de Ecaterina Pitiş.

În timpul din urmă o mulţime de noutăţi literare au inundat redacţiile. Harnicele noastre institute de editură (Minerva, Socecu, Alcalay emulează par'că în această acţiune nobilă şi folositoare. Noi ne facem datorinţa de modeşti cronicari literari luând act de fieştecare în parte:

DI. Şt O. Iosif, poetul simţirilor delicate, care a dovedit cu prisosinţă şi până acuma, că înţelege a reda în româneşte orice şubtilitate de idei şi sentimente (citez numai volumele dsale de poezii traduse în tovărăşie cu dl *Anghel* din *H. Ibsen* sau din *P. Verlain*) îşi adună într'un volum nou de 254 pag. 8° o sumă de noi »tălmăciri« — cum îşi numeşte dsa de astă dată traducerile — după poeziile cei mai mari ai literaturii universale: *Carmen Sylva*, dela care ne dă vre-o nouă tălmăciri; *Lucien Bazin*, cunoscutul poet francez şi mare filoromân, care a dat o splendidă expresiune admiraţiunii sale profunde faţă de Eminescu al nostru şi prin aceasta faţă de neamul nostru întreg, într'un imn pe care dsa l'a tradus acum când cu comemorarea lui Eminescu; *Bürger* (Lenore); *Goethe*; *Schiller*; *Carducci*; apoi după favoritul dsale *Heine*, al cărui faimos »Buch der Lieder« l'a tradus în întregime; *Lenau*; *Uhland*; *Hölderlin*; *Gottfried Keller*; *G. Falke*; *Meerheimb*; *Petőfi* pe care dsa dela Bucureşti îl »tălmăceşte« cu mai mult noroc decât poeziile noştri de aici; *Roncinni*, *Longfellow*, etc. etc. Drept model ne luăm voie a cita următoarea »tălmăcire« care e după *Roncinni*:

Cântă marea, uriaşa mare:

»Mare-s eu, şi nimeni nu mă 'nvingel

Tot pământul, cât îl vezi de mare,

Braţul meu puternic îl încinge«.

Cântă cerul cel albastru: »N'are
 Margini largu 'mpărăţiei mele!
 Eu cuprind pământ şi mare 'n vălu-mi
 De mătase presărat cu stele«.

Cântă mica inimă: »Mai mare
 Sunt ca voi, cari vă cercaţi mărirea,
 Căci în mine iadul stă şi raiul
 Cu iubirea, — şi Dumnezeireal«.

Dşoara Ecaterina Pitiş dela Braşov, care de câţiva ani tipăreşte versuri bune prin revistele şi jurnalele mai de seamă din Ţară şi dela noi, scoate întâiul său volum de »*Poezii*« în aceeaşi editură a »Minervei« caşi dl Şt. O. Iosif.

În buchetul acesta mândru de floricele alese, pe care ni-l prezintă dşoara Pitiş, a izbutit să-şi pună o parte din sufletul său curat şi dornic de iubire.

Vreţi să ştiţi povestea duiosă a acestui suflet? Ascultaţi-o cum şi-o spune ea însaşi în chemarea la iubire ce-o face alesului inimei sale:

— O! lasă scrisul p'altădat
 Şi cărţile 'nvechite,
 Şi vin' la geamul încărcat
 De ramuri înflorite:
 Acum e timpul de iubit,
 De vis şi dor nemărginit —
 Cu griji şi gânduri s'a sfârşit,
 Iubite!

Începi la lună a privi,
 La stele şi la astri;
 În ele 'nvaţă a ceti
 Şi 'n ochi adânci albastri;
 În fundul lor e-un ce ascuns,
 Un farmec dulce, nepătruns,
 Ce mulţi aflându-l au ajuns

Sihastri.

Şi vino 'n codru. — Vântu 'n fagi,
 Când stele ard pe creşte,
 Înşiră sufletelor dragi
 O tainică poveste.

Au ascultat-o mii şi mii —
 Ascult'o, ca şi tu s'o ştii,
 Şi fericit de vrei să fii,

Iubeşte!

Iubire, flori şi primăveri
 Nu-s date pe vecie.
 Ce-ţi pasă astăzi ce-a fost eri
 Şi mâne ce-o să fie?
 Pe-acelaşi drum ți-e scris să treci
 De ești voios şi îți petreci,
 Sau stai cu inima în veci

Pustie.

Odată toate s'or sfârși,
 Cu scris şi cărți s'o trece;
 Şi primăveri vor înflori
 Şi alții vor petrece.
 Străini, ce astăzi nu te ştiu,
 Atunci s'or strânge la sicriu,
 Apoi vei rămânea pustiu

Şi rece.

Vor pune flori de-asupra ta;
 Frumos ți-o fi mormântul,
 Dar vremuri reci le va usca
 Şi arşița şi vântul;
 Încet, încet se vor rări
 Coroane, lacrimi şi făclii
 Şi tot atât de greu ți-a fi

Pământul.

Încă şi mai pronunțat şi mai viu apare dorul acesta de iubire în
 poezia »Cât aş da«

Să văd merii, să văd prunii
 Şi cireşii toți în floare,
 Şi odaia să se umple
 De miresme 'mbătătoare.
 Să n'am pace la fereastră,
 Nici la sobă, nici la masă,
 S'arunc carte, s'arunc totul
 Şi să fug afar' din casă.

Și să ies în pragul porții,
 Și s'aștept să vie dragul, —
 Doamne, cât aș da acuma
 Să-l zăresc, că trece pragul!

Dar dragul dorit nu se arată. — De-aici, de sine înțeles, urmează că fata aceasta mistuită de văpaia unui dor așa de puternic prinde a se ofili „a se stânge“, cum zice ea în cuvintele de mângâiere pe care le adresează „Mamei“ sale în durerate:

Și plâng în taină ochii tăi
 Văzându-o cum se stânge,
 Și simți în grabnice bătăi
 Cum inima-ți se frânge.

Și nu mai știi de căpătâi
 Și nu mai știi ce-i somnul
 În pacea nopților rămâi
 Rugându-te la Domnul,

BCU Cerșind cu lacrimi de foc Cibrairy Cluj

Norocul ei într'una, —
 Tu nu 'nțelegi, c'al ei noroc'
 S'a dus pe totdeauna.

Tot asemenea de sine se înțelege, că în astfel de clipe grele, când nu mai poate suporta povara traiului stingher, neștiind ce să se facă, îi vine «să se ducă 'n lume»:

Și m'aș duce mamă 'n lume,
 S'o cutrier toată, toată
 Cât de lungă-i și de lată,
 Și uitării să fiu dată,
 Să-mi pierd urmă, să-mi pierd nume. —

Ba uneori când sbuciumul desnădejdiei o frământă și mai cumplit, gândul i-se întuneacă și mai tare și nu-i mai rămâne decât să-și dorească moartea, — unica izbăvitoare sigură de tot chinul lumii acesteia.

Las' că vine vremea, vine — zice poeta bunicei sale care doarme «În cimitir»

Când pe veci nu m'oiu mai duce.

*Amândouă
Vom dormi aici uitate;
Flori din ramuri scuturate,
Dulce, blând o să ne ploaie.*

Aceasta-i povestea iubirii acestui suflet delicat și curat de femeie, după cum se desface ea din versurile în cari a fost turnată. Am refăcut-o cu propriile ei cuvinte; de ce n'am crede deci în sinceritatea lor, mai ales când ea însăși ne asigură despre aceasta într'unul din sonete:

La geamul meu pe-o ramură în floare
Venit-a 'n sbor să cânte-o ciocârlie,
Pierl apoi ușoară și sglobie
Prin ploaia caldă-a razelor de soare.
Pe urma ei canaru 'n colivie
Se uită dus bătând din aripioare
Și 'ntr'un târziu din strâmta închisoare
Vibrează lin o tristă melodie
Eu stau privind la el, ca la un frate,
Și drag mi-e, drag, că și el ca și mine,
Prin cânturi dulci și triste și curate
Durerea lui încearcă să-și aline.

I. G.

În clasa cultă.

— Nuvele de I. Agârbiceanu. Vălenii de Munte 1909. Prețul lei 1'80. —

Di I. Agârbiceanu, și-a adunat în volum, sub titlul «În clasa cultă», o parte de nuvelele apărute în revistele dela noi și de dincolo. De mult n'a apărut carte, care să aibă pentru noi, Ardelenii, importanța, pe care o are cartea aceasta. Dacă puternicile poezii ale lui Goga, cuprind cea mai desăvârșită expresie artistică a lacrimilor, luptelor și frământărilor sufletului nostru, nuvelele acestea ale lui Agârbiceanu sunt fotografia — ce e drept în colorii cam negre — a unei părți a societății românești de dincoace, a «inteliginței». Însămănătatea volumului crește prin faptul, că ne face să putem privi adânc în sufletul autorului, să-i cunoaștem în mare măsură convingerile și ideile, cari le are despre societatea noastră.

De viața dela țară, pe care ne-a descris-o în volumul prim de nuvele și în multele schițe apărute în „Viața românească“, „Neamul românesc“, „Ramuri“, „Luceafărul“ și în foiletonul „Unirei“, Agârbițeanu se aproprie cu sufletul plin de dragoste, de milă și compătimire; se cutremură când vede atâta sărăcie în modestele căsuțe cu coperișul de paie, atâta durere și năcaz întipărit pe fețele aspre bătute de vânt și arse de soare și atâtea zeci și sute de mii rătăcind în întunerecul grozav al neculturei «părăsiți de lumea toată, părăsiți și de noroc».

Lucrurile se schimbă însă când e vorba de clasa cultă. Aici autorul nu află nimic bun. Bărbați, femei, bătrâni, tineri toți sunt răi, egoiști, certăreți, oameni fără ideal și fără Dumnezeu. Povestea tuturor e aceeași. Uite-l pe «domnul» de azi ca student la universitate. E trândav și ambițios, fără altă țintă, decât să treacă ușor prin lume (Iuliu Popescu), sau priviți-l ca candidat de avocat (Petru Iuga), fanfaron și obrasnic vorbind cu durere prefăcută de suferințele poporului dela sate și cu dispreț despre preoțime și dascălime, contra cărora scrie vehemente articole de ziare, sau ca om însurat, cu puterile stoarse, nefericindu-și nevasta, un suflet de o curățanie extraordinară, pe care a luat-o pentru avere (Crețu) sau mai târziu, când ca avocat deja bătrân n'are alt ideal decât punga plină, când închis în cetățuia egoismului său nemernic improașcă cu noroiu în dreapta și stânga și când întreaga-i activitate se reduce la jocul de cărți în casină și la certe și calomniile.

Nici femeile nu sunt mai bune. Ambițioase, luxoase, certărețe ca fete, având un singur gând: să se mărite bine și apoi să trăiască viața așa cum a învățat în casa părintească (dna Muntean se plimbă sara cu străini, la braț). Și deci nu ne mirăm, când vedem pe Valeria, soția lui Barbu, bătându-și joc de soacra sa, o femeie bătrână, simplă dela sat, sau pe Ana părăsindu-și bărbatul, ca să trăiască cu un altul sau pe Eleonora înșelând pe N. Marcu, care cade în beție ruinându-se.

Toți plutesc în mocirla unui cinism revoltător, neputându-se ridica la înălțimea, de unde să guste aerul sănătos al idealismului. Singur profesorul Brătianu, feciorul unui mic funcționar de judecătorie din «Dșoara Linuța» s'ar părea, că face excepție, însă și el în curând devine ca un «câne plouat, care se sburdă și el în lumina unei veri, iar apoi toamna răzbit de apa, de care se putea scutura, începe să privească bolnav și prinde a se gudura la ușa bordeiului (pag. 144).

În mijlocul acestei societăți putrede așlăm și firi idealiste, firi de «nebuni sfinți» cum îi numește autorul (pag. 123), cu alte păreri despre lume și viață și cu alt ideal. Astfel sunt d. p. Ilie Barbu (din «În clasa cultă») și Crainic (din «Nepotriviri»). Ilie Barbu, fecior de țeran, după ce absolvă gimnasiul, ajunge la universitate în capitală, unde

trăieşte vre-o doi ani de zile retras, o viaţă miserabilă, muncind cu răbdarea şi însufleţirea unui apostol. Ajunge apoi scriitor la avocatul Munteanu, într'un oraş din provincie cu inteligenţă multă românească. Aci cugeta, că «poate să aibă o locuinţă caldă iarna, se poate să aibă un şef, care să'l iubiască ca pe un copil al său. De câte ori auzise el vorbele calde, sincere de îmbărbătare ale unuia sau altuia dintre avocaţii români despre tinerimea, care-i viitorul naţiunii! De câte ori a cetit despre existenţa astor fel de suflete nobile, ce apără interesele neamului! (pag. 9) «Şi ca un copil Barbu se cugeta voios cum va putea zice de-acîncolo: domnule Munteanu, în locul atâtor nume străine în în cari îşi rupea limba până acum».

Urmărind pe Barbu în oraşul acesta întreagă viaţa societăţii noastre culte ni se desfăşură înaintea ochilor ca într'un caleidoscop. Ilusiile lui Barbu se spulberă una câte una în faţa realităţii. La casină «veniau domni bătrâni, plini de autoritate, gravi în tot mersul şi ţinuta lor, îşi puneau pălăria fără să arunce un ochiu la foile de pe masă şi treceau în odaia cealaltă. Câţiva avocaţi şi medici mai în vrastă îşi aveau aci masa lor de cărţi. Celea «trezeci şi două» începeau să lunece şi să se izbească de postavul verde. Veniau apoi domni mai tineri, cari «chibiţau» la cei ce se joacă ori răsucindu-şi c'o mână mustaţa se alegeau câte doi, câte trei, în vreun colţ şi începeau să-şi vorbească tainic ca şi când ar fi fost vorba de vreun păcat. Dar erau şi dintre aceştia unii, cari îngrabă îşi făceau rost de-o măsuţă şi de-o păreche de cărţi şi o ceată de chibiţi se adunau în jurul acestora» (pag. 20). «Şi gândurile lui, întraripatele lui gânduri când a intrat mai întâi în casină trebuiau să se coboare din înălţimea la care s'au ridicat» (pag. 24). Cunoscând în curând familia şefului şi desgustat până în adâncul sufletului se mulţameşte de scris în cancelaria dlui Muntean. Acum «i-se arătau în altă lumină oamenii aceia, pe cari el li credea desbrăcaţi de ori ce patimă. Petreckerile cunoscutilor, colindările căpăilor-hămesii, cum li venia să le zică, dar mai ales purtarea acelor inteligenţi străini, cu cari avuse daraveri până a stat la universitate întăriau tot mai mult lumina aceasta nouă. Dar atunci avea un punct de razim şi Barbu rămânea tare: tinerii aceia încă n'au ajuns la minte, ear cei cu minte, cari se arătau aşa răi faţă de el n'au fost de naţia lui. Nesmintit altcum vor înţelege ai noştri ce însemnează a avea o cultură, a te ţinea de lumea cultă. Dar razimul acesta se surpase acum în inima lui Barbu şi i-se păru ca şi cum s'ar fi pierdut toată ţinta, toată fericirea vieţii lui. Adecă pentru aceea să te trudeşti mâncându-ţi sănătatea — jumătate din viaţa ta, să ajungi între astfel de oameni, a căror cea dintâi grije e să înne-

grească pe vecinul său? Pentru aceea se cheltueşte atâta putere de ban cu educaţia ca într'un oraş, unde e destulă lume cultă românească să treacă un an şi să nu ştie nime, că trăeşte acolo aceea lume cultă; să nu se aprindă odată focul sfânt al însufleţirii pentru durerile naţiei, din care am eşit cu toţii? Să nu fie vrednice de-o singură discuţie din partea celor, cari înţeleg chestiile, cari taie adânc în drepturile poporului nostru? Să fi ajuns cu învăţătura acolo, să-ţi preţuiască o doamnă preţul după haina, ce-ţi acopere lutul, şi să fie crescută şi domnişoara în chipul acesta? Cum se va mai strădui el să-şi termine drumul pentru a intra într'o astfel de viaţă? Puterea ce i-a întărit inima până acum, de unde o va lua?» (pag. 27—8).

Şi cu cât petrece mai mult în oraşul acesta cu atât cunoaşte mai bine păcatele şi slăbiciunile oamenilor, cari sunt lumina neamului. Certe, cari durează luni de zile, pentru un concert, bătaia la casină între preoţi şi ceialalţi domni, şi apoi ear certe cu prilejul unui an nou când s'a jucat teatru. Acum însă Barbu le trece cu vederea şi-şi vede de trebile sale.

Absolvându-şi studiile se însoară luând o «şopărlă de domnişoară» fata unui medic (cultă deci şi asta), îşi deschide cancelaria, având de gând să «lucreze ca un binevoitor, ca un părinte încât să-şi lase un nume în lumea aceasta, că averea dacă o aduni de pe oameni tot să alege nimic de ea, dacă nu în copii, atunci în nepoţi ori strănepoţi». (pag. 31). În curând moare tatăl său, ear pe mumă-sa o duce la sine. Paginile 41—2 unde ni-se descrie sosirea bătrânei «slabă, şi perită şi cu cizmele grele», în curtea lui Barbu, convorbirea ei cu servitoarea şi soţia acestuia, e de toată frumşeţa. Dispreţul, cu care primeşte Valeria pe mama bărbatului său, îl face pe acesta s'o părăsească şi astfel să sfârşeşte novela «În clasa cultă», în care se manifestă puternice calităţi de scriitor şi cunoscător al sufletului omănesc şi un ager spirit de observaţie printre atâtea banalităţi şi amănunte fără rost.

Crainic încă are aceiaşi construcţie sufletească ca şi Barbu şi Ana, nevasta lui, e tot un fel de Valeria.

E interesant, că toate caracterele acestea nobile sunt fiii de ţăran sau crescute în atmosfera dela ţară. Barbu, Crainic şi Gheorghe Pascu (din «O inimă») sunt feciori de ţăran, «domnişoara Linuţa» e fata unui preot dela sat, ear Mărioara (din «Aproape de ofilire») e fata unui proprietar tot dela sat. O discuţie asupra întrebării: îndreptăţit e pesimismul, cu care priveşte autorul clasa noastră cultă (cu excepţia celor ridicaţi din popor) ar trece peste cadrele acestui articol de simplă informaţie. Un lucru e evident fără nici o discuţie: celea descrişă de

autor ca petrecute în clasa cultă cuprind *purul adevăr*, nu însă *adevărul întreg*. Popescu, Iuga, Muntean, Valeria și Ana, sunt personaje reale, pe cari toți le cunoaștem din experiență proprie. Dar aceasta nu vrea să zică, că inteligența noastră e compusă *numai* din oameni ca cei descriși de autor. Și în clasa cultă aflăm bărbați idealști, luptători desinteresați, cu dragoste de neam și dragoste nefățărîtă față de țaran. Și în schimb, nu toți cei eșiți din popor sunt ca Barbu sau Crainic. Aceasta încă o știm din experiență și sunt sigur, că o știe și autorul.

Volumul acesta de nuvele nu s'a bucurat de primirea călduroasă, de care s'a bucurat volumul «Dela Țară», cu toate că în multe privințe stăm în fața unui progres vădit. Scriitorul ne apare mai matur; atinge chestii mai delicate, mai grele; privește mai adânc în sufletul eroilor săi, dându-ne de multe ori pagini admirabile de observații psihologice; spiritul de observație e mai ager. Ici colo aflăm presărate descripții frumoase și contraste puternice, sguuitoare.

Multe însă din novele cuprinse în acest volum îți fac impresia că ar fi scrise prea în pripă. Nu-s destul de rotunzite și ciselate. Stilul adesea e prea prozaic, prea de toate zilele. Multe banalități și stări sufletești neverosimile. Tendința autorului ici-colo e prea vădită încât ni-se pare, că cetim niște articole din ziar.

În definitiv ni-se dă mult adevăr, dar mai puțină artă.

X.

TOAMNĂ . . .

Sfioșii pomi și-au scuturat
Și cea din urmă floare
Și cel din urmă fluturaș
Zbătând din aripi moare,

Și rândunelele-au sburat
Pribege-'n țări streine
Lăsând în cuiburile mici
Durere și suspine.

Ear craiul codru părăsit.
Se zbuciumă suspină
Pe alte plaiuri i-s'a dus
Frumoasa lui regină . . .

Zădarnic stai plângând în prag
Și-'n inima-Ți sfioasă
Se 'ncheagă gingaș chipu-mi trist,
Măicuța mea duiosă.

Zădarnic azi cu doru-'n piept
Privești spre zări senine,
Depart e odorul tău
Pribeag prin țări streine.

SANDU BUJOR

REVISTA POLITICĂ

Pentru lege și limbă.

«Consistoriul metropolitan al bisericii noastre a luat hotărâre în ședința plenară, că nu se abate dela punctul de vedere, pe care a stat până acuma în chestia catechizării în școalele de stat, și se identifică cu părerea episcopatului bisericii gr.-ort. române din patrie, exprimate în remonstrațiunea înaintată guvernului prin I. P. S. Sa Ioan Meșianu, încă la începutul anului acestuia, și publicată în numărul 87 al ziarului nostru.»

(«Telegr. Român» din Sibiu nr. 90 dela 4 Sept. n. a. c.)

«Conferința episcopescă ținută în zilele 6 și 7 Septembrie s'a ocupat de ordinul ministeriului de culte și instrucțiune publică referitor la limba de catechisare în școalele elementare de stat și a hotărât, că perz'stă pe lângă cele desfășurate în memoriul înaintat ministeriului de culte în anul 1906, în care s'a cerut respectarea dreptului garantat bisericii și în legile statului, de a dispune liber în tot ce privește catechisarea elevilor dela toate institutele de învățământ de ori ce categorie. Memorialul acesta e publicat în Nr. 51—1908 a «Unirii»

(«Unirea» din Blaj Nr. 35 dela 11 Sept. 1909.)

Nenorocitul ordin, privitor la catechizație, al Ministerului de culte și instrucțiune publică, a căzut ca un trăsnet din sănin asupra sufletelor românești, și a deșteptat un fior de indignare pretutindenia la Români. Acest fapt stăpânește de luni de zile viața publică românească; nu zicem viața «politică», pentru că substratul chestiunii se ridică peste ceea ce numim de obicei politică, și taie adânc în fondul larg al culturii noastre, atingând deopotrivă de dureros și legea, și limba românească. Dacă acest ordin nu se va abandonă, lăsând, ca și până acum, la deplină libertate dreptul de dispoziție al feliuritelor confesiuni, drept consacrat în sfânta evanghelie, ca și

în legislatura din 1868 a Țării, atunci pe lângă atâtea conflicte politice, vom mai avea și un conflict cultural, un adevărat «Kulturkampf».

Pentru durerea acestui trist prospect ne despăgubește însă atitudinea hotărâtă și demnă, bărbătească și solidară, pe care au luat-o toți Arhiepiscopii români, după care se va conforma, nu ne îndoim, întreg clerul românesc, fără deosebire de confesiune; pentru că micile excepții, ivite ici-colo, ca niște sporadice rătăcirii individuale, pe cari nu le ignorăm, nu fac decât să confirme regula, care nu poate fi decât una și bună: Preoții români vor asculta întâi și întâi de Arhiepiscopii lor, cari reprezintă biserica. Ear cine «nu va asculta de biserică, să-ți fie ție ca un păgân și vameș».

Și e într-o adevăr frumos tabloul public, ce ni-s'a dat, după nenorocitul ordin; să vezi cum toate privirile Românilor, din toate părțile, se îndreaptă, instinctiv, spre cele două foculare de cultură, centrele a celor două Metropoli, spre Blaj și spre Sibiu; și să vezi, că în acest timp de grea cumpănă, din amândouă părțile acestea mari ale poporului nostru, — cari constituie întregul organismului nostru, și cari totuși sunt neștiutoare una de alta, și neînțelese între sine, — cu toate acestea, se manifestă aceeași atitudine, categorică și demnă; trebuie să simtă ori și cine, că este ceva mângăitor și înălțător în aceasta.

Cei doi Metropoliți ai Românilor, Capii venerabili ai celor două mari turme sufletești, — cu a căror chip ne place a ne ilustra numărul acesta al revistei — simțim, cum reprezintă, în mod superior, și mai viu ca totdeauna, cauza mare a poporului nostru, cauza legii și a limbii lui, cari nedespărțite vor trăi în totdeauna, sau vor pieri.

Limba și legea sunt cele mai scumpe comori ale poporului nostru. În ele se oglindează sufletul românesc. Dacă s'au întâmplat, în cursul timpului, încercări de a

schimba ceva într'una sau într'alta, s'a încercat totdeauna prin cinstirea deosebită, prin o menageare specială a a uneia din ele. Tendenza culturii româneşti însă a fost, este şi va fi, de a stabili o perfectă şi definitivă armonie între aceste două manifestări sufleteşti, în aceşti «doi ochi într'o lumină», cu cari privim unul la altul, şi cu toţii la Dumnezeu. De aceea foarte puţin sau foarte rău ne cunosc aceia, care cred că pot să ne atingă *una* spre a slăbi şi pe *cealaltă*.

Reformaţiunea calvină ne a cinstit limba românească, cu gândul să ne schimbe legea. Dar noi am primit cărţile cele nouă şi ne-am ținut învățăturile legii noastre cele vechi. Am îndrăgit tiparul, dar ne-am păstrat altarul, cu tot farmecul sfânt ce-l împrejmuie. Am îndrăgit şi tipografiile dar ne-am păstrat liturgiile şi toate slujbele câte le-am învățat din vechime.

Chiar şi unirea cu Roma, — prin care ne vorbia glasul uitat al Maicei, care ne-a născut — şi ne rechemă din depărtare unitatea străbună a creştinilor, — chiar şi aceasta s. unire s'a plămădit în inimile alor noştri numai la căldura dorului după o soartă mai bună a limbei româneşti, după o cinstire mai cuvenită a numelui românesc. Ori cât de puternic era în neamul nostru simţul unităţii tuturor creştinilor, şi ori cât suridea părinţilor noştri scutul puternic al Imperatului din Viena şi al Papei dela Roma, totuşi, trebuie să recunoaştem cu toţii, că şi acel act mare al unirei, care era şi o declaraţie preciză a vechei toleranţe româneşti, — neinfectată încă de ura aprinsă a grecilor, — nu s'a consolidat şi nu s'a întărit prin nimic așa de mult, ca şi prin vaza şi cinstea ce se revărsa asupra limbei româneşti din aceasta *nouă* înfătoşare a *vechei* legi româneşti. —

Aşa a fost în trecut şi aşa va fi, cât va vrea D-zeu să fim, şi în viitor. Cine nu ne cunoaşte așa, acela nu ne cunoaşte de loc.

Amenințarea cu detragerea congruei și a onorarului, care nu face decât ca să lipsească de ori ce rest de frumseță acest gest de potentat, — dacă peste tot poate fi vorbă aci de vre-o frumseță, — arată și ea cât de șubrede sunt bazele acestui ordin. În schimb punctul de vedere al apărării noastre este solid și inexpugnabil. Evangelia și rațiunea sănătoasă, natura și legea pozitivă, e pe partea noastră, și nu poate exista for, cu respectul dreptului, care să nu ne dea noue dreptate.

De aceea lupta care s'a început — căci abia s'a declarat numai — e frumoasă. Desfășurarea ei va urma încet, de nu se va evita de pe acum printr'un act de înaltă prudență a guvernului; — dar desfășurarea va fi frumoasă și înălțătoare. Causa e sfântă și mare; de ea atârnă tot viitorul nostru.

Deci toată grigea cea lumească dela noi să o lăpădăm; și unul ca altul, dela opincă până la vlădică, la fel să gândim, la fel să procedăm și să stăm neclintiți. Dar să fim și cumiți. Nu cumva vreo nouă nesocotință să turbure mersul luptei, cum din nenorocire fusese turburată și compromisă toată lupta, așa de bine pornită, ce se pornise în contra legii școlare, care fu apoi brusc ciuntită prin nenorocita nesocotință dela 8 Aprilie 1907.

Pentru limbă și lege cu toții una să fim, cu o inimă și cu o simțire, ca *într'un gând*, să mărturisim!

Scrisoare din Bucovina.

IV.

Desbinări noue. — Kol Nidre. — Consiliarul aulic Eusebie Popovici

Preaiubite și venerabile frate în Christos! Greu îți vine, să prinzi cu voie bună condeul în mână, când e vorba de stările politice din Bucovina. Se formase odinioară pe basa creștin-socială o împăcare atât de frumoasă între Românii Bucovineni. Plini de speranță priviam cu toții în viitor, ne bucuram, că peste curând va să resară și pentru noi un soare mai cald, când să vezi, iarăși a început satana să vâre zizanie

n mijlocul nostru. Trei dintre deputații noștri au părăsit unicul partid român creștin și în urma unor interese personale au format un partid cu totul nou, chiar cu o foaie, care predică, foc și fier, contra unui bărbat intact, cum e Dl. *Iancu Flondor*, șeful Românilor din Bucovina. Și ce să vezi: cetește numai foile jidovești și rusnece din țărișoara noastră, câtă laudă și proslăvire li-aduce acelor trei disidenți! Dacă dușmanii firești ai poporului tău îți laudă cu atâta vervă unele persoane din mijlocul societății tale, poți să-ți închipui, ce plătesc a cele persoane pentru mântuirea neamului tău. Și în adevăr acum se vede că cei trei deputați merg mână în mână cu Jidanii și sunt slujii devote ale renegatului *Coco Wassilco*, iar acesta face cu ei ce voește și cu ajutorul lor numai Rusneicii pot avea folos. Au încercat să fie adunări, onorabili deputați, pe ici colo; Jidovii au agitat din resputeri, ca să li-se facă ovațiuni grandioase cu călăreți (bine înțeles plătiți) și să li-se deede voturi de încredere. Zădarnică muncă! În loc de ovațiuni urmară huidueli: provocări sau să între cinstiții deputați înapoi în partid, sau să-și depună mandatele. Ba mai mult! Poporul aproape în fiecare sat a început singur să-și țină adunări și de acolo tot să trimită telegrame de aderență D-lui *Iancu Flondor*, iar dela disidenți să ceară cu energie ca să-și depună mandatele, deoarece nu mai posed încrederea poporului. Da! Da! Poporul nostru, decând s'a aliat cu creștinii sociali, este parecă transformat, a cunoscut anume ce buruiană veninoasă sunt Caiefele, și că dacă voești să prosperezi materialicește este numai decât de lipsă ca să te emancipezi de dragostea fiilor lui Israil. Și tocmai pentru că deputații disidenți au încheiat iarăși relațiuni duioase cu urmașii — după trup, ai lui Abraam, de aceea poporul astăzi nici măcar nu voește să știe de astfel de deputați, căci este până acuma destul de fript și pârlit de Caiefe, încât să-i mai fie dor de a încheia o prietinie nouă cu ele. Dincontră acuma țărani noștri singuri caută să se scutească de acele lipitori groznice și singuri dau pe față abuzurile, înșelăciunile, jurămintele strâmbe ect., încât pentru sermanul popor ales a lui Israil au început timpuri cam grele. Acesta s'a și arătat la ultimile pertractări ale curțiilor cu jurați. Așa b. o. în Suceavă trei negustori »cinstiți« au trebuit să se așeze la recoare pe vre-o câțiva ani. »Și puntru di ci?» ia puntru o leacă di camătă, di înșelăciune, di alte lucruri, cari nu sunt tocmai așa lucruri mari, mai cu seamă, când e vorba de niște »goi« proști, cari nici nu merită să trăească. Vezi, venerabile părinte și frate, așa arată noii (sau poate vechii) prieteni ai celor trei deputați! Și totuși această disidență nu ni face nouă Românilor, prea multă scârbă. Majoritatea covârșitoare a Românilor, o massă compactă, astăzi pe deplin este solidară, cu toții trec la ordinea

zilei peste cei trei cinstiți deputați și la alegerile viitoare nici nu este vorbă, ca ei să mai ajungă vre-odată în dieta imperială. În ori ce cas ei n'au fost în stare să producă desbinarea, care și-au dorit-o și așa au ramas izolați numai cu Jidanii și cu câțiva Români prăpădiți după spate. Poporul însă a rămas și mai departe un unic partid nedesbinat și are și mai departe cele mai frumoasă auspicii să prospereze moralmente și economiceste.

Acuma, venerabile părinte și frate, să-ți istoresc și o episodă interesantă, care își are originea tocmai în mica noastră țerișoară Bucovina, și totuși a implut întregul Israil cu bocete și cu vaete dela Dan până la Beersabal Iată ce: În numărul din Septemvre al revistei antisemite »Die Judenfrage« din Viena a apărut un articol senzațional despre rugăciunea jidovască »Kol Nidre«, cu care încep Jidovii sărbătoarea împăcării. Anume Redacția foaiei antisemite »Bukowiner Volksblatt« se adresase către facultatea teologică gr. or. din Cernăuț și ceru dela ea o traducere autentică a rugăciunii »Kol Nidre«. În mod preventor urmă facultatea acestei rugăminte și adresă redacției susnumitei foii scrisoarea următoare, care fu mai întâiu tipărită în »Judenfrage«, și care sună:

»Respectiv la Onorabila / D-Voastre scrisoare din 24. Iulie a. c ținem să Vă respundem următoarele:

În »Realencyklopädie für protestantische Theologie und Kirche« întemeiată de Herzog, edată de Hauck, ed. 3. Tom. 10. pag. 650 se află întreg textul original al lui »Kol Nidre« după machsorul (cartea de rugăciune) din Augsburg (1536). De aceea credem, că corespundem, dorinței D-Voastre, dacă Vă indicăm locul acesta. »Kol Nidre« în opul acesta este însoțit de o traducere germană. Autorul acestei traduceri este profesorul universitar Berlinez *Hermann Leberecht Strack*, care este îndestul cunoscut ca *filosemit*. Traducerea sa sună:

Toate voturile, lepădările, afurisăniile, konamele* și (alte) numiri (cu cari se pot însămnă voturile) și kiunnele* și jurămintele, cari le votăm și le jurăm și le afurim și le legăm pe sufletul nostru, dela această zi a împăcării până la (viitoarea) zi a împăcării, care vine spre mântuirea noastră; de ele toate ne căim; ele să fie deslegate, lăsate, ridicate anulate și nimicite, fără putere și fără vâloare. Voturile noastre să nu fie voturi și jurămintele noastre să nu fie jurăminte.

*) Numiri pentru voturi.

În traducerea asta cuvintele din parentesă nu se află în textul original, ci servesc numai spre lămurirea unor cuvinte de altcum neînţelegibile. Traducerea lui Strack *consună acurat cu textul original*. Noi, cei subsemnaţi, *am cercetat-o şi ne punem chizeşi pentru corectitatea ei*.

Cernăuţ, în 29 Iulie 1909.

Cu deosebită stimă

Dr. Vasile Tarnawski

c. r. profesor de universitate pentru studiul biblic al T. V. şi limbile orientale.

Dr. Octavian Isopeskul

Docent privat pentru studiul biblic al T. V. şi limbile orientale».

— Aşa au glăsuît cei doi profesori şi — »*Oi veil! Giwalt! In der Erdaran! Chap sie der Riach!*« a răsunat în întregul Israil. Foile creştin-sociale se înţelege, că au făcut capital din toată afacerea şi au reprodus cu multă bucurie scrisoarea de sus, mai cu seamă însă traducerea. Dar nici foile jidoveşti n'au tăcut. Au reprodus şi ele scrisoarea, nu însă întreagă, ci acolo unde avea să stea traducerea lui »Kol Nidre« au lăsat numai loc gol şi au pus în parentesă: (folgt die Übersetzung). Se vede că această »Überstzung« inghimpă de tot prea tare, de aceea au socotit binişor Caiefele, că nu e de lipsă, ca se o reproducă. Pentru acea însă scrisoarea acelor doi profesori era totdeauna însoţită de invective grosolane la adresa persoanei lor, iar conţinutul din »Kol Nidre« s'a tălmăcit şi s'au tălcuit în fel şi formă, ca să se arete, că nu tocmai aşa are să se înţeleagă cea ce zice acolo, că nu e vorba de ori şi ce jurământ, ci numai de acele jurăminte, cari cineva şi le jură si-e însuşi, că ... scurt, verzi şi uscate! Dar înzădar! Cuvintele: »*jurămintele noastre să nu fie jurăminte*« nu se pot spăla nici cu apele Iordanului. Înţelesul şi intenţia sunt atât de clare încât nici un tâlc nu le poate schimba sau muta, de aceea am ţinut să-ţi comunic şi Frăţiei Tale scrisoarea celor doi profesori împreună cu traducerea lui »Kol Nidre«, pentru ca să se cunoască ce plătesc jurămintele Caiefelor.

Dar în fine, venerabile părinte şi frate, vin să-ţi comunic şi un eveniment de tot îmbucurător pentru noi Românii din Bucovina, mai cu seamă pentru clerul nostru anume: Trecând ilustrul şi învăţatul profesor universitar dela facultatea teologică *Eusebie Popovici* după o activitate de *patruzeci şi şapte de ani* la pensie, Maiestatea Sa a binevoit preagraţios să-i confere titlul de »*consiliar aulic*« (Hofrat). Biografia acestui bărbat genial, unic în fiulul său este prea bine cunoscută. Toate foile din Bucovina au adus-o, de aceea nu voiu s'o reproduc aici

ci mai bine voiu să dau, cum voiu putea, o caracteristică a acestui *părinte bisericesc* din timpul modern. Eusebie Popoviciu a trecut etatea de 71 de ani, a ajuns așadară hotarul etății, peste care după legile austriace nu mai poate fi activ ca profesor public. El are o înfățișare imponentă, e de statură înaltă. Capul îi e acoperit cu un păr frumos negru ca corbul, iar fața i-o încunjură o barbă deasă și frumoasă, acum puțin arginție. Caracterul său se poate schița cel mai bine cu înșiși cuvintele sfintei Scripturi: *El este drept și temător de Dumnezeu*. Erudițiunea sa e greu să o caracterizezi, ea sigur nare seamăn între teologii ortodoxi ai secolului nostru. Disciplina, cu care s'a ocupat în principal întrêaga sa viață este istoria bisericească; și totuși nu a devenit unilateral, ci este acasă ca și un specialist, în fiecare' disciplină teologică, încât dacă voești să te informezi exact într-o chestie dubie, la el vei afla deslușirile cele mai sigure, cari poți să le umezi fără oareșcare scrupul în conștiință. În purtarea sa cu publicul este un model de amabilitate. Dacă și la început te apropii de el cu sfială, când îți începe să vorbească, uiți de aceia sfială, rămâi încântat și-ți vine să nu te mai desparți de el. Nu te primește ca un învățat sec, ci ca un bărbat elegant, care cunoaște cele mai subtile forme ale etichetei. În societate îi place să uite de greul zilei și să fie voios, îi place să audă o glumă bună, și el însuși nu pregetă să facă și dânsul câte o glumă potrivită. Din toate aceste motive este el stimat și iubit până la adorare de întreg clerul archidiecezei noastre, și nici nui mirare, căci numai ici colo, *foarte sporadic*, se mai găsește vre-un preot, care să nu fi fost învățacelul său. Și cine a ascultat știință la picioarele sale, acela îl știe prețui și nu'l poate uita în veci. Și în Ardeal este binecunoscută personalitatea lui Eusebie Popovici, deoarece și acolo are el mulți învățacei în clerul gr. or. Dacă și de altcum sunt răspândiți învățacei săi la multe popoare b. o. la Români în regat, la Sârbi, la Bulgari ect. și mulți din ei ocupă astăzi chiar tronuri arhieresti. Acesta este Eusebie Popovici. Caracteristica mancă, ce am dat-o aici, cred că totuși vă poate face, Vouă, Ardelenilor, măcar o inchipuire slabă, despre această comoară a științei, cu care ne putem fâli noi Bucovinenii.

Destul pentru astăzi, venerabile părinte și fratele Har și pace dela Dumnezeu peste noi, ca să sporim întru dragoste și fapte bune.

Un preot ortodox din Bucovina.

Omul deprins cu obiceiuri simple nu aspiră nici odată la mare avere.

Bărbați distinși din jurul Clujului.

— † Dimitrie Farago Caian —

Reproducem din ziarul «Minerva din București» notițele ce urmează. Prin ele se introduce o nouă figură în galeria bărbaților distinși din acest jur, galerie pe care «*Răvașul*» dela început a deschis-o și a cultivat-o. Eată ce i-se scrie «Minervei»:

În ziua de 16 August 1909, a încetat din viață, după o scurtă suferință în orașul Focșani D. F. Caian, profesor pensionar și președinte al ligei culturale.

Născut la 26 Octomvrie 1838 în comuna Feiurd, de lângă Cluj, Transilvania, dintr'o veche familie română nobilitară.

După terminarea liceului și luarea bacalaureatului, în anul 1859, a urmat studiile la Universitatea din Viena.

În anul 1863, a fost numit profesor la facultatea teologică din Blaj, apoi după 2 ani a trecut profesor la liceul din Blaj, unde a funcționat până în vara anului 1868.

La 1868, fiind implicat în procesul, pentru protestul dietei române, contra unirei Transilvaniei cu Ungaria, a fost nevoit să părăsească Ardealul și să treacă în România.

În urma unui concurs strălucit a fost numit profesor de română, și latină la gimnaziul Alexandru Ion I. Cuza, din Focșani, unde a servit cu demnitate și esemplu de urmat, ca profesor și director timp de 15 ani, până la 1 Aprilie 1899, când a eșit la pensie.

În anul 1874 a luat premiul Academiei Române, pentru traducerea și adnotarea: Comentariilor lui C. I. Caesar. «de bello civili»:

În anul 1875 a publicat regulele ortografiei limbei române.

În anul 1877, a publicat Cartea: Deprinderi în cugetare și compozițiune.

În 1889 a scris asupra reformei învățământului secundar.

În 1891 a scris o broșură: «Un pericol național» în chestiunea evreilor

În 1905 a publicat: «Istoria orașului Focșani» bazată pe documente. A fost primar al orașului Focșani în 1900.

A fost decorat cu medalia «Coroana României» în gradul de ofițer.

Bene merenti cl. II pentru scrieri literare și didactice.

Şcoala pierde un adevărat apostol al luminei; un savant bărbat de litere şi un politic, care nu a fost răsplătit în viaţă, după munca şi activitatea ce a depus, pentru şcoală şi societate, pentru binele căreia a luptat toată viaţa cu cuvântul şi cu condeiul.

Meritele lui Caian, sunt şi vor fi apreciate, de toţi acei ce'l cunosc; bărbat savant, inimă mare şi nobilă, împodobit cu cele mai frumoase virtuţi.

A fost un părinte duios şi bun, a cărei inimă nobilă a bătut pururea cu căldură, pentru binele şi prosperarea familiei sale.

Ca persoană socială, amic sincer şi desinteresat al cărui suflet generos îmbrăţoşa cu aceeaşi căldură pe toţi de o potrivă.

Ca român, iubitor şi credincios cu trup şi cu suflet neamului din care s'a născut, naţiunii, mamei cele bune, la al cărui sân cald s'a nutrit şi crescut. Pentru aceste idealuri scumpe, comori nepreţuite inimei sale a lucrat şi a alergat fără oboseală în tot decursul vieţii sale; pentru acestea s'a expus) fără nici o sfială, adeseori cu rizicul existenţei, luând parte activă la multe din actele măreţe şi pururea memorabile.

Ca bărbat de şcoală, pus în fruntea gimnaziului şi în urmă în fruntea liceului «Unirea» ca director, nu numai că a avut partea leului la întemeierea liceului «Unirea» dar le-a condus cu mult tact şi devotament timp de 35 ani, în acele timpuri, când la noi bărbaţii de şcoală precum era Caian erau rari; a lucrat fără preget, pentru progresarea şi înflorirea liceului.

Eşit la pensiuine, ca primar al oraşului a luptat o luptă eroică, o luptă de adevărat uriaş pentru stăpânirea abuzurilor săvârşite în administraţia intereselor comunale.

A luptat pentru introducerea unei administraţiuni bune şi corecte, şi pentru sporirea isvoarelor de venit necesare.

A fost în toată viaţa: un adevărat model de conştiinţiozitate în îndeplinirea datoriilor, o oglindă fidelă de fapte nobile şi măreţe, un prototip demn al omului activ, zelos şi stăruitor, al omului mare, născut, pentru împlinirea de acte mari.

Cu el s'a stins, una din marele figuri, cari au luptat, pentru întemeierea României moderne.

Coresp.

Nu averea face pe om, ci omul averea.

*

Nici o avere mai cu temei decât înţelepciunea la om.

*

E mai uşor a mânca decât a câştiga.

Cronică politică.

Moderatii. Tocmai zilele acestea, hotărâtoare poate pe multă vreme înainte, a fost surprinsă lumea românească, și toată lumea politică din țeară, de o misterioasă pășire a «moderaților» cari ar fi adresat partidului Kossuthist un memoriu și un program. Sub acești «moderați» nu sunt a se înțelege, cum s'a înțeles până de curând, acei câțiva oameni grupați pe lângă ziare guvernamentale ca «Ungaria» etc. ci o specie nouă de «moderați» ai căror șefi nu sunt încă cunoscuți. A fost atăcat Dr. Em. Babeș, cunoscutul adv. din Budapesta, pentru acest act de «moderatism» dânsul însă a declinat dela sine paternitatea acțiunii și s'a declarat 67-ist, nu Kossuthist. Mai de mult, numirea de «moderat» să dedea lui Alesandru Mocsonyi, și aderenților săi, astăzi, grație direcțiunii politice actuale, se disting 3—4 nuanțe de «moderați», pe care noi le înregistrăm: moderați totdeauna guvernamentali; moderați Kossuthiști, moderați 67-iști.

De ocamdată se caută autorii «Memoriului» adresat Kossuthiștilor și bănuiala să îndreaptă spre conducătorii «Gazetei de Dumineca» din Șimleu, cari singuri lipsiau dintr'o declarație a Șimleuanilor contra numitului «Memoriu». Proprietarul «Gazetei» din Șimleu declină ori ce comunitate cu acel «Memoriu», dar în colo scrie într'un ton, care-i slăbește declarația.

*

Un episcop la statua lui Kossuth. Multă consistență a dat svonurilor moderatiste faptul, că P. S. Sa Episcopul Aradului Ioan Papp, a astistat, însoțit de Cuv. Sa Romul Ciorogariu, directorul Seminarului, cunoscut «tribunist» la desvălirea statuei lui Lud. Kossuth în Arad, provocând resentimente generale la toți românii cari țin la politica tradițională dinastică. Ni-se pare curioasă atitudinea ce o dovedește «Minerva» din București, al cărei director e dl Ioan Slavici, unchiul lăudatului espatriat I. Rusu-Șirianu, față cu acest fapt. În «Minerva» dela 14 Sept. v. scrie cineva (probabil dl Slavici) la primul loc astfel:

«Clasa cultă a Românilor din regatul ungar sunt mai ales oameni, cari crescuți în școli maghiare, s'au pătruns de spiritul «marilor eroi» cum sunt Bocskay, Rákoczy, Vesselényi și Kossuth.

«Ei numai sunt în stare să înțeleagă alipirea către monarhie și către Habsburgi a marilor masse ale poporului român și nu-și dau seamă despre marile interese, pe care le are întreg neamul românesc,

ca monarchia habsburgică să fie tare. *Pentru dânșii Austria este quintesența perfidiei...* (Bunul simț și loialitatea noastră ne oprește a continua citatul).

După generalizarea de mai nainte, marcată cu cuvintele «Clasa cultă a Românilor» autorul revine a recunoaște că e vorbă numai de unii oameni, zicând:

«E vorbă de oameni de *alminteri cum se cade și de bună credință, care cred, că Monarhia nu le mai poate da Românilor nici un ajutor și că libertatea de dezvoltare numai prin bună voința maghiarilor și numai într'un stat ungar independent se poate asigura.*

«Sub presiunea simțământului comun al românimii și a masselor populare mulți dintre aceștia au mers cu partidul național, dar ca dr. A. Mocsonyi (? Răv.) ori bătrânul V. Babeș, numai cu *inima îndoită și cu gândul de a-și câștiga trecere pentru ca în momentul hotărâtor să schimbe frontul și să ducă cu dânșii un contingent în partidul lui Kossuth.* (!? «Răv.»).

Subliniem aici acușele nedrepte ce se fac lui Al. Mocsonyi, pe cari trebuie să le respingem ca pe niște calomnii, voite sau ne-voite, tot una face.

Mai departe zice «Minerva»:

«Încă sunt acum vre-o doi ani, când a mers vestea, că Împăratul a dat sancțiunea prealabilă pentru proiectul de reformă al contelui Andrassy, s'a pornit o viuă mișcare în sensul schimbării de front, și la «Tribuna» din Arad s'a produs un conflict, din care rezulta, că ziarul nu va mai susține politica partidului național.

«După ce s'a văzut însă, că proiectul tot nu se prezintă în dietă mai ales după ce guvernul a demisionat, lucrurile s'au mai liniștit, dar numai în aparență. D. Ioan Rusu-Șirianu, directorul «Tribunei» și întemeietorul ei, nu numai avea, ca susținător al politicii tradiționale, o pozițiune nesuferită; ci s'a mai și pomenit de o dată cu mai multe procese de presă, ca să fie înlăturat cu ori ce preț, cum a și fost — chiar când criza din Ungaria a ajuns în punctul ei culminant.

«Aceasta e în câteva trăsături generale adevărata stare a lucrurilor. În curând ori mai târziu va eși la iveală, dacă e, ori nu adevărat, că și de aici din România s'au făcut presiuni pentru această schimbare de front. (!)»

*

Opinia „Viitorului”. Că ce opinie s'a creat la noi în anii acestia ai *activității parlamentare*, se vede și din următorul caz. «Viitorul» organul tinerilor liberali din București, condus altfel de bune sentimente naționale, în articolul «Partid moderat» din Nr. 660 dela 28 Septembrie scrie și următoarele:

«Când a ieşit vorba de întocmirea unui partid moderat, citeam într-o gazetă, că această grupare politică va menţine toate revendicările partidului naţionalist afară de autonomia Transilvaniei!!

«Această perfidă restricţiune ne-a pus pe gânduri:

«Nu putem şti şi nimeni nu poate spune ce ne rezervă viitorul. Dar a insinua, că Românii din regatul ungar luptă astăzi pentru autonomia Transilvaniei este un neadevăr ce denotă intenţiuni puţin româneşti. Iar a forma un partid politic al cărui caracter distinctiv să fie părăsirea acestei revendicaţiuni, care nu s'a afirmat, este un fapt suspect care autoriză toate bănuelile». —

Crestături.

Deputaţii şi programul de la 1881. «Telegraful Român» scrie în nr. 94 dela 1/14 Sept. într'un articol secundar, şi următoarele cuvinte vrednice de încrestat:

«În programul naţional român dela 1881, punctul prim, referitor la autonomia Ardealului, a fost trecut numai de dragul celor bătrâni, cari au avut parte, deşi pe scurtă vreme de această autonomie, în anii 1863 şi 1864, şi pentru a le face cu puţinţă Ardelenilor să rămână în pasivitate faţă cu dieta dela Budapesta. Pentrucă e evident, că cel ce cere autonomia Ardealului, nu poate să între în parlamentul din Budapesta. În momentul însă în care s'a abandonat pasivitatea şi s'a decretat necesitatea de a intra în dietă şi Românii din Ardeal, punctul prim din programul naţional dela 1881 a devenit de prisos. Şi primul deputat naţionalist român, intrat în dieta ţării, dl *Dr. Aurel Vlad*, a spus, că programul seu politic e programul naţional dela 1881, însă fără punctul prim, care deocamdată trebuie luat dela ordinea zilei.

«Dacă a urmărit cu atenţiune dl *Dr. Horváth* activitatea din dietă a

deputaţilor naţionalişti români, va fi făcut sigur constatarea, că despre punctul prim din programul naţional dela 1881 nici nu a vorbit în dietă, nici unul, nici odată, ci toţi s'au pus pe punctul legal de vedere al executării cu conştienţiositate a legii de naţionalităţi, deci pe bazele minimumului ce mai poate fi astăzi cerut, pentru ca poporul român din patria aceasta să mai numere ceva ca individualitate etnică, de sine stătătoare».

«Moderatii». De când «Drapelul» într'un articol cuminte arăta că la noi «moderaţii» sunt un *non sens* şi conclusea că «*de strigis, quae non sunt, nulla mentio fiat*», de atunci se face tocmai multă vorbă despre moderaţi. Lansările presei maghiare, despre un partid organizat al moderaţilor, așa cum s'au făcut, sunt evident scornituri tendenţioase spre a face la Viena efectul, că şi Românii ar fi câştigaţi pentru... «independenţa Ungariei». Dar în ce priveşte partea internă a chestiunii, în meritul ei, ni-se pare just, cea ce a declarat *Dr. D. Lascu*, unui ziarist din Oradea-mare («*Nagyvárad* Napló» nr. 224 dela 26 Sept. n. a. c.). Eată ce zice d-l *Dr. Lascu*:

«Înşaşi numirea de moderat e un «*non sens*». Fiindcă dacă cineva cere

ceva mai moderat decât actualul partid național rom. aceasta cerere se mărginește cu nulitatea. Doară partidul națion. rom. la timpul seu a fost opoziție de drept public, fiindcă conform programului pretindea Autonomia Transilvaniei și peste tot recunoașterea întreg pop. rom. de națiune politică. În părțile celelalte ale programului nu este nici un conținut cu caracter de drept public, pentru că cuprinde limpede numai postulate culturale și economice politice, cari se pot cuprinde și în programele actualălor partide democratice. Când câți-va membri ai comit. naț. rom. ajutați mai ales de membrii tineri ai partidului au reușit să forțeze la conferința din Sibiu ținută în preajma alegerilor lui Tisza din 1905, ca partidul să intre în activitate, cu o cale, s'a abandonat și punctul principal al programului despre autonomia politică, prin urmare actualii deputați naționaliști la români, reprezintă acest program ciuntat și întradevăr e supărător de ridicol, dacă guvernul, partidele ungurești, și ori cine alții, le

mai dau încă titlu de ultraiști. Îl cunosc foarte bine pe d. Nic. Zigre și e sigur, că în cât nu e mulțămît, cu acțiunea actualilor deputați români, aceasta nu vine de acolo, că doară acești deputați ar «lucra» cu sgomot puternic și cu devise ultraiste, ci tocmai din contra, fiindcă — mai ales de când au scos cu băta pe Al. Vajda din dietă — clubul naționalist român funcționează întradevăr cu o modestă agilitate, se poate zice, că în timpul din urmă întreagă acțiunea de partid o reprezintă publicistica română, ear pe aceasta — deși e foarte foarte modestă și ea — cred că o onorează destul de generos «procurorii lui Polonyi». În asemenea împrejurări vă pot asigura, că opinia publică românească nu e preocupată atât de mult de așa numitul «partid moderat» cât mai mult es la suprafață aceia, cari vreau să constrângă partidul la o acțiune mai energică, de oare ce sunt conduși de principiul, că tocmai față cu un guvern, care incalcă mai mult legile, trebuie dezvoltată o rezistență mai energică».

CRONICA

Pentru noua biserică din Cluj.

Avem bucuria de a vesti despre un pas mare făcut în cauza aceasta, pe care »Răvaşul« dela înființarea sa a ținut-o necontenit la suprafață, în fruntea croniceii sale.

Înalt Prea sfințitii Arhiepiscopului au dat consfințirea cuvenită acestei idei, care va să se întrupeze cât mai curând și cât mai frumos. În conferința memorabilă dela 6—8 Sept. a. c. printre marile probleme ce au preocupat trei zile pe Capii bisericii unite, au ajuns a se ocupa și de o rugare a fruntașilor parohiei din Cluj, și a-i da o considerație părințească. Resultatul se vedește în acest circular adresat »cătră întreg clerul archidiecezan«:

„Biserica gr.-cat. din Cluj, edificată din dărnicia Episcopului de binecuvântată amintire Ioan cândva Bobb, precând numărul credincioșilor gr.-cat. din aceea parohie eră abia de 80, astăzi este atât de modestă și neîncăpătoare, încât necesitatea de a se edifica o nouă biserică corespunzătoare numărului de acum al credincioșilor noștri din Cluj, care din mila lui Dumnezeu se apropie de 6000, — se simte în măsură tot mai apăsătoare.

Curatorul acelei biserici deja de zeci de ani lucră cu zel laudabil pentru adunarea mijloacelor de lipsă la edificarea noii biserici și osteneala nu i-a fost lipsită de binecuvântare, pentru că astăzi dispun deja de un fond intern corespunzător și în loc de frunte, iar din generozitatea marelui titor al acelei biserici Ștefan cândva Havași Oășan, cavaler al ordului S. Silvestru, dispun de un capital relativ la împrejurările noastre destul de considerabil, destinat pentru edificarea bisericii.

Aceste însă sunt de tot neldestulitoare pentru realizarea scopului mareț de a da credincioșilor noștri din Cluj un locaș sfânt, unde să se împărtășească de binecuvântările și darurile sfintei noastre credințe, și care să-i concentreze, să-i atragă și să-i cuprindă pe toți și să-i scutească de feliuritele și nenumăratele ispite, la cari sunt espuși, fiind risipiți într'un oraș mare cu 60.000 locuitori.

Dela înșiși credincioșii noștri din Cluj deși dâșii formează cea mai numărăoasă parohie gr.-cat. din întreagă provincia metropolitană, nu se poate aștepta ca să-și împlinească lipsa aceasta din propriile mijloace, fiind partea covârșitoare din ei lucrători zileri.

Dreptaceea recurg la inimele creștinești ale tuturor membrilor bisericii noastre și-i roagă să le vină întru ajutor contribuind pentru zidirea bisericii din Cluj cu cât și cu ce se vor îndură.

Noi luând în socotință, că Clujul prin mulțimea instituțiilor sale publice (Universitate, 2 academii, 2 preparandii, 3 gimnazii complete, școală superioară de fete, 3 școli civile, școală industrială, apoi clinicele, sanatoriul, mulțimea oficiolatelor centrale, casarmele, ș. c. l). concentrează acolo mulțime de credincioși din întreagă Provincia metropolitană, apoi că în Cluj toate confesiunile din țară sunt reprezentate și înzestrate în măsură bogată și impunătoare, aprețiem cu toată bunăvoința nizuințele curatoratului bisericii din Cluj cu privire la edificarea unei biserici noue și pentru promovarea scopului acestuia deschidem colectă în toată Arhidieceza, care recomandându-o cu căldură, dispunem următoarele:

1. Fiecare paroh să vestească atât în biserică parohială, cât și în cele filiale cerculariul acesta pe lângă cuvântare potrivită statorind

o zi de sărbătoare sau duminică, în care să se facă colectă în biserică spre scopul acesta.

2. Rezultatul colectei fiecare paroh să-l spedeze direct la Administrația centrală capitulară, făcând deodată raport în scris protopopului concernent despre rezultatul acela.

3. Fiecare protopop va înainta încoace rapoartele din toate parohiile districtului său cel mult până în 31 Decembrie 1909.

În fine aducem la cunoștință cumcă P. V. Ordinariate episcopoești de Gherla, Oradea-mare și Lugoj, aprețind cu simțeminte frățești cauza aceasta, vor deschide asemenea colectă în Diecezele Sale.

Din conferința episcopoească de Alba-Iulia și Făgăraș, ținută la Blaj în 8 Septembrie 1909.

Dr. Victor Mihaly,

Archiepiscop și Mitropolit de Alba-Iulia și Făgăraș.

Suntem încredințați că și delă cârma celor lalte diecese se vor porni atari îndemnuri călduroase, cari vor răsbate până la inimile credincioșilor.

Astfel chestiunea noiei biserici din Cluj a eșit din cercul restrins al parohiei Clujului și e vrednică a fi obiectul preocupățiunii publice. Credem, că de aci încolo nu numai »Răvaşul«, ci toată presa românească îi va da atențiunea cuvenită. —

* * *

În legătură înregistrăm cu mulțămită contribuiriile mai-noue, în nădejdea că de aci înainte vom înregistra tot mai multe. Pentru orientare însemnăm că vom publica bucuros numele tuturor celor ce contribuiesc ceva la acest fond și rugăm pe onor. preoți să ne comunice lista contribuiriilor, ce se vor face la colectele ce vor iniția în urma circularilor episcopoești.

449. Ioan Pop, Cluj (Ferencz József-út 45)	20 cor.
450. Vasile Petran, Cluj	3 cor.
451. Todor Pop, Cluj	4 cor.
452. Dr. Simion Nemeș, cand. de avocat, Cojocna 10 cor.	

Total 37 cor.

Dumnezeu să le răsplătească tuturor!

— Pentru școale. Se apropie fatalul termin până când toate școalele trebuie să-și aibă întregite conform noiei legi salarele învățătoresți. Și totuși nu vedem vr'o pornire sistematică pentru acest scop. Cu atât mai îmbucurătoare sunt faptele isvorite din inițiativă privată, cari strălucesc ca niște luceferi pe orizontul culturii noastre. Astfel d-l *Eugen Bianu*, notar în Făget a dat 6000 cor. ca din interesele capitulului să se întregească salariul învățătorului confesional de acolo.

Frumoasă faptă!

Centenariul Şaguna.

În biserica fraţilor gr.-or. se pregăteşte o mare serbare, din prilejul aniversării centenar al naşterii marelui Mitropolit Andrei b. de Şaguna. Nu sunt tocmai rari serbările şi manifestaţiunile întru pomenirea lui Şaguna, mai ales de un timp încoace, de când cultul Şaguna este într'un avânt crescend, şi noi, în deosebi, nu ne simţim de loc preocupaţi în chestiunea aceasta. Totuşi, ba tocmai de aceea, ne simţim de o plăcută datorinţă frăţească, creştinească şi românească, deopotrivă, că să relevăm, cum se cuvine, serbarea, ce se prepară de mult, şi care va avea loc în Sibiu şi Răşinari, locurile de muncă şi de odihnă ale sărbătoritului Arhiepiscop, în zilele de 14—18 Octombrie când se ţine la Sibiu şi congresul naţional bisericesc al Românilor gr.-or. din Ungaria şi Transilvania.

Nu putem decât să ne bucurăm, dacă din acest rar prilej se va face o prăznuire vrednică şi edificatoare de inimă a celui Arhiepiscop, care este ca un întemeietor în ochii credincioşilor sei, un cător de aşezăminte, dătător de legi şi datini, şi negreşit un bărbat de talent şi de fapte mari în ochii tuturor Românilor fără de nici o deosebire, fiindcă cine făptuieşte pentru biserica sa, făptuieşte pentru întreg neamul românesc. În restimpurile acestea triste, când se resimte lipsa unor modele vii, de propus tinerimei dornice de ideal, sufletul poporului se hrăneşte bucuros cu amintirile trecutului, şi evocă, instinctiv, şi cu predilecţie, figurile apuse în noianul vremilor, cari din ce se depărtează de noi, din ce ne apar învăluite într'o aureolă mai strălucitoare. Vrednică este deci de toată lauda nisuiinţa acelor, cari cu cuvântul şi cu scrisul, caută a reinvia, în aureola depărtatelor vremi, figurile istorice ale poporului nostru, spre a da tinerelor generaţii ce se ridică totdeauna bune porniri şi bune îndemnuri pentru idealul culturii noastre româneşti. Şi ceea ce regretăm este numai faptul, că aceasta străduinţă nu o vedem validându-se în aceeaşi măsură, şi în biserica română unită cu Roma, care are atâtea figuri ilustre în galeria sa istorică, ce ar putea străluci, într'o privinţă sau înalta, ca nişte modele luminoase, de virtute şi de ideal, înaintea tinerimei române. E de sperat însă, că pe urma acelei porniri de nobilă emulare, în tot ceea ce e bun şi folositor neamului, emulare care a produs de un timp aproape toate avânturile şi îndemnurile culturii noastre, când dintr'o parte, când dintr'alta, se va resimţi şi în acest punct o îmbucurătoare mişcare, care să se completeze, din ambele părţi ale poporului nostru, şi să se contopească în acea frumoasă armonie, care face din toate personalităţile alese, datorite de Dumnezeu, o comoară de obşte.

Privit prin această prismă, și sub acest punct de vedere, Șaguna, sărbătoritul acestor zile, ni-se înfățișează ca o figură luminoasă a trecutului nostru, care ne strălucește tuturor. Răsărit dintr'o ramură a viței macedonene a româniei, el pare a fi intrupat toată vitalitatea acelor frați, cari de 2 milenii luptă în munții Balcani pentru numele românesc. Năpădiți din vreme de groase puhoai străine, cutropiți apoi de păgânătatea musulmană, și nădușiți acum de grecismul fanatic și necreștinesc, ei sunt adevărați martiri ai romanității. Cei ce s'au putut elibera de atmosfera grelei opresiuni a țării lor nenorocite, și s'au refugiat înspre luminișul *Apasului*, ne-au dat în scurtă vreme, câteva personalități mari și viguroase, câteva spirite vii și luminoase, cari ne sunt scumpe tuturor. Boiadgi, Rosa, Șaguna și Mocsonyi, — sunt și vor rămănea nume, cari vor vorbi todeauna elocvent. Ființa lor cuprinde un interesant capitol de psihologie de rassă. Refugiați din Balcani pe tărâmurile austro-ungare, ca niște comercianți agili și cuminiți, ei fac în primul rând avere, ear cu averea lor se ridică biserici și se promovează cultura. Foarte râvnitori de progres, ei sunt în continuă primejdie a se pierde, prin râvna lor, naționalicește, dacă n'ar fi un factor de conservare, care să-i rețină de a dispărea în mediul, ce-i împrejmuie. Acest factor este legea lor răsăriteană, cu tot farmecul și tradițiunile ritului său. Insuși Șaguna era din tinerețe în primejdie să se peardă pentru românie. Nici nu știa în copilăria sa bine românește; ba trecuse chiar, cu tatăl seu împreună, la romano-catolici. Mamă-sa însă, mai conservativă din fire, ca toate femeile, l'a întors de pe calea pornită. Și s'a renăscut apoi sufletește în jurul unchiului seu Grabovski, din Budapesta, în casa căruia se sălășluisse tot spiritul genuin al românismului, care-l pornise Roma, prin fi sei și ai Blajului nostru, reprezentați acolo prin Șincai, Petru Maior și Sănuil Clain. — Am putea zice, că de și nu direct, dar indirect, acestia au altuit în Șaguna spiritul românesc, care dispăruse aproape de tot. În atmosfera morală și culturală creată de ei s'a trezit Șaguna la conștiința de sine și prin reacțiunea provocată de ideile lor s'a renăscut el ca român.

Că Șaguna a fost suflet dăruiat cu mulți talanți dela D-zeu se vede din toată manifestățiunea vieții lui. Nici scolile bune ale catolicilor, ce le-a urmat; nici mediul bun al familiei unchiului seu, în care a crescut, nici norocul de a fi ajuns de tiner în cercul unor bărbați mari, ca patriarhul Stratimirovici, — nu i-ar fi folosit nimic, dacă n'ar fi fost talanții dela D-zeu, pe care ca o slugă bună și credincioasă i-a agonisit și i-a înmulțit neconținut.

Și așa, cum ni-se presintă, el ne provoacă întrebarea: Câte talente mari sau pierdut și se pierd și acum pentru neamul nostru, prin faptul,

că frații lui și ai noștri, peste cari se întinde, ca o pacoste, norul apăsător de opotrivă al fanatismului, grecesc și musulman, mai stau și astăzi sub apăsare, osândiți prostiei sau înstrăinării, care este deopotrivă omorătoare! Ce ar fi oare, când ei toți ar putea să se împărtășească de luminișul acela, care a suris unora din vlăstarii neamului lor, deșteptându-i la conștiința de sine? —

Nu este aici locul, nici nu este acum timpul, de a analiza și judeca, viața și faptele lui Șaguna. Istoria epocii lui este încă nestudiată, chiar personalitatea lui, complexă, ca a tuturor oamenilor mari, nu ne este încă lămurit cunoscută. Un lucru însă e clar și evident: Șaguna a fost un spirit mare. Va fi greșit și el, om fiind, și poate va fi având și greșeli mari, după unii; asta nu se știe și nu se poate limpezii acum. Spiritul lui însă a fost mare, voința lui a fost tare. A fost omul vederilor largi și a faptelor mari. Ca arhiepiscop el a fost, cum se cade unui bun cărmuitor, multilateral, poate omnilateral: și preot, și literat, și ziarist, și politician, și organizator, și economist; tuturor toate s'a făcut, și în tot ce a rămas după el, și-a lăsat urma faptelor sale și și-a împregnat pecetea spiriritului său. Că va fi lăsat și greșeli preocupățiuni, prejudeții, etc. e de înțeles. Un lucru însă e cert. El n'a fost cuprins de spiritul acela, care așa de nimerit îl zugrăvește dl Iorga dintr'un-prilej actual, cu aceste cuvinte:

»Un spirit de gospodărie, de protocolare, de răceală pentru cultură, ... de dispreț pentru luptă, de aversiune pentru ideal«. Dinpotrivă el a fost răpit de un ideal, încălzit de dragoste pentru cultură, entusiast pentru luptă, întru adevăr o mare putere și un spirit vrednic a se înscrie în protocolul istoriei.

Așa ni-se înfățișează Șaguna nouă; și cu mare interes așteptăm să vedem cum va fi înfățoșat el prin serbările dela Sibiu, la care toți Românii privesc cu gând bun și cu respect sincer.

— Dl Ioan Rosiu, cunoscut tiner scriitor, a luat licența, cu bun succes, în teologie la universitatea din Budapesta.

† George Moceanu, fost profesor de gimnastică în București, a reposat în zilele trecute. Era de origine din părțile acestea someșane. Născut în Orman, satul nașterii episcopului Bobb (comit. Solnoc-Dobâca) din părinți țerani, Moceanu a învățat la școalele catolice din Dej, Gherla, și Cluj, unde pretutindena avu conflicte cu conșcolari sei, fiind că nu le suferi insultele la adresa neamului seu. În Cluj trebui să părăsească gimnasiul fiind în cl. VIII, 1858—9 pentrucă bătu aspru pe un coleg ungar, care înjură pe lancu. Era escelent gimnaztic și dansator; jocurile românești le făcea cu artă. Astfel s'a dedicat scenei teatrale. A pășit pe scena teatrului din Budapesta, apoi în 1860 a trecut în România unde fu numit profesor de gimnastică la liceul Mateiu Basarab, apoi la s. Sava și la școala normală. El a fost așa zicând întemeietorul gimnasticeii în

şcoalele din România, şi propagatorul dansurilor naţionale din Ardeal, »Căluşerul« şi »Bătuta«.

»Pe acest teren al educaţiunii fizice şi naţionale — zice colegul seu Prof. Borgovanu, în »Gazeta«— regretatul măestru Moceanu se poate asemui fără greş cu marii dascăli cari au pus temeliiile României de azi.

Precum nemuritorul Lazar introduce limba strămoşească în şcoala grecizată a ţerii, precum bătrânii Maiorescu, Laurian, şi alţii, organizează şcoala românească, astfel George Moceanu introduce şi organizează gimnastica şi jocurile naţionale în şcoala şi viaţa socială a Ţării.

Dar nu numai în România, ci peste tot pământul a purtat Moceanu, întovăraşit de Velescu, frumşeţa jocurilor noastre naţionale, dovedind o râvnă pasionată de idealist. În capitalele Europene, peste ocean în America, ba chiar şi prin Asia, a dus vestea Românilor şi jocurilor lor, realizându-şi dorinţa exprimată aşa de capriţios în cuvântul seu:

... Să joc bătuta
La Calcutta!

— **Societatea de lectură «Andrei Şaguna»** din Sibiu s'a constituit pe anul şcolar 1909/10 în şedinţa ținută la 29 Aug. (11 Sept.) 1909 sub presiunea P. C. Sale Dlui Dr. E. Roşca, director seminarial protosincol în modul următor: 1. Preşedinte: Dr. Nicolae Bălan, 2. Vicepreşedinte: Nicodim Cristea, cleric a. III, 3. Notar I.: Ioan Evuţianu, cleric a. III, 4. Notar II.: Ilie Paştină, cleric a. I, 5. Cassar: Valeriu Judele, cleric a. II, 6. Controlor: Vasile Sava, cleric a. III, 7. Bibliotecar: Georgiu Comşa, cleric a. II, 8. Vicebibliotecar: Iosif Popp, cleric a. I, 9. Econom: Nicolae Lazar, cleric a. II.

Membrii în comisiunea literară: 1. Georgiu Ciupe cl. a. III. 2. Iosif Drăgoiu cl. a. III, 3. Iosif Trifa cl. a. III, 4. Ioan Budu cl. a. II. 5. Victor-Iacob cl. a. II, 6. Grigorie Vermeşan cl. a. II, 7. Achil Barcianu cl. I, 8. Damaschin Ioanovicu cl. a. I, 9. Vasile Stoicania cl. a. I,

— **Tinăr distins.** Seria medicilor români s'a împodobit încă cu unul. Dl Iuliu Hăţeganu, fiul păr. protopop al Cojocnei I. Hăţeganu, după ce şi-a încheiat rigoroasele prescise, în cel mai strălucit mod, aşa că în tot timpul petrecut între zidurile universităţii de aici a fost fala şi mândria tinerimei române, — Sâmbătă în 18 Septembrie a. c. a fost promovat la gradul de doctor în ştiinţele medicale, cu distincţie, ca unul ce a fost podoba de acestei facultăţi.

Tinărul medic, în etate de 24 ani, şi-a început praxa în clinica de aici, unde i-să dă prilejul unei mari perfecţionări. — De altcum calităţile-i deosebite, de adevărat medic, şi agerimea dânsului în cunoaşterea morburilor interne, ne îndreptăţesc a nădăjdui un strălucit viitor în cariera-i, care îl pune în cea mai apropiată atingere cu bunul ţăran român.

Dorim Dlui Dr. Iuliu Hăţeganu din inimă: mulţi ani!... Spre mângăierea şi mândria familiei sale, precum şi spre folosul şi înălţarea neamului nostru românesc!

A. D.

— În **şedinţa plenară** a direcţiunii institutului de credit şi economii «Economul» din Cluj, ținută în 25 Septembrie n. 1909 s'a decis deschiderea Mesei studenţilor academici la 1 Octombrie n. 1909. Cele 16 locuri la masă, pe lângă care s'a mai creiat ulterior unul, s'au conferit următorilor petenţi: 1. Laurenţiu Oanea, stud. jurist, 2. Vasiliu Suci, stud. în filosofie, 3. Demetriu Crăciun, stud. jurist, 4. Ulpian Stefan, stud. medic, 5. Ioan Lup, stud. med., 6. Stefan Oniga, stud. jurist, 7. Aurel Gitta, stud. în filosofie, 8. Florea Al. George, stud. în filosofie, 9. Mihai Novacu, stud. în filosofie, 10. Petru Musca, stud. med., 11. Ciprian Rus, stud. în filosofie, 12. George Chelemen, stud. jurist, 13. Victor Crainic, stud. med., 14. Laurenţiu Rus, stud. med., 15. Ieronim Stoichiţa, stud. jurist, 16. Victor Stanilă, stud. med., 17. Simion Filipoiu, stud. jurist, iar pentru cazul vacanţei sunt primiţi: 1. Aurel Boteiu, stud. med. şi 2. Ioan Ploşca, stud. jurist.

Mai departe s'a decis, că pe viitor masa studenţilor din Cluj să se numească pentru toate timpurile Masa studenţilor academici «Dr. Aurel Mureşianu», întru recunoaşterea meritelor, ce şi le-a câştigat fericitul Dr. Aurel Mureşianu, pentru institutul «Economul», mai ales prin propaganda continuă făcută în favorul mesei studenţilor.

Tot în aceea şedinţă s'a hotărât, întru recunoaşterea meritelor pentru înfiinţarea şi dezvoltarea institutului, ca fondul creiat pentru subvenţionarea şcoalelor populare să poarte numele: «Fondul Dr. Alexandru Mocsonyi» pentru ajutorarea şcoalelor confesionale, iar fondul studenţilor şi pedagogilor din Gherla să poarte numele: Fondul studenţilor şi al pedagogilor «Stefan Havaşi Oaşian» din Gherla.

Cei ce înţeleg importanţa culturii unui popor vor contribui la augmentarea acestor fonduri.

— **Societatea pentru Fondul de teatru român** şi-a ținut adunarea generală în Alba-Iulia, centru cu mare nume în trecut şi cu mic rost în timpul de faţă. A presidat nou alesul preşedinte *Dr. Ioan Mihu*, rostind un cuvânt de deschidere cuminte pe care l'a ilustrat cu o faptă frumoasă punând 10.000 cor. la dispoziţia fondului. Adunarea a decurs normal. Dr. Val. Branişte a evocat în mijlocul adunării figura luminoasă alui Alexandru Mocsonyi, fostul preşedinte de onoare al societăţii, arătându-l din partea artelor, frumoase, ca iubitor de muzică şi compositor. La banchetul obicinuit d-l canonic Dr. Bunea, a electrisat inimile tuturor cu un cuvânt călduros, arătând ca un istoriograf, ce importanţă are pentru noi Alba-Iulia şi la ce nădejdi frumoase ne îndreptăţeşte vitalitatea poporului românesc, care s'a susţinut şi întărit aci, pe ruinele vechiului Apulum, care s'a îngropat; pe urmele lui Mihaiu, care a căzut; în jurul centrului bisericesc, care s'a prăbuşit, dar care planează ca un geniu ocrotitor asupra ruinelor, din care se va ridica de nou templul vieţii, ce va să vie.

— **Adunarea «Asociaţiunei**, se va ţine, de astă dată, în Sibiu, la 11--13 Octombrie. Printre agendele oficioase se anunţă şi doue conferenţe. Una o ţine d-l Ioan Agărbiceanu, despre o temă neanunţată, alta d. Dr. V. Branişte despre Al. Mocsonyi.

— **Reuniunea sacrelor misiuni în Blaj.** Ni-se scrie: Conferinței arhierilor noștri, pecetluită cu o rară și bărbătească ținută solidară în fața primejdiei și îndrăznețului atac venit de sus, i-a urmat o premenire sufletească a preoților și adunarea reuniunii sacrelor misiuni, ținute tot în Blajul istoric, în 22—24 Septembrie a. c.

Prezenți au fost din afară cam 46 de preoți și vre-o câțiva din gremiu. Mai bine reprezentată a fost generația tinărară, n'au lipsit, cum nici nu puteau să lipsească, capetele încărungițe.

Prima întâlnire și exordiul făcut de Rvd. d. președinte Dr. I. Marcu a stărnit o însuflețire generală. În acele momente stăpâniți eram cu toții, de acea limpede convingere, că și în sinul preoției noastre să pot săvârși premenirile, cari de zeci de ani își seceră roadele sale în țările apusului.

Inseamnă pașii aceștia o adevărată reînnoire a noastră a preoților și a poporului încredințat păstoririi noastre, dacă interesul dovedit cu cel dintăiu prilej, nu va scădea mai târziu. —

Mulți să așteptau ca meditațiile să fie îmbrăcate în haina vervei oratorice, cu toate că nu ne-am intrunit ca să învățăm oratorie, ci să ne câștigăm hrana, după care însetează sufletul nostru, ființa noastră întreagă. La sfârșit s'a simțit însă de toți destoinicia rară, cu care au fost alese și desfășurate meditațiile și conferințele, cari cuprindeau un mănunchiu ales din frânturile vieții noastre, înfățișându-ne o icoană pe cât de tristă pe atât de credincioasă,

Multă hrană și întărire sufletească s'a putut culege și nu mai puțină nădejde putem nutri, că toți cei înșirați sub acelaș steag, în persoana președintelui am câștigat un harnic și destoinic cârmuitor.

Esercițiile au fost urmate în toată ordinea, programul a fost păzit bine, lipsea numai ca și silențiul să se fi observat după cum cerea programul.

Foarte potrivite lecturi s'au ținut în decursul prânzului și a cinei.

Esercițiile sau sfârșit cu mărturisirea și cuminerea preoților. După dejun s'au ridicat și două toaste, unul pentru președinte, celalalt pentru părintele Roșianu.

Adunarea de constituire a Reuniunii s'a deschis din partea prezidiului cu o potrivită vorbire, în care se arată însămnătatea misiunilor și lipsa lor. În aceeași vorbire să accentuă, că la noi demult să plămădise ideea aceasta și că chiar I. P. S. D. Arhiepiscop, pe când cârmuia dieceza Lugoșului, îmbărbătă preoțimea pentru astfel de misiuni. Interesul față de reuniune I. P. S. Metropolit l'a dovedit și prin prinosul de 1000 cor., pus la dispoziția comitetului central, pentru acoperirea lipselor reuniunii.

Părintele Roșianu într'un raport amănunțit și foarte bine cumpănit, arată începuturile și momentele deseamă, cari au premers adunării generale.

Spre orientare se spunea, că astfel de reuniuni sunt de proveniență străină. Ideia împământenirii lor s'a plămădit mai întâiu în tractul Clujului, atunci pe când și D-mnia Sa petrecea în acel tract; declină

însă dela sine vrednicia de a fi inițiatorul misiunilor sacre la noi și recunoaște, că a luptat pentru izbândirea lor alături de părintele proto-pop Dr. E. Dăianu. Ne spunea în acel raport, că deja sau ținut 17 misiuni pe ici colo.

A participat la mai multe misiuni, din experiența câștigată s'a convins, că să poate face spor frumos pe calea aceasta, deși urmările sunt mai mult trecătoare. Comitetul ales se compune astfel: Președinte Dr. Isid. Marcu, canonic; Membrii: Emil Viciu, Dr. E. Dăianu, Iosif Lita, Ariton Popa, Elie Câmpean, Iacob Popa, Dr. Alexandru Nicolescu, Dr. I Sâmpălean și Ștefan Roșianu.

Mie numai cea mai plăcută impresie mi-a făcut-o întărirea legăturilor de preținie și colegialitate, reînprospetarea vieții seminariale și mai ales îmbărbătarea reciprocă de a lupta alături de arhieriei și de a înfrunta cu bărbăția cuvenită statului preoțesc orice vijelie descărcată asupra bisericii noastre și prin biserică asupra noastră chiar.

Un participant. —

Cărți — Reviste — Ziare.

«Cartea de aur». Dl Teodor Păcățianu continuă cu multă hărnicie, deși nesprișnit cum s'ar cădea, documentele luptelor naționale politice ale Românilor din aceasta țeară, alcătuind acea carte de aur, pentru care și temniță a trebuit să sufere. Volumul cel mai nou, al V. de 766 de pag. a apărut în săptămânile din urmă, cuprinzând actele anilor 1869—1872, restimp plin de lupte parlamentare, între cari pășirea lui Alexandru Mocsonyi este punctul culminant. Din acest volum pot vedea tinerii de azi, mai ales cei ce se cred chemați a da directivă, cum a fost purtată activitatea parlamentară oarecând și totuși cu ce rezultate. În registrul acestui volum găsim pe lângă actele dietei de atunci, încât ne privesc, o mulțime de momente culturale, cum e și conferența Românilor gr.-cat. ținută în Alba-Iulia, 13—14 Aprilie 1871. Firește cine caută și înființarea Ligei în acest restimp(1) cum face un un spiritual redactor, acela va trebui să «constate» o mare lacună, pentru care însă nu dl Păcățian e răspunzător. Prețul volumului 10 cor. Al. VI. vol. e în pregătire.

«Biserica și Românismul». Pela începutul lui Aug. a. c. a apărut la București (Tip. profes. Dimitrie C. Ionescu str. Șelari 10) o carte de 168 pag. cu acest titlu simplu: «C. Cernăianu: Biserica și Românismul. Studiu istoric». Autorul este licențiat în teologie dela facultatea din București. Studiul a fost pregătit pentru concurs la premiul Hillel, pus pentru aceasta țesă: «Rolul bisericii în trecutul neamului românesc din punct de vedere cultural și național». Premiul, din două lucrări prezentate, l'a câștigat cealaltă a diaconului N. Popescu, care avea drept motto: «Biserica a fost paladiul naționalității române».

«Din acest motto se vede — zice dl Cernăianu în «Prefață» — că Facultatea a ținut să i-se presinte o lucrare, care să susție o

anume teză, o teză pe care adevărul istoric nu o poate documenta. Mai mulți profesori și prietini m'au îndemnat însă să public lucrarea mea, ca una ce reprezintă *concretizarea adevărului istoric*. O fac cu plăcere, căci am convingerea că lumina nu se poate pune sub obroc, și că va veni ceasul, când de pe dealul lui Constantin Vodă, ca și de pe dealul lui Radu Vodă, în Facultatea de teologie și în Seminarii, se va *mărturisi adevărul* și se vor trage concluziunile ce *fatal se impun*. Dacă cu un ceas înainte voi fi grăbit desvălirea adevărului, încă sunt mulțămît și mulțămîta se va *datori Facultății de teologie*, care a pus în discuție această interesantă chestiune.

Așa grăiește autorul; din aceste cuvânt sobru, cumpătat și cum-pănit, dar categoric și leal, se vede că avem a face cu un sincer cercetător și mărturisitor al adevărului.

Tocmai de aceea ne mirăm, că presa, revistele și ziarele, tac sau retac cartea dlui Cernăianu. Înțelegem pentru ce tac, dar nu putem scuza aceasta tăcere de complicitate cu neadevărul. Pusă odată în discuție chestiunea noi credem, că trebuie limpezită, obiectiv, calm și frumos, așa cum o discută d-l Cernăianu. Totuși abia în două reviste am văzut declarațiuni asupra acestei cărți.

«*Noua Revistă Română*» a atras atențiunea asupra ei (nr. 15) cu obiectivitate. În nrul 16 încearcă a combate, citând din o scriere a dlui Radulescu-Motru «*Cultura română și politicianismul*». Încercarea N. R. Române, ni-se pare că nu isbuteste. Cea ce-i opune nu combate nimic din ce susține Cernăianu, întemeiat pe cei mai buni și mai competenți istoriografi ai nostri.

Justă ni-se pare recenziunea ce i-o face cărții revista de bună reputație: «*Convorbiri Literare*». (nr. 8 din a. 43).

«Pentru a scrie istorie — se zice în «*C. L.*» — trebuie a spune tot adevărul și numai adevărul «fără a ținea seamă de prejudecăți învechite și clișeuri împământenite». În privința aceasta ni-se pare, că d-l Cernăianu a împlinit una dintre datorile adevăratului istoric, în lucrarea sa «*Biserica și Românismul*»

«... Pentru întâia dată cineva are curajul a trage toate concluziunile ce se impun din desvoltarea istorică a Bisericii române. D. Cernăianu nu vine cu fapte noi — faptele și datele ce serveșc dlui Cernăianu sunt fapte binecunoscute, fapte și date, pe cari critica istorică nu le mai contestă. Originalitatea lucrării dlui C. e *toată* în înțelegerea și sintetizarea datelor acestea.

«Cu aceste calități lucrarea se impune atențiunii tuturor și probabil va da loc la discuțiuni interesante, din care va eși și mai bine lumina pe care trebuie să o dorim toți. Recomandăm citirea acestui volum, de care se va vorbi mult pro și contra (dat fiind caracterul arzător al unor chestiuni abordate). În tot cazul, foarte obiectiv de o parte, pe de altă parte respiră sinceritate și patriotism cinstit».

Întru toate de acord cu opiniile exprimate în «*Convorbiri Literare*», noi felicităm pe dl C. Cernăianu de lucrarea sa.

— **Cuvântări de înmormântare și pomenire.** Dl. N. Iorga a avut buna inspirație de a culege într'un volum (138 pag. 80 de bani) zece cuvântări celebre, cari pomenesc figuri mari istorice. Intre ele: Cuvântarea lui Neagoe Vodă Basarab la a doua îngropare a oaselor mamei sale. (pe la 1519). Cuvânt de pomenire pentru Stefan cel mare (dela 1770). Cuvânt pentru pomenirea Mitropolitului, mai cunoscut și la noi, Veniamin Costachi, etc.

«Ele — zice editorul Iorga — se deosebesc de predice prin aceea că la dănele se adaugă o simțire și un adevăr, pe care acelea, făcute pentru ori ce împrejurări, pentru hramul din ori ce an, serbat ori unde, nu le au». Ele pot folosi «ori cui e în stare a prețui frumșeța formei unită cu înălțimea inspirației». Volumul, — pe care-l recomandăm — face începutul unei biblioteci religioase și morale, pe care d-l Iorga vrea să o tipărească în Vălenii-de-munte.

— **Activitatea literară a Mitropolitului A. Șaguna.** Părintele G. Tulbure, care nu de mult s'a despărțit cu o mișcătoare duiosie de parochienii săi din Viștea-de-jos, lăsând cele mai bune impresii și amintiri, spre a-și ocupa slujba de asesor la consistorul din Oradea-Mare, scoate aceasta carte, de 136 pag. (prețul 1 cor. 50 fil.) ca un prinos din prilejul centenarului Șaguna, orientându-ne asupra unei părți, mai puțin cunoscută, a activității serbătoritului Arhiepiscop. Deși nepretențioasă, lucrarea e de preț, și face onoare autorului ca și subiectului său. În curând va publica p. Tulbure și *Pastoralele lui Șaguna*.

— **Arta în România.** Dl. Al. Tzigara-Samurcaș, neobositul director al muzeului de etnografie și artă națională din București, care a petrecut în vara aceasta câte-va zile și prin părțile noastre, interesându-se de arta poporului din jurul Huedinului (vestitul «Kalotaszeg») publică, în editura «Minervei», un admirabil volum despre «Arta în România — studii critice». În acest volum, de peste 250 pag. înfrumșețat cu foarte multe splendide fotografii, sunt reunite studiile și cronicile, pe care d-l Tzigara-Samurcaș, ca un apostol al unei mari idei: arta națională, le-a publicat prin reviste, mai ales în «*Convorbiri Literare*, spre a deștepta interesul publicului pentru o operă mai mare: *muzeul de etnografie și artă națională*, pe care l'a întemeiat.

Despre acest muzeu, numit și «*Muzeul neamului românesc*» — d-l Tzigara-Samurcaș, a publicat de asemenea o broșură cu 66 ilustrațiuni, arătând ce a fost; ce este; și ce ar trebui să fie acest muzeu. Pe noi toate aceste chestiuni trebuie să ne intereseze, întocmai ca și pe frații din România, fiindcă arta românească una și nedespărțită este, ca și sufletul, din care a înflorit. —

— «*Convorbiri Literare*» (nr. 7 și 8) cuprinde prețioase studii asupra Aromânilor. M. Beza tratează despre poezia populară a uitaiților frați; ear Dr. Th. Capidan are un lung tratat: Constantin Ucuta și începuturile de mișcare culturală la aromâni. Lazar Duma: Părerile lui D. Philippide despre Români din Epir și Macedonia. E timpul să se dea mai multă atențiune acestor frați îndepărtați.

— În «*Ramuri*» nr. 15—16) P. Mărgărint are un răvaș cuminte despre Aurel Mureșanu, cam în senzul cum l'am arătat și noi în numărul anterior.

— «Telegraful Român» (nr. 100 și urm.) publică interesante observațiuni, de Const. Oancea, despre «Legea românească». Autorul pune cu succes față în față elementul *latin* și cel *slavon* din legea noastră, scriind:

«Când poporul român în veacul al X-lea și al XI-lea a primit normele abia atunci cristalizate ale serviciului divin în forma slavonă, prin slavi deja organizate și politicește pe baza națională — împreună cu prasnicele: *Blagoveșteniile*, *Ispas*, *Armindeni* (*Irimia-deni* = ziua lui *Irimia*), *Obrejanja* etc, împreună cu *crâșnic*, *festnic*, *progadie*, *clopot* și *duhul slavon* etc., etc., Românii deja de 700 de ani erau creștini cu lege românească, se adunau la *rugă* pe câmp, și în biserici, preoții înălțau *rugăciuni* către Dumnezeu, fătul aprindea *luminile* și *candelele*, cantorii cântau, poporul să *cumineca*, duceau jertfă la sărbători, la *Florii*, *Paști*, *Rosalii*, *Sânzuene*, *Sân-Petru*, etc., semnul de adunare era toaca, țîmormântarea se făcea în *cintirim*, respectându-se și obiceiurile romane în anumite referințe sociale, în sens creștinensc, la mort se adunau creștinii în *trastie* (*tristiae*), mama despletită își petrecea copilul la mormânt, (chiar și acum pe multe locuri), un ban i-se punea în sicriu pentru vamă etc.».

— În «Unirea», de mai multe săptămâni se remarcă articolii »lcoane din luptele bisericii« de Ioan Roșiu; și: »Constituțiunea turcească și speranțele Românilor Macedoneni». În articolul din urmă autorul: »Un Român macedonean« proclamă clar *unirea cu Roma a Românilor macedoneni* ca necesară și singura mântuitoare. »Biserica ortodoxă română unită cu Roma« este declarată ca țintă ideală pentru a mântui de grecisare pe Românii macedoneni.

Posta Redacției!

D-lui Rămurean, Blaj. Poesiile trimise, — dacă se pot numi astfel, — nu spun nimic, dar absolut nimic. Las'că ești și prea tiner pentru a ne putea da ceva. Trebuie să agonisești multă comoară sufletească pentru ca să ai odată de unde împărtași și pe alții . . . Ferice de D-ta, dacă chibzuindu-te bine, te vei pune pe lucru! Acesta e răspunsul nostru pentru D-ta și pentru alții de seama D-tale. Bine-ar fi să-l înțelegeți încă din bună vreme!

CĂRȚI NOUĂ

Au apărut și ni-s'au trimis:

Din Biblioteca pentru toți:

Nr. 469—470. Din zilele de cădere ale lui Mihai-Vodă Viteazul (Alex. Lăpădatu), 1909. Prețul 60 bani.

Nr. 481—482. Cucerirea aerului, baloane și aero-plane (V. Anestin) 1909, Prețul 60 bani.

Nr. 483. Emile Zola, Nantas Naïs Micoulin (trad. de N. Baboceanu) 1909, prețul 30 bani.

Nr 484 Washington Irving, Povești și legende (traduse de Edg. Th. Aslan), 1909, Prețul. 30 bani.

Nr. 485 Znoave versificate de Victor Bilciures-cu, 1909, Prețul 30 bani.

Din Biblioteca Minervei.

Nr. 38. Al Dumas-Tatal, Strigoii Carpaților (trad. de D. Anghel și St. O. Iosif) Prețul 30 bani.

Nr. 40. Victor Anestin, Stelele, notiuni populare de astronomie Prețul 30 bani.

Nr. 41. G. Verga, Fir de tigroaica (trad. de Isabela Sadoveanu), Prețul 30 bani.

Nr. 42. Ion Ciocârlan, Vis de primăvară, Prețul 30 bani.

Nr. 43. Iules Claretie, Mansarda (trad. de I. B. Hetrat), Prețul 30 bani.

Nr. 44. Emile Zola, Doua nuvele (traducere de Ion Bârseanu) Prețul 30 bani.

Din Biblioteca populară Socec.

Nr. 80. Halima sau o mie și una de nopți (traducere de Barac. revăzută și întregită de Em. Gârleanu) Cartea II. prețul 30 bani.

Nr. 81—82. Ion Popovici-Bănățeanu, Nuvele din viața meseriașilor vol I. Prețul 55 bani.

Nr. 83. Fata popei, de Ion Dragoslav, Prețul 30 bani.

Nr. 84. Nuvele umoristice, de Ion Creangă, E Baican, T. Stefanelli și E. Teliman. Prețul 30 bani.

Nr. 85—86. Artur Forovei, Zmei și Zâne. Prețul 55 bani.

Din Biblioteca Socec (Scriitorii români).

Nr. 9. Ioan Neculce, O seamă de cuvinte și Cronica. pag. 146. Prețul 95 bani.

Din Biblioteca Șaraga.

Nr. 22—23 Veronica Micle, Poezii, Iași, 1909, Prețul 50 bani.

Dela »Minerva« București.

Henry Murger, Viața de boem (traducere de V. G. Nalbă), București, 1909. Editura »Minerva«. Prețul 2 lei.

Em. Gârleanu: Bătrânii, schițe din viața boerilor Moldoveni, ediția a II. (O ediție cu adevărat vrednică de Bătrâni, plină de suflul

vremilor trecute. Oraritate bibliografică care face onoare casei Socecu)
Prețul 3 lei.

Al Tzigara-Samurcaș, *Muzeul Neamului Românesc*, ce a fost; ce este; ce ar trebui să fie. Cu 66 ilustrațiuni. București, 1909. Editura »Minerva« Prețul lei 1.50

Al Tzigara-Samurcaș, *Arta în România*, I. Studii critice. Cu numeroase ilustrațiuni. 1909. Editura »Minerva« Prețul lei 4.

— *Mih. Sadoveanu*: Cântecul amintirii, nuvele și schițe, Prețul 2 lei. Ed. »Minerva«.

Din Analele Academiei Române

Ser. II. T. XXXII, Iacob C. Negruzzi, Inceputurile literare ale lui Constantin Negruzzi, București 1909. prețul 20 bani.

Seria II. Tom. XXXI. Nr. 5 Mihail C. Sutz, Originile Asiro-Chaldeene ale Greutăților romane. Prețul 20 bani.

Seria II. Tom XXXI. Nr. 6. Radu Rosetti, Arhiva senatorilor din Chișinău și ocupația rusească dela 1806—1812. I. Cauzele Războiului; începutul ocupației Prețul 2 lei

Seria II. Tom. XXXI. Nr. 7. Dr. Atanasie M. Marienescu, Negru vodă și epoca lui. Cu 1 stampă. Prețul 50 bani

Seria II. Tom XXXI. Nr. 8. Criminalitatea în România după ultimile publicațiuni statistice, de I. Tanovicianu. Prețul 30 bani.

Seria II. Tom. XXXI. Nr. 9. Radu Rosetti, Arhiva Senatorilor din Chișinău și ocupațiunea rusească dela 1806—1812 II. Negocierile diplomatice și operațiunile militare dela 1807 La 1812; Amănunte relative la ambele țeri. Prețul 1 leu 50 bani.

Seria II. Tom XXXI. Nr. 10. Unioniști și separatiști, de A. D. Xenopol, prețul 50 bani.

Seria II. Tom XXXI. Nr. 7. I. St. Murat, Contribuțiuni la Climatografia României. III. Ștudiu comparativ al climei verii la București. Prețul 1 leu.

Seria II. Tom XXXI. Nr. 8. Dr. E. L. Russ, Contribuțiuni la studiu. glandelor cefalice (mandibulare și maxilare) dela lorvele de Frichopterel prețul 50 bani.

*

— Programa școlii civile gr.-cat. de fete din Beiuș pe anul școlastic 1908—1909.

— Activitatea literară a Metropolitului *Andrieu Șaguna*, de Gheorghe Tulbure, asesor consistorial în Oradea-mare. Sibiu Tip. tipografiei archidiecezane 1909. Prețul 1 c. 60 fil.

— Anuarul »Societăți pentru fond de teatru român pe an. 1907—1908. (Ediției frumoasă, ca totdeauna). Prețul 2 lei.

Teodor V. Păcățian, *Cartea de aur*, vol. V. Sibiu prețul 10 cor. Pentru România 12 lei.

N. Iorga; *Cuvântări de înmormântare și pomenire* (din veacul al XVI-lea, până la 1850), Vălenii-de-munte. 1909. Edit. »Neamul Românesc« Prețul 80 bani.

C. Cernăianu, *Biserica și românismul*, ștudiu istoric, București 1909. tipogr. Dimitrie C. Ionescu, Prețul 2 lei.

Mihaiu Vicol, *Gramatica română*, Cernăuț, 1909, Prețul broș 1 cor 20 b. — legat 1 cor. 50 b.

Institutul indigen de asigurare

Fondat la
1868

„Transsylvania“

Fondat la
1868

se recomandă pentru încheierea de
Asigurări de foc și asupra vieții, de rente, zestre pe cheltuelile înmormântării etc. în toate combinațiile și cu tarifele cele mai ieftine.

Valori asigurate:
105 milioane cor.

Despăgubiri prestate:
7 milioane coroane.

Sfaturi în toate afacerile de asigurare se dau fără nici o cheltuială.

Acușitori buni se caută în condițiuni favorabile.

Agentura generală în Cluj, Emketer 16.

Asigurări se pot face la »Economul« și la Agentura »Transilvaniei« în Cluj.

Predici pe Dumineci și serbători

vol. I. și II., legat în pânză și piele 7 cor. + 30 fil. porto

BCU Cluj / Central University Library Cluj

Institut de artă și industrie
bisericească

Rétay & Benedek în Budapesta

VI., str. Váczi utca nr. 59.

Mare magazin de tot felul de recvisite bisericești, anume: faloane, ornate diaconești stiehare, prapori, steaguri, potire, ciborii, cruci feșnice, candelabre, platenițe, icoane de închinat, iconostase, icoane de hram etc. cu prețuri convenabile. Listă de prețuri și proiecte despre ele să trimit cu plăcere.

Institutul nostru de sculptură, cel mai mare în țară, pregătește: iconostase, altare, mese de proscemie, amvoane, cadre de icoane portative, sfeșnice stabile, etc. În esecutie frumoasă și cu prețuri echitabile.

Primim pictarea bisericilor. Pentru comande de acestea trimitem gratis un specialist al nostru la fața locului. Proiecte și preliminar de spese trimitem bucuros.,

---